

10. ኪዳን ዘእግዚእ

የጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ኪዳን (Testamentum Domini Nostri Iesu Christi (T.D.N.I.C) በመባል የሚታወቀው ሰነድ ዘመጀመሪያ በግሪክ ቋንቋ ምን አልባት በ5ኛው ምዕተ ዓመት ሁለተኛ አጋማሽ ላይ ተዘጋጅቶ ግን በትሑት ያዕቆብ ዘኢዲሳ በግሪኮች ዘመነ ማግሥት ቀመር 998 ግለትም 667¹¹²⁶ ወደ ሱርዕጥ ተተርጉሞ ለገኝ ችሏል¹¹²⁷

ስለዚህ ግሪኮችው እናት ሰነድ ሊጠፋ ዜችልም ከዚህ ሱርዕጥ ትርጉሙ በስተቀር ወደፊት እንደምንመለከተው በዐረብኛና ግእዝ ትርጉም ይገኛል ።

ኪዳን ዘእግዚእ በመጀመሪያ ደረጃ በኢየሱስ ክርስቶስ ለአርድእት የተነገረና በኢጥርስ ርድእ ቀለሚንጦስ በ8 መጻሕፍት የተጻፈ¹¹²⁸ ከአዋልድ መጻሕፍት ዘሐዲስ ኪዳን መካከል ቀጻሚ ቦታን የያዛ ሆኖ ሲገመት¹¹²⁹ ኪዳንም፣ ወይም ዲድስቅልያ በሚል ርእስ በዚህ ሱርዕጥ ትርጉም የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ክፍልን ይዞ እንደሚገኝ ይታወቃል ።

10.1 ኪዳን ዘእግዚእ የተጻፈበት ዘመንና ጸሐፊ

ስለዚህ ኪዳን ዘእግዚእ በሱርዕጥ ቀለሚንጦስ ሰመንቱ ብሔረ ቀኖናት የመጀመሪያዎችን ሁለት መጻሕፍት 1—2 በአንድ በኩል¹¹³⁰ እና በሌላ በኩል በዐረብኛ ቀለሚንጦስ ሰመንቱ ብሔረ ቀኖናት የመጀመሪያውን አንዱን መጻሕፍ¹¹³¹ ይዘው ይገኛሉ ።

ይህም ግለት በቀለሚንጦስ ስም ከሚጠሩት መጽሐፍት ተለይቶና

1126. ስለ ግሪኮች ዘመነ ማግሥት ቀመር ከላይ ገጽ

1127. ይህ ለገላላው በሁለተኛው መጽሐፍ መጨረሻ ይጠቀሳል ። Funk La Version Syriacque de Octateuque de Clement Traden. Francais April 1913.

1128. P. de Lagarde መጽሐፈ ቀለሚንጦስ አንደኛ የጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ኪዳን ከሙታን ከተነሳ በኋላ ለቅዱሳን ሐዋርያት የተናገራቸው ቃላት የበርሊን የላይንስ ለካላሚ ቃል ጉባኤ reliquiae...Syriac 8. P. de Lagarde Clementis

Rom. Liber Primus Qui Dicitur. TESTAMENTUM Domini Jesu Christi. Item. Liber Secundum.

1129. Robens Duval; Anciennes Chrétiennes Litteratures T II La Litterature. Syriac April — 1900

1130. ከዚህ ገጽ 206-207

1131. ከዚህ ገጽ 207-209

ራሱን ችሎ እንደተጻፈና ቆይቶ በቀለሚንጦስም በተሰበሰበው መድበለ ቀኖናት (ሊታቀፍ) የቻለ ሥራ ነው ግለት ነው ። ኪዳን ዘእግዚእ የስም አልባ ጸሐፊና ያልታወቀ ቦታ (ምን አልባት ሶርያ ወይም ግብጽ) ሥራ ሲሆን ሐዋርያዊ ትውፊት ዘአቡሊዲስ ተብሎ በሚታወቀው ጽሑፍ ላይ ተመሥርቶ የተዘጋጀ — የተቀረጸ ሰነድ ነው ። ስለዚህም በይዘቱ በቀጥታ ከግብጣዊ ቤተክርስቲያናዊ ትእዛዝና ቀኖናተ አቡሊዲስ¹¹³² ስለዚህ ከሐዋርያውያት ትእዛዛት¹¹³³ ጋር የተያያዘ ነው ። የኪዳን ዘእግዚእ ይዘት በሁለት ራዕያውያንና ቀኖናውያን ክፍሎች ተከፍሎ ይታያል¹¹³⁴ ከላይ እንደተባለው ግሪኮችው እናት ሰነድ ጠፍቶ በሱርዕጥ ትርጉም የተገኘው ኪዳን ሙሉ ሰነድ ከላቲን ትርጉም ጋር በ1899 በሶርያዊ ማርኖይት ፓትርያርክ ኤግናጢዎስ ኤፍሬም ራሕማኒ ታትሟል¹¹³⁵ ።

ነገር ግን ከዚህ ሙሉ ሰነድ ሕትመት በፊት ከተደረጉት አንድ አንድ ትውስታዎች ጥቅሶች በስተቀር¹¹³⁶ በP De Lagarde ኮአንድ የመጀመሪያውን ክፍል ካልያዘ የእጅ ጽሑፍ የተከናወነ ሕትመት በአንድ በኩል¹¹³⁷ በሌላ በኩል በBendzem የተደረገውን የመጀመሪያውን ክፍል ሕትመት¹¹³⁸ እናውቃለን ። የኪዳን ሥርዐተ ቅዳሴ ክፍል መሠረታዊያን ክፍሎች ሊታተሙ ችለዋል¹¹³⁹ ። ኪዳን ዘእግዚእ እንደተባለው በግልጽ — በላዲቅና ዐረብኛ ትርጉም ተጠብቆ ተላልፎታል¹¹⁴⁰ ።

1132. G. Dix, The Treatise. ገጽ LXI, P. de Lagarde, Reliquiae...Syriac 27—271 80—89

1133. G. Bardy, La Testament...D.T.C.T. ገጽ 459

1134. F. Nau—Testament de Notre Seigneur Jesus—Christ, D.T.C.T.

1135. "Testamentum Domini Nostri Jesu Christi Nunc Primum Edidit Latinae et Illustravit Ignatius Ephraim II Rahmani, Patriarch Antiochenus Syrorum" Maguntiae 1899, Riedel: Die Kirchenrechtsquellen ገጽ 156"

1136. H. Bickell, Geschichte der Kirchenrechts ገጽ 183"

1137. P. De Lagarde, Reliquiae...Syriac ገጽ 2—19

1138. J.A. Bandzem, A Syriac Tenxt of the Testament of the Lord J.T. S. III 1901 ገጽ 301—516"

1139. J. Quasten, Monumenta Eucharistica et Liturgica Vetutissima Bonni, 1935-37, ገጽ 235—273"

1140. O.H. Burstmer, Coptic and Arabic Version of Mystagogia : Muséoi XLVI 1933 ገጽ 203-235"

በለዚህ ኪዳን ዘእግዚእ በግብጽ ቤተ ክርስቲያን የሥርዐተ ቅዳሴና ራዕይ ሥነ ጽሑፍን ሊያበልጽግ ችሏል¹¹⁴¹።

10.2 የኪዳን ዘእግዚእ ይዘት

የኪዳን ዘእግዚእ ይዘቱን በሚመለከት እስከ አሁን ለንደተመለከቱት የአቡሊዲስ ሥራዎችን፣ የዲድስቅልያ የመጀመሪያው መጽሐፍ የሥርዐተ ቅዳሴንና ቀኖናውያት ትእዛዛትን የያዘው ክፍል ነው ግለትም ስለ ቤተክርስቲያን አደረጃጀት ስለ ከፍተኛና ዝቅተኛ ማዕርጋተ ህክህንት¹¹⁴² ይናገራል። ይህ ከቀኖናዊ መሠረተ ሐሳብ አንፃር ሲሆን በአንድ በኩል በሌላም በኩል ከሥርዐተ ቅዳሴ፣ ሥርዐተ ምሕላ — ሥርዐተ ጸሎት¹¹⁴³ ነገር ግን ስለ ምጽዐተ ዓለምና ስለ አማንያም ድንገተ ነፍስ ይናገራል¹¹⁴⁴።

የሁለተኛው መጽሐፈ ኪዳን አብዛኛው ክፍል ስለ ንዑሳን ክርስቲያን ጥምቀት የሁለተኛው መጽሐፍ ዋና ክፍል ስለ ንዑሳን ክርስቲያን ሥርዐተ ጥምቀትና ምሥጢረ ቁርባን ይናገራል።¹¹⁴⁵

10.3 ኪዳን ዘእግዚእ ግእዝ ትርጉም

ይህም መጽሐፈ ኪዳን ዘእግዚእ በሌላም በኩል በግእዝ ትርጉም የሚገኝ ሲሆን በፈረንሳይኛ ትርጉምና ሂስ ጋር በT. Guerrier ታትሟል¹¹⁴⁶ በርግጥ የግእዝ ትርጉም ኪዳን ዘእግዚእ በምልዓትና በስፋት የታወቀው ሱርስጥ ኪዳን አይደለም። በመጀመሪያ ደረጃ በሱርስጥ ትርጉም ሰነድ የሚገኘው ቀኖናዊ ክፍል በዚህ ግእዝ ትርጉም ሰነድ አይገኝም።

ግእዝ ኪዳን ዘእግዚእ የተለያዩ ይዘቶች ግን የተወሰኑ የጋራ ምልክቶች ባላቸው ሁለት ክፍሎች ይከፈላል ለምሳሌ ሁሉም ክፍሎች

1141. G. Graf, Geschichte der Christlichen Arabischen Literature Rome 1944, ገጽ 567-572.

1142. ቀኖናት 12, 14 : 20 22 : 33 39።

1143. ቀኖናት 23, 24, 25, 26-38.

1144. ቀኖናት 11.

1145. ቀኖናት 1 27።

1146. T. Guerrier, le Testament en Galilée de Notre Seigneur Jesus-Christ P.O.T. ገጽ 143-236 Brightman. Western and Eastern Liturgies, Oxford, 1967 ገጽ LXIV.

ከትንሣኤ በኋላ በገሊላ ጌታ ለሐዋርያት ባደረገው ንግግር ይጀምራል¹¹⁴⁷። ሁለቱም በትንሽ እስያ አሕዛብ ሕዝቦች ላይ ያተኮራሉ¹¹⁴⁸።

ከእነዚህ ሁለት ክፍሎች 59 ምዕራፎችን — ቀኖናትን የያዘው የመጀመሪያው ክፍል ሕገ ቤተክርስቲያንና ሥርዐተ ቅዳሴ ትእዛዛትን ይዞ ይታያል። ሁለተኛው ክፍል 60ኛውን ምዕራፍ ብቻ ሲይዝ ይዘቱ ራእያዊ ነው።

በለዚህ ስለ ቤተክርስቲያን ቀኖናዊና ሥነ ቅዳሴያዊ ሥርዐት ተገቢነት ያለው ክፍል መሠረታውያን ልዩነቶችን (ጭማሪ፣ ግድፈት፣ ወዘተ) ቢያሳይም ቅሉ ከሱርስጥ ስመንቱ ብሔረ ቀኖናት 1—2 መጻሕፍት¹¹⁴⁹ ስለዚህም ከዐረብኛው ስመንቱ ብሔረ ቀኖናት የመጀመሪያው መጽሐፍ¹¹⁵⁰ ጋር የሚመስለው ይህ የመጀመሪያው ክፍል ነው።

ሁለቱ ይዘቶች ሲተያዩ በመጀመሪያ ክርስቶስ ከትንሣኤ በኋላ በገሊላ ከሐዋርያት ጋር በአደረገው ንግግር ይጀምራል¹¹⁵¹ ስለ ዳግም ምጽአት¹¹⁵² ስለ ሐሳዊ መሲሕ¹¹⁵³ 2) ስለ ከፍተኛ ካህናት ምርጫ፣ ሹመትና ተግባራት¹¹⁵⁴ 3) ስለ ሌሎች አገልጋዮች ለምሳሌ ንፍቀ ዲያቆን¹¹⁵⁵ 4) ስለ ምዕመናንና ንዑሳን ክርስቲያንና 5) ስለ ሥርዐተ ቅዳሴ ትእዛዛት¹¹⁵⁶።

ከዚህ ላይ ሊታወሰው የሚገባው በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ሥርዐተ ጸሎታት ከመጽሐፈ ኪዳን ዘእግዚእ የመጀመሪያው ክፍል ነው። ስለዚህም በተዘዋዋሪ ሁኔታ ከሱርስጥ ስመንቱ ብሔረ ቀኖናት የመጀመሪያዎች ሁለት መጻሕፍት 1—2 እና ከዐረብኛ ስመንቱ ብሔረ ቀኖናት የመጀመሪያው መጽሐፍ የተወለዱ እንደየሁኔታው የሚጸለዩ ጸሎቶች ተይዘው ይገኛሉ።

1147. ቀኖና 1

1148. ቀኖና 2

1149. ከዚህ ገጽ —

1150. ቀኖና 1—7—8

1151. ቀኖና 2—5

1152. ቀኖና 6

1153. ቀኖና 9—30

1154. ቀኖና 31—35

1155. ቀኖና 35—43

1156. ቀኖና 44—60

ጸሎተ ኪዳን ዘእግዚእ እንዲጸለየባቸው በተመደቡ ሦስት ጊዜያት ተከፍለው የሚገኙ 9 ሥርዐታት ጸሎታትን ይዞ የሚገኝ የዘወትር መጽሐፈ ጸሎት ነው።

1. ኪዳን ዘመንፈቀ ሌሊት ¹¹⁵⁷

1-1 ለከ እግዚእ ለገበሬ ዙሉ ¹¹⁵⁸

1-2 አምላክ ብርሃን ወላዴ ሕይወት ¹¹⁵⁹

1-3 ንሚልስ ለከ ዘንተ ስብሐት ¹¹⁶⁰

2. ኪዳን ዘንግሕ ¹¹⁶¹

2-1 እግዚአብሔር አብ ወሀቤ ብርሃን ¹¹⁶²

2-2 እግዚእ ኢየሱስ ክርስቶስ ሰምዓን ቅዱስ ¹¹⁶³

2-3 ንሚልስ ለከ ቅዱስ ስብሐት ¹¹⁶⁴

3. ኪዳን ዘሠርክ ¹¹⁶⁵

3-1 ለከ ለአብ ዘእይማሰን መድኃኔ ነፍሰን ¹¹⁶⁶

3-2 ንዌድሰክ እግዚእ ¹¹⁶⁷

3-3 ለከ ዘእም ልብን ¹¹⁶⁸

4-1 ትምህርተ ንቡአት ¹¹⁶⁹

2: ቅዱስ እግዚእ ¹¹⁵⁷

3. ዘእንዚህ ከተጠቀሱት በስተቀር በእትዮጵያ ቤተክርስቲያን መጽሐፈ ኪዳን ያልታተፉ ግን የሥርዐተ ቅዱስ ክፍል የሆኑ ከሱርስጥ ስመንቱ ብሔረ ቀኖናት የተወሰዱ ሌሎች የጸሎት ዓይነቶች ሲኖሩ

1157 ቀኖና 14 ስመንቱ ሱርስጥ ብሔረ ቀኖናት I. XXVI 2 7

1158. መጽሐፈ ቅዱስ ግእዝና አማርኛ 1942 ገጽ 195

1159. መጽሐፈ ቅዱስ ግእዝና አማርኛ 1942 ገጽ 196

1160. መጽሐፈ ቅዱስ ግእዝና አማርኛ 1942 ገጽ 196

1161. ቀኖና 14 ስመንቱ ሱርስጥ ብሔረ ቀኖናት I. XXVI 9 11

1162. መጽሐፈ ቅዱስ ግእዝና አማርኛ 1442 ገጽ 197

1163. መጽሐፈ ቅዱስ ግእዝና አማርኛ 1952 ገጽ 197

1164. መጽሐፈ ቅዱስ ግእዝና አማርኛ 1942 ገጽ 198

1965. ቀኖና 22 ስመንቱ ብሔረ ቀኖናት I. XXXII 25

1965. መጽሐፈ ቀኖና 22 ስመንቱ ሱርስጥ ብሔረ ቀኖናት XXXII

1166. መጽሐፈ ቅዱስ ግእዝና አማርኛ 1942 ገጽ 198

1167. መጽሐፈ ቅዱስ ግእዝና አማርኛ 1942 ገጽ 198-199

1168. መጽሐፈ ቅዱስ ግእዝና አማርኛ 1942 ገጽ 197

1169. ቀኖና 22 ስመንቱ ሱርስጥ ብሔረ ቀኖናት I. XXVI 2-12

1170. ቀኖና 10 ስመንቱ ሱርስጥ ብሔረ ቀኖናት I. XXIII 6-12

ዘእንዚህም የሚከተሉት ይገኙባቸዋል።

3-1 እግዚአብሔር አብ ዘብርሃናት ¹¹⁷¹

3-2 በእንተ ቅድሳት ¹¹⁷²

3-3 በሰማይ ¹¹⁷³

3-4 ቅዱስ ሥሉስ ¹¹⁷³

ኪዳን ዘእግዚእ ግእዝ ትርጉም የመጀመሪያው ክፍል በቤተክርስቲያን ቀኖናዊ ሥርዐተ ቅዱስና ሥርዐተ ጸሎት ከፍተኛ ቦታ ቢኖረውም ገና እስከ አሁን የታተመ አልመሰለኝም። ሆኖም ግን ስለ ቤተክርስቲያን አስተዳደር ምንም ያህል ተመጣጣኝ ትርጉም የሌለው ሁለተኛው ክፍል ከሥርዐተና መጻሕፍተ ቅዱስ ጋር ታትሞ ሲገኝ ¹¹⁷⁵ ከፈረንሳይኛ ትርጉም ጋር በL. Guerrier እና S. Grèbuat ታትሟል ¹¹⁷⁶ ከR. Cowley እንደተረፈሁትም የኪዳን ሁለተኛ ክፍል ሕትመት በR. Reylot ይዘጋጅ እንደነበር ሲሆን ¹¹⁷⁷ እስከ አሁን ይታተም ወይም ለይታተም አላወቅዞም።

ኪዳን ዘእግዚእ በቤተክርስቲያን ሕይወት ከፍተኛ ቀኖናዊና ሥርዐተ ቅዱስያዊ ትርጉም ያለው መሆኑ በትክክል እየታየ ¹¹⁷⁸ እገና እላ አሳል በፍትሕ ነገሥት...ዝግጅት—ቅንብር ሂደት በአንድ ወይም ዘሌላ መልክ ይህን ኪዳን ዘእግዚእ በምንጭነት መጠቀሙን ምንም አላወሳም።

ስለዚህ ኪዳን ዘእግዚእ ለፍትሕ ነገሥት በቀጥታ ምንጭ ሆኖ አልተገኘም። ሆኖም ሆነ ተብሎ የተተወ ይመስላል የሚል አስተሳሰብ ሊኖር ይችላል። ምክንያቱም ኪዳንን ለፍትሕ ነገሥት ምንጭነት

1171. ስመንቱ ሱርስጥ ብሔረ ቀኖናት I. VII 2

1172. ስመንቱ ሱርስጥ ብሔረ ቀኖናት I. XXXV 3-8

1173. ስመንቱ ሱርስጥ ብሔረ ቀኖናት I. XXII 4-5

1174. ስመንቱ ሱርስጥ ብሔረ ቀኖናት I. XXIII 15

1175. መጽሐፈ ቅዱስ በግእዝ በአማርኛ 1942 ገጽ 195-199

1176. L. Guerrier — S. Grèbuat. Le Testament en Galilée de Notre Seigneur Jesus-Christ P.O. T IX ገጽ 3

1176. Wright Catalogue of Ethiopic Mss 1877 ገጽ 332 — ገጽ 270-276 ከሌሎች የተለያዩ ሰነዶች ሁለት የኪዳን የእጅ ጽሑፎች ተይዘዋል።

1177. የቃል ግስታወሻ

አለመጠቀም ወይም ከመጠቀም መቆጠብ ለዚያው ለአንድ ጉዳይ የቅርብ ተመሳሳይነት ወይም ተዛምዶ ያላቸውን ቀኖናት አቡሊዲሰንና ቅብጣዊ ቤተክርስቲያናዊ ትእዛዝን መድገም ስለሆነ ሊባል ይችላል ። ነገር ግን ይህ ዓይነቱ አመለካከት ተቀባይነት አይኖረውም ምክንያቱም አንድ ጉዳይን በሚመለከት ብዙዎች ተመሳሳይ ቀኖናት እንደ በረዶ ይዘንማሉ ለምሳሌ ረስጠአ ፣ ረስጠብ ረስጠጅ ፣ ወዘተ.

ሆኖም ይህ አጭር የኪዳን ዘእግዚእ ሐተታ ዓላማ እስከ አሁን የተመረመሩት ቀኖናውያትና ሥርዐተ ቅዳሴውየት ትእዛዛት መወራረስን ማመልከት አስፈላጊ መስሎ ስለታየ ነው ።

በሌላ በኩል ዘመወረቱ ጥልቅ ጥናትን የሚጠይቅ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን አዘውትረው የሚጽፉት መጻሕፍት ኪዳን — ኪዳናት ዘእግዚእ ከኪዳናት ዘቀለሚንጦስ ሰመንቱ ብሔረ ቀኖናት ልዩነት እንደ አላቸው ተደጋግሞ ተገልጧል ።

ሱርስጥ ኪዳን ዘእግዚእ በጥልቀት የመረመረው ሰው Funk መሆኑ ሲታወቅ¹¹⁷⁹ በእንግሊዝኛ¹¹⁸⁰ እና በፈረንሳይኛ¹¹⁸¹ ትርጉሞችም ታትመው ተሰራጭተዋል ።

እንግዲህ ኪዳን ዘእግዚእ ምንም እንኳን በፍትሐ ነገሥት በምንጭ ነት ተጠቅሶ የማይገኝ ቢሆንም እስከ አሁን ከተመረመሩት ረስጠአ ፣ ረስጠብ እና ረስጠጅ¹¹⁸² ከእነዚህም ጋር ተያይዘው በመገኘታቸውም ከተጠሩት ቀኖናትና ክዲድስቅልያ ጋር ከአለው የአንድነት ይዘትና መንፈስ አንጻር በአባሪነት ማሳየቱ አስፈላጊ ሆኖ ታይቷል ።

1178. Wright Catalogue of Ethioic Mss. 1877 ፲፰ 332—፲፰ 270— 276 ከሌሎች
1179. Funk. das Testament Unseres Herren Und verwadentschriften. Mayence 1901. E. Schwartz. die Pseudoapostolischen...Quasten-Pat-
rology. T. II ፲፰ 185።
1180. J. Cooper—J.A. Maclean. The Testament of Lord Translated into English from Syriac Edinburgh 1902.
1181. F. Nau. La Version Syriaque de l' Octateuque de Clément Tradcn. Fraencais, Paris 1913...Plöchl. Geschichte des Kirchenrechts... ፲፰ 108
1182. ከዚህ ፲፰ 137-196

11. የጴጥሮስ መልዕክት ወደ ቀለሚንጦስ /ጴጥ 1183

የጴጥሮስ መልዕክት ወደ ቀለሚንጦስ ተብሎ የሚጠቀሰው መልዕክት ሐዋርያው ጴጥሮስ ለ፲ድእ ቀለሚንጦስ የጻፈው አዋልድ መልዕክት (PSEUDOEPISTLE) ነው ።

በግብጽ ቤተክርስቲያን መድዘላተ ቀኖናት ለሐዋርያው ጴጥሮስና ረድኦ ቀለሚንጦስ የተሰጡ ሦስት ሥራዎች ይገኛሉ— ተያይዘው ማተላለፍ ።

እነዚህም የሚከተሉት ናቸው ።

1. ዐረብኛ ራዕዩ ጴጥሮስ — አቡቀለምሲስ ዘጴጥሮስ¹¹⁸⁴
2. ዐረብኛ አቡቀለምሲስ ዘጴጥሮስ ወዘቀለሚንጦስ በ8 መጻሕፍት¹¹⁸⁵
3. ዐረብኛና ግእዝ መልዕክተ ጴጥሮስ¹¹⁸⁶

የፍትሐ ነገሥቱ ጸሐፊ እብነ እል አሳል ይህን ፍትሐ ነገሥት ሲያዘጋጅ የመጨረሻውን ሥራ ሰነድ (መልዕክተ ጴጥሮስ) እንደተጠቀመ ይታመናል ።

በተለምዶ ይህ መልዕክት ሰነድ ቀኖናት ዘጴጥሮስ¹¹⁸⁷ ወይም ቀለሚንጦስ¹¹⁸⁸ ዘሚላ ስያሜ ይዘውተራል ።

መልዕክተ ጴጥሮስ ወይም አቡቀለሚሲስ በምሥራቅም ሆነ በምዕራብ አብያተ ክርስቲያናት የታወቀ ነበር ። ይህንም መልዕክት M.R. James ከግሪክ ቀለሚንጦሳውያን መልዕክቶች ጋር ጉን ለጉን¹¹⁸⁹

1183. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2 ሲፕሪኦ Borgio Etiopico ፲፰ 109-114
1184. A.Harnack. Überlieferung de Älthirastlichen Literaturen Leipzig 1893-1894. TII 180. No.35
1185. A. Harnack. Überlieferung Älthristlichen Literaturen T.II 779 No.33
1186. Dillman George Augustus Uni.1858. Clementis Romani Liber Utilitatum Sive II-VIII. Qui Arcan Appellantur ET Chronicon Patrum Apocryphasque Petri Relevationes Continent Assemani Bibl. Oriental. II ፲፰ 508 No. 39 III ፲፰ 282 Bibl. Nationale de paris 18 No.7 ፲፰ 7 BIBL. Bodfeian T.I.፲፰ 2. Dillmann. I.C. ፲፰ 206።
1187. Canons Ecrits Par Saint Pierre Sous La Dictée Den S.J.CET Communiqués Par Lui a' Son Disciplee Clement papa De rome. Ms Arabe de Paris. No.243. FOL 220 (ሁለቱም ግብጻዊያን ናቸው) ።
1188. Canons Ecrits Par Clement Papa de Rome Sous La dictée de son precepteur saintpierre Ms. Arabe de Paris 1883-1895 ፲፰ 68 158
1189. T.T.S. 12/1911. ፲፰ 36 56

ለማጥናትና ለመመርመር ጥረት አድርጓል¹¹⁹⁰ ስለመልዕክተ አጥሮስ ዛሬ በአንግሊካኛ¹¹⁹¹ በጀርመንኛ¹¹⁹² እና ርእሶች በፈረንሳይኛ¹¹⁹³ ቋንቋዎች ተመልሰው ይገኛሉ፤ በርከት ያሉ ጥናቶችም ተካሂዶበታል

11.1 የመልዕክተ አጥሮስ ይዘት

በፍትሐ ነገሥት በተጠቀሰ መልኩ በመልዕክተ አጥሮስ የሚመለከቱት ጉዳዮች በአንድ መልኩ ሥርዐተ ቅዳሴያውያን በሌላም ቀናናውያን ናቸው።

11.1.1 ሥርዐተ ቅዳሴያዊ ቅርጽን አስመልክቶ መልዕክተ አጥሮስ በኤጲስቆጶስ ቤተመቅደስ የሚመረቅበት ሥርዓትን—መካነ ምሥዋዑ የታቦቱ-ጽላቱ መባረክን¹¹⁹⁴ ሥርዐተ ጥምቀትን ግን በጉቦ ጥምቀት እንደማይፈቅድ¹¹⁹⁵ ወይም በዋጋ ፀጋ መንፈስ ቅዱስን መሸጥ እንደማይችል¹¹⁹⁶ በጽም ተወስኖ ሥጋና ደሙ መቀበልን¹¹⁹⁷ ሥጋው ከምርጥ ስንዴ—ሕብስት¹¹⁹⁸ እና ደሙ ከወይን ዘለላ ፍሬ ጭማቂ ካልሆነ በስተቀር እንደማይፈቀድ¹¹⁹⁹—የሚመለከቱ ትእዛዛትን ይዞ ይገኛል።

11.1.2 የመልዕክቱ ቀናናዊ ክፍሉን በሚመለከቱ በተለይ የሥነ ሥርዐት ትእዛዛት ኤጲስቆጶስ፣ ቄስ ወይም ዲያቆን ዋሽቶ¹²⁰⁰ መስክሮ ወይም መጥፎ ኃይለ ቃል ተናግሮ ሲገኝ ሥልጣን ከህንቱ መወገድ እንደሚኖርበት፣ በሌሎች ዘንድ የሚያኩራራ ወይም የበላይነት መንፈስን—ሰሜትን

1190. M.R. James: The Apocryphal New Testament Oxford, 1924. ገጽ 505-524

1191. E. preuschen. Antilegomena, Tübingen 1905. E Henneck. Neutestamentliche Apokalypsen. Tübingen 1924² ገጽ 314-322

1192. Vansleb. Histoire de l'eglise... ገጽ 219

1193. J. Quastén. Patrology T II ገጽ 145 Bickel. Geschichte Der Kirchenrechts... ገጽ 101

1194 በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ቤተመቅደሶች በአንድ ቀዱስ ስም ይባረካሉ ከመንበሩ ላይ የምስክር ጽላቶች ግልባጭና ስም የተቀረጸበት ጽሑ ኪዳን ይቀመጣል (ዘፀዓት 32፡ 15-16 32፡ 1-4)

1195 ፍትሐ ነገሥተ አንቀጽ 19.2 ተገቢው ቀናና አልተጠቀሰም

1196 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 3 ቀናና 4

1197 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 13 ቀናናው አልተመለከተም

1198 በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ስለ ቅዱስ ሕብስት Dibekulu Zewdie, Relations Between Church and State in Ethiopia According to the Constitution of 1955. ገጽ 109

1199 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 13 ቁጥር 498 ቀናናው አልተመለከተም

1200 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 5 ቁጥር 191 ቀናናው 15

የሚያሳይ በግድየለሽነት ምዕመናንን የሚጠብቅ ሆኖ መገኘት እንደሌለ በትምክንያቱም ከሞት በኋላ ጥሩ ምስክርነትና ክቡር ሕይወት አይኖረውም¹²⁰¹ የቤተክርስቲያንን ሕጐችና ቀናናት ለሚያውቅና ለሚጠብቅ ብቻ ካልሆነ በስተቀር ማንም የቤተክርስቲያን መሪ ሆኖ ሊመረጥ ወይም የቤተክርስቲያን አስተዳዳሪ ኃላፊነት ሊጣልበት እንደማይችል¹²⁰² በዲያቆን ሲመተ ከህንት እንደማይሰጥ፣ የበላይ ማዕርግ ላለው ቅዱስ ቁርባን መስጠት እንደማይፈቀድ ነገር ግን በቤተክርስቲያን አገልጋዮች የበታች ካህናትን የመምራት ተግባርም¹²⁰³ ለምጽ ያለበት ሰው ወደ መቅደስ እንደማይገባና ሥርዐተ ቅዳሴን መፈጸም እንደማይችል¹²⁰⁴ የሚከተሉትና የሚያዙት ትእዛዛት ናቸው።

በአጠቃላይ መልዕክተ አጥሮስ ከሌሎች ምንጮች ጋር ሲነጻጸር ለፍትሐ ነገሥት ዝግጅት ያደረገው አስተዋጽኦ ውሱን ነበር ስለዚህ ለፍትሐ ነገሥቱ የመልዕክቱ ምንጭነት አነስተኛ ነው ማለት የሚቻለው።

በሌላም በኩል በጉቦ ሥርዐተ ጥምቀትን መፈጸም ክልክል መሆኑን ከሚያውጀው የመጀመሪያው ቀናና በስተቀር በመልዕክተ አጥሮስ (ኢጥ) ሰም የተደረጉ ጥቅሶች ሁሉ በኢትዮጵያ ግእዝ ትርጉም በአለበት መልኩ ከመልዕክተ አጥሮስ ትእዛዛት ጋር ቀጥታ ግንኙነት የሏቸውም

በዚህም በግእዝ ትርጉም “ርእስ ሐዋርያት ሐዋርያ ኢጥሮስ ስለጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ የጻፈው ሲኖዶስ ዘቀለሚንጦስ”¹²⁰⁵ በሚል ርእስ የሚገኘው መልዕክተ አጥሮስ በሚከተለው መልክ 6 ምዕራፎችን ይይዛል።

1. በጉቦ ጥምቀት አለመፈቀድ
2. ስለ ሰማዕታት መታሰቢያ ክብረ በዓል
3. ስለ ክብረ በዓላት
4. ስለ ጽላተ ኪዳን—ቡራኬ
5. ስለ ሥርዐተ ቅዱስ ቁርባን
6. ስለ ንዋየ ቅድሳት

ነገር ግን ከላይ እንደተባለው በፍትሐ ነገሥቱ ጸሐፊ የተጠቀሱት የኢጥሮስ መልዕክት ትእዛዛት—ቀናናት ቢያንስ የተወሰኑት ከሥርዐተ

1201 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 5 ቁጥር 191 ቀናናው 29

1202 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 5 ቁጥር 192 ቀናናው 17

1203 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 7 ቁጥር 250 ቀናናው አልተመለከተም

1204. Cap Wright ገጽ 24-29

1205. Mss. Or. Brit. British Museum ገጽ 78 80

ጽዮን (30 ቀናት)¹²⁰⁶ ረስጠእ¹²⁰⁷ ረስጠብ ፡ ረስጠጅ¹²⁰⁹ ከሌሎችም ቀናት ለምሳሌ በዲያቆናት አሥረ ክህነት መስጠት ክልክል መሆኑን የሚደነግገው ቀናት እዛዝ¹²¹⁰ ከኒቂያ ጉባኤ 14ኛው ቀናት¹²¹¹ እንደተወሰዱ መገንዘብ ይቻላል ስለዚህ የመልዕክተ እጥረስ መልዕክተ እጥረስ ነት አጠራጣሪ ሆኖ ይታያል¹²¹² ምክንያቱም የፍትሕ ነገሥቱ ጸሐፊ እብነ እል አሳል (መልዕክተ እጥረስ በሚልበት ጊዜ እንደ ዓይነት መልዕክተ ማለት ነው ግን ትክክለኛ መልስ አልሰጠበትም ።

በተቃራኒው በኢትዮጵያ ሲኖዶስ¹²¹³ የሚገኘው መልዕክተ እጥረስ የሚከተሉትን ፍሬ ነገሮች ይናገራል ።

1. ስለ እሁድ የዕረፍት ቀን መሆን¹²¹⁴
2. በሕማማት የምዕመናን ማረፍ ግዴታ ስለመሆኑ¹²¹⁵
3. ስለ ዕርገት¹²¹⁶
4. ስለ በዓለ ሐምሳ-ርደተ መንፈስ ቅዱስ¹²¹⁷
5. ስለ ብሥራተ ማርያም¹²¹⁸
6. ስለ በዓለ ልደት¹²¹⁹
7. ስለ በዓለ ጥምቀት¹²²⁰
8. ስለ ኢየሱስ ወደ ቤተ መቅደስ መግባት¹²²¹
9. ስለ ደብረ ታቦር¹²²²

1206. ከዚሁ ገጽ 113-136

1207. ከዚሁ ገጽ 137-166

1208 ከዚሁ ገጽ 167 —196

1209. ከዚሁ ገጽ 197

1210. ፍትሕ ነገሥት እንቁጽ 7.3

1211. A. Αλιβεζάτου: Οἱ Ἱεροὶ κανόνες ገጽ 32

1212. ከዚሁ ገጽ

1213. MS.Borgio Etiopico ገጽ 109 114 ገጽ 115-119

1214. ቀናት 1

1215. ቀናት 2

1216. ቀናት 3

1217. ቀናት 4

1218. ቀናት 5

1219. ቀናት 6

1220. ቀናት 7

1221. ቀናት 8

1222. ቀናት 9

10. ስለ ሐዋርያት መታሰቢያ¹²²³

11. ስለ ቀዳሚ ሰማዕት እስጢፋኖስ መታሰቢያ¹²²⁴

በሌላ በኩል በGrèbuaat የታመው መልዕክተ እጥረስ ይዘት የገነትን ውበትና የሲኦልን አስከፊነት ገጽታዎች ያመለክታል ። ከዚያም ኃጢአተኞች አስከፊ ቅጣት እንደሚጠብቃቸው ይገልጻል ማለትም የመልዕክተ እጥረስ ይዘት ነገረ መጽአት ነው¹²²⁵

1223. ቀናት 10

1224. ቀናት 11

1225. Quasten: patrology TII ገጽ 149-145

ምዕራፍ ሰባት

ሲኖዶሳውያት ቀኖናት

የፍትሐ ነገሥት ጸሐፊ አብነአል አሳል “ቀኖናት ሐዋርያውያት” በመባል ከታወቁት ቀኖናት ቀጥሎ የመጀመሪያውን የኒቅያ ዐቢይ ሲኖዶስ 20 እና 84 ቀኖናትንና የሰባት ንዑሳን ሲኖዶሳት ቀኖናትን ያስከትላል ። ከዚያም የአቡሊዲስና ባስልዮስ ቀኖናትን ይቀጥላል

ከዚህ ላይ ንዑሳት ሲኖዶሳትን በሚመለከት በፍትሐ ነገሥት መሠረታዊ ትርጉም ያለው ችግር አይታይም ።

ስለዚህ ወደ ብዙ ዝርዝር ሐተታ ለመግባት አልተሞከረም በአጠራር አስያየም በኩል ግን እነዚህ ሲኖዶሳት ንዑሳን ሲኖዶሳት ለመባል ቢችሉም በተለምዶ ደግሞ የአውራጃዎች ሲኖዶሳት ተብለው ይታወቃሉ ምክንያቱም በሌላ በኩል ከዐበይት ሲኖዶሳት ወይም ዓለም አቀፍ ሲኖዶሳት Ecumenic Synodes ከኒቅያ የመጀመሪያ ዐቢይ ሲኖዶስ ቀኖናት በስተቀር ዐበይት ሲኖዶሳት ለፍትሐ ነገሥት ምንጭነት አልተመለከቱም ግን ከዚህም ከኒቅያ ሲኖዶስ ቀኖናትም 20 ቀኖናት በሁሉም አብያተ ክርስቲያናት የታወቁ እንደ መሆናቸው መጠን ችግር ሊታይባቸው ባይችሉም 84 ቀኖናትን በሚመለከት ግን የራሳቸው የሆኑ ችግር አለባቸው ይህን በቦታው እንመለከተዋለን ።

የሲኖዶሳውያት ቀኖናት ቅደም ተከተል የሲኖዶሳትን ጥሪ ጊዜ ይከተላል ።

1. የመጀመሪያ አንጊራ ሲኖዶስ ቀኖናት ፡ ዕንቆራ¹²²⁶

ከሐዋርያት በኋላ ከተደረገጉት ሲኖዶሳት በመባደድ ምክንያት ወደ ክህደት የወደቁ ክርስቲያኖችን የሚመለከት ችግርንና የቤተ ክርስቲያን አስተዳደር ነክ ጉዳዮችን ለመወሰን (314-315) የመጀመሪያ-በቅድሚያ በገላትያ አገር ርእሰ-ከተማ አንጊራ-አንቆራ የተጠራው ሲኖዶስ ነው¹²²⁷ ።

ከዚህ ሲኖዶስ 12 ኤጲስ ቆጶባተ የተካፈሉበት ሲሆን የላይኞቹን ችግሮች ለማስወገድ እንደ ግብጻውያን 25 ቀኖናትን ሠርተዋል¹²²⁸ ።

1226. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2 ሲኖዶስ 78 99-104 Mss Borgio Etiopico 78 115

1227. ለምሳሌ ቀኖናት 1-20 14

1228. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

እነዚህም ቀኖናት በፍትሐ ነገሥት በስሟ ዕንቆራ-አንጊራ ተብለው ይጠቀሳሉ¹²²⁹ ከቤተክርስቲያናውያን ሲኖዶሳት መካከል የዚህን ሲኖዶስ ተራ ቅደም ተከተል አስመልክቶ ጸሐፍት ከሐዋርያት በኋላ ከተጠፋት ሲኖዶሳት መካከል ይህን ሲኖዶስ የመጀመሪያው ሲኖዶስ አድርጎ በፍትሐ ነገሥት ከሚያስቀምጠው አብነ አል አሳል ጋር ይጋጫሉ — አይስማሙም ምክንያቱም በአጠቃላይ ተቀባይነት ያለው እምነት ከአብያተ ክርስቲያናውያን ሲኖዶሳት መካከል አንደኛ የካርኪ ዶና ሲኖዶስ ሁለተኛ የአንጾኪያ ሲኖዶስ ፣ ሦስተኛ የአንጊራ ሲኖዶስ እንደሆኑ ነው¹²³⁰

የካርኪዶና ሲኖዶስ ከሁሉም ሲኖዶስ የመጀመሪያው ሲኖዶስ ከዚያም የአንጾኪያ ሲኖዶስ ከእነዚህም ሲኖዶሳት ቀጥሎ ግን ከኒቅያ የመጀመሪያው ዐቢይ ሲኖዶስ በፊት በገላትያ አገሮች በአንድዋ ርእሰ ከተማ አንጊራ—ዕንቆራ የተጠጻረው ሲኖዶስ ነገር ግን ከካርኪዶና ሲኖዶስ በስተቀር የአንጾኪያ ሲኖዶስን ላይቀር ይቀድማል ። ስለዚህ የፍትሐ ነገሥቱ ጸሐፊ አብነ አል አሳል ይህን ሲኖዶስ በቅድሚያ ማስቀመጡ ድጋፍን ያገኛል ።

2. የካርታየኒስ—ቅርጣግና 2ኛ ሲኖዶስ ቀኖናት ፡ ቀጠጣ—ቅርጣግና¹²³¹

በሐዲስ ቄሣርያ—ኔዮ-ቄሣርያ ርእሰ ከተማ ከርታየኒስ በቀጽቅያ¹²³² የጋብቻን ሥርዐትና ሥርዐተ ክህነትን ለመወሰን¹²³³ የተጠራው 2ኛው የፍትሐ ነገሥት ሲኖዶስ ነው

በዚህ ሲኖዶስ የተካፈሉት ኤጲስ ቆጶሳት ቁጥር ብዛት 50 ሲደርስ የሠሩአቸው ቀኖናት 14 ናቸው¹²³⁴ የካርታየኒስ—ቅርጣግና ቀኖናት

1229. A. Αλιβεζιάτου; Οι Ιεροί Κανόνες 78 354 - 385 G. Bardy, Concile et Canons d'Antiochie D.D.C.T I. 78 473

1230. A. Αλιβεζιάτου; Οι Ιεροί Κανόνες 78 385 - 389

1231. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2 ሲኖዶስ 78 105-107 Mss Borgio Etiopico 78 120-123

1232. Guidi: Il Fetha Nagast 78 4 የግርጌ ግብታወኝ 12

1233. ቀኖናት 1-3 11 13-15

1234. A. Αλιβεζιάτου; Οι Ιεροί Κανόνες 78 165-169 ከዚያ ኤጲስ ቆጶሳት ቁጥር 24 ሲሆን የቀኖናት ቁጥር 15 ነው ። G. Bardy: concile et canons de Néocesarée D.O.T.T. VI 78 995

በፍትሐ ነገሥት በሚጠቀሱበት ጊዜ “ቀጠግ” (ቀጠጅ) በሚል ምጎፃረ ቃል ይመለከታሉ¹²³⁵

3. የግንግራ 3ኛ ሲኖዶስ ቀኖናት : ግንር - ግንግራ¹²³⁶

በጳጳሳትን ደረሰ ከተማ ጋንግራ (340-370) የተጠራው 3ኛ ሲኖዶስ ሕጋዊ ጋብቻን መፈጸምና ሥጋ መብላት መንግሥተ ሰማያትን ለመውረስ እያስችልን በማለት የሚያስተምሩትን አውስባቴዎስንና ተከታዮቹን በማውገዝ 20 ቀኖናትን ሠራ¹²³⁷

በዚህ ሲኖዶስ የተከፈሉት ኤጲስ ቆጶሳት 15 ሲደርሱ ከላይ እንደተባለው የተደነገጉት ቀኖናት 20 ናቸው¹²³⁸

ቀኖናቱ በፍትሐ ነገሥቱ የሚጠቀሱት “ግንር” ግንግራ በሚል ምጎፃረ ቃል ነው¹²³⁹

4. የአንጾኪያ 4ኛ ሲኖዶስ ቀኖናት : ጸክ - አንጾኪያ¹²⁴⁰

ኢየሱስ ዘርብቶስ ወልደ አግቢአብሔር ፍፁም ሰውና ዝርው ቃል ነው ብሎ በሚያስተምረው ጳውሎስ ሳምሳጢ መናፍቅ ትምህርት ምክንያት በሶርያ አንጾኪያ (341) ይህ 4ኛ ሲኖዶስ ተጠራ። ይህም ሲኖዶስ ይህን ተምህርት ከማውገዝ ጋር የቤተክርስቲያን አስተዳደርንና ሥነ ሥርዓትን የሚመለከቱ 25 ቀኖናትን ሠራ¹²⁴¹ በዚህ ሲኖዶስ የተከፈሉት ኤጲስ ቆጶሳት 13 ናቸው¹²⁴² እነዚህ ቀኖናት በፍትሐ ነገሥቱ ሲጠቀሱ

1235. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

1236. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2 ሲኖዶስ ገጽ 108-109 Ms Borgio Etiopico ገጽ 144-141

1237. ለምግብ ቀኖናት 1-2 14

1238. A. Αλιβεϊζότου: Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ገጽ 209-210 ከዚህ የቀኖናት ቁጥር 21 መሆኑ ተመልክቷል G. Bardy concile et canons de Cangras D.D.C.T. II ገጽ 935

1239. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

1240. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2 ሲኖዶስ ገጽ 140-142 Borgio Etiopico ገጽ 146-151

1241. ለምግብ ቀኖናት 1-10 : 12-13 : 20-25

1242. A. Αλιβεϊζότου: Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ገጽ 170-181 ከዚህ ላይ በሲኖዶስ የተከፈሉት ኤጲስ ቆጶሳት ብዛት 20-197 እንደሚደርስ ተመልክቷል ። G. Bardy: Concile et canons d'antiochéc ገጽ 589

“ጸክ” አንጾኪያ በሚል ምጎፃረ ቃል ይመለከታሉ¹²⁴³

5. የኒቅያ አምስተኛ ጉባኤ (1ኛ ዐቢይ) ሲኖዶስ : ኒቅያ¹²⁴⁴

ከክርስቶስ ልደት በኋላ በ325 ዓ.ም የመጀመሪያው ክርስቲያናዊ ንጉሥ ተብሎ የሚነገርለት ቆስጠንጢኖስ በነገሠ በ19ኛው ዓመት ከ2340 ኤጲስ ቆጶሳት መካከል 318 ኤጲስ ቆጶሳት የተካፈሉበት የመጀመሪያው ዐቢይ ጉባኤ - ሲኖዶስ በኒቅያ የተጠራው ሲኖዶስ ነው።

በፍትሐ ነገሥት ጸሐፊ ገለጣ መሠረት የአንደኛው የኒቅያ ዐቢይ ሲኖዶስ አባቶች “ወልድ ፍጡር” ብሎ ያስተማረ አርዮስን ከአወገዙ በኋላ 20 ቀኖናትንና 84 ቀኖናትን (የቃላት ጉባኤያት አብዛኛውን ክፍል ጨምሮ የያዙ ሁለት ክፍሎች ቀኖናትን) ደነገጉ። የእስክንድርያው አለእስክንድሮስ ከአርዮስ ጋር በአደረገው ክርክር አርዮስ በመረታቱ ይህን አርዮስን በማውገዝና በመለየት የቅዱስ ሲኖዶስ አባቶች ከእስክንድሮስ ጋር ተባበሩ፤ ጸሎተ ሃይማኖትንም ጸፉ። ከፍርድ በኋላም ብዙ ቀኖናትን ደነገጉ ከእነዚህም በመጀመሪያ የሚነሱት 20 ቀኖናት ናቸው ከእነዚህም ቀኖናት ጋር የሚሰማሙ ቁጥር-ስፍር የሌላቸው ብዙ ቃላትን የሚጠቀሱት¹²⁴⁵

የኒቅያ ቀኖናት “ኒቅ” በሚል ምጎፃረ ቃል ነው በፍትሐ ነገሥት

6. የኒቅያ አምስተኛ ጉባኤ (1ኛ ዐቢይ) ሲኖዶስ : ኒቅያ - ኒቅያ

በፍትሐ ነገሥት ምንጭነት አሁንም ከአለፉት 20 ቀኖናት በስተ ቀር ሌሎች 84 የኒቅያ ጉባኤ - ሲኖዶስ ቀኖናት ብዙ ጭቅም ያላቸው ቀኖናት መሆናቸው ተጨምሮበት ተጠቅሰዋል።

እነዚህም ቀኖናት በመለካውያንና ንሱጥሮሳውያን ወደ ዐረብኛ

1243. ፍትሐ ነገሥት ክፍል 2

1244. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2 : ሲኖዶስ ገጽ 110-115 Ms Borgio Etiopico ገጽ

123 128

1245. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

ቋንቋ ተመልሰው ሲገኙ በያዕቆባውያንም - ሶርያውያንም ዘንድ ተጠብቀዋል ።

የቀኖናት ቁጥር በመለካውያን ዘንድ 84 ሲሆን የሚከተሏቸውም ቃላት ቁጥር-ስፍር የላቸውም ሲባል ምልክታቸውም ኒቅያ ነው።¹²⁴⁶

ትልቁ አትናቴዎስ ወደ ጳጳስ ማርቆስ (326) ባስተላለፈው መልዕክት¹²⁴⁷ የመጀመሪያው የኒቅያ ሲኖዶስ-ጉባኤ በድምሩ 70 ቀኖናትን እንደ አወጀ ይመስክራል ። ይህም ሆኖ በሁለተኛው ክፍል ቀኖናት ዐረብኛ ትርጉማቸው ላይ በመመሥረት በትክክል የኒቅያ ሲኖዶስ ቀኖናት ናቸው ተብለው ሊረጋገጡ ያስችግራል ። በHarduini መድበለ ቀኖናት እስከ 15ኛው ምዕተ ዓመት - ዘመነ ቱሐድሶ ድረስ በምዕረብ ያልታወቁ በዐረብኛ ቋንቋና የኒቅያ አንደኛ ሲኖዶስ ቀኖናት በሚል ርእስ የሚታወቁ ልዩ ልዩ ቀኖናት ተመዝግበዋል።¹²⁴⁸ በሰነዱ ከተከሰቱት ቀኖናትም ሌላ በ318 አባቶች ስም ሌሎች ቀኖናት ይጠቀሳሉ ። 30 ቀኖናት (ሥርዐተ አትናቴዎስ - መስመ አትናቴዎስ) ። እነዚህም ቀኖናት ስለ ቅድስት ሥላሴና መነኮሳዊ ሕይወት ከሚናገሩትና በሲኖዶስ 3-1 ከተያዙት ቀኖናት ጋር ይመሳሰላሉ ። ሌሎች የኒቅያ 318 አባቶች 73 ቀኖናት በመቃርዮስ ቀኖናዊ መድበለ ሰፍረው ይገኛሉ ።

የ80 ቀኖናት የመጀመሪያ ላቲን ትርጉም በጳጳ ፒዮስ መልእክተኛ Baptista Romano ከተወሰደ የእጅ ጽሑፍ በማረጋገጥ የደማስቆስ ኤጲስ ቆጶስ ጊዮርጊስ መከናወኑ ይታወቃል።¹²⁴⁹

ይህን ትርጉም Turrianus የበለጠ መሻሻልን ከአደረገበት በኋላ በኢየሱሳዊ Alphonus ፒዛኖስ ከታተመው የኒቅያ አንደኛ ሲኖዶስ ታሪክ ጋር አጣምሮ አስቀመጠ ። ቆይቶም በራሱ በTurrianus ትእዛዝ በዚያን ወቅት የክርስትና አምነትን ተቀብሎና ተጠምቆ በሮማ ይገኝ የነበረ አንድ ቱርክ ላቲንና ጣሊያንኛንም ያውቅም ስለነበረ በጳጳ Marellus ቤተ መጻሕፍት በሚገኝ በመሠረቱ ግን ከግብጽ የእጅ ጽሑፍ የማይለይ ሌላ ሰነድ መሠረትነት የእነዚህን ቀኖናት

1246. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2 ሲኖዶስ 7ጽ 116-136

Ms Borgio Etiopico 7ጽ 128-144

1247. የአትናቴዎስ መልዕክት ወደ ጳጳ ማርቆስ P.G.T 28 ሰምድ 1445

1248. Harduini: conciliorum collectio T.I. 7ጽ 463

1249. MSG 28 ሰምድ 835

ፍጹምና ትክክለኛ ትርጉምን አካሄደ።¹²⁵⁰ ። በመጨረሻ Turrianus 80 ቀኖናትን በመቅድሙ መግቢያው ላይ ርግጠኞች ቀኖናት አድርገው በመቁጠር እንደገና አሳተመ ። በሆንም ቁጥራቸውን አስመልክቶ ይለያያሉ ለምሳሌ 84 ቀናት ሆነው ተቆጥረው በሱርስጥና ሀረብኛ ቋንቋዎች መምህር Abrhamus Echellensis ወደ ላቲን እንደተተረጎሙት ኢትዮጵያ የራሳቸውን ጳጳሳት እንዳይሾሙ የሚከለክለው ትእዛዝ 42ኛውን ቀኖናት ስለ ቆጶስ ኤጲስ ቆጶስ የሚናገረው ትእዛዝ 43ኛውን ቀኖናት ሲይዙ እነዚህ ቀኖናት 80 ሁነው ተቆጥረውና በማረጋገጥ የደማስቆስ ኤጲስ ቆጶስ ጊዮርጊስ እንደ ተተረጎሙ ከላይ የተመለከቱት ትእዛዛት በአንጻራቸው 36 እና 37 ቀኖናትን ይዘው ይገኛሉ ።

ሌላ የ84 ቀኖናት ዐረብኛ ትርጉም በሱርስጥና ዐረብኛ ቋንቋዎች አስተማሪ ማረጋገጥ Abrhamus Echellensis: Concilii Nicaeni Praefactio una cum titulis et Argumentis canonum et constitutionum eius dem, quae hactenus apud orientales national extant በሚል ርእስ በፓሪስ 1641 ሊከናወን ችሏል ።

ይህም የ84 ቀኖናት ዐረብኛ ትርጉም-ሰነድ በMansi¹²⁵¹ Concilii Nicaeni LXXX ex Arabico in Latinum Conversi et Recogniti, a Francisco Turriano societatis Jesu 121 Abrhamus Echellensis በሚል ርእስ እንደገና ታትሟል ። እነዚህን ቀኖናት በቅርብ ከመረመረ በኋላ ቀኖናቱ በርግጥ በኒቅያ የመጀመሪያው ዐቢይ ሲኖዶስ እንደተደነገጉ ወደ መደምደሚያ ደርሶ ከዚያም ከአሰባስባቸው የእጅ ጽሑፎች ላይ በመመሥረት ቀኖናቱን ወደ ላቲን ቋንቋ እንደገና ተረጎማቸው ። ዛሬ የእነዚህ ቀኖናት ሁለት ላቲን ትርጉሞች ይገኛሉ ። ከእነዚህም አንዱ 80 ቀኖናትን ይዞ የሚገኘው (የ)turrianus ትርጉም ሲሆን ሌላ 84 ቀኖናትን የያዘው የአብርሃም Echellensis ትርጉም እንደገና በMaio የታተመው ትርጉም ሰነድ ነው

1250. Νικολάου Αεώμης: Η Εκκλησία της Αιθιοπίας καὶ οἱ Κανόνες της ἐν Νικαίῳ Α'. Οικουμενικῆς Συνόδου: "Εκκλησία" ἐτη ΔΕ'. (የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያንና የኒቅያ 1ኛ ዐቢይ ሲኖዶስ ቀኖናት)

1958 7ጽ 163-164; 195-197; 215-216

1251. Mansi T.I. ሰምድ 947-980

“Magni Concilii Nicaeni Canones Lxxxiv Prater xx vulgato nova ex Arabico versione Latine Redditi AB Abrhamus Echellensis”¹²⁵² በሌላም በኩል የግሪክ ቤተክርስቲያን ጳጳስ ዘአክሱም በBodleian ቤተ መጻሕፍት የኒቅያ ቀኖናት ሦስት የእጅ ጽሑፎች እንደአሉና ከእነዚህም አንዱ 84 ቀኖናትን፡ ሁለተኛው 20 ቀኖናትን እና ሦስተኛው ልዩ ልዩ ቀኖናውያት ትእዛዛትን ይዘው እንደሚገኙ ¹²⁵³ ገልጠዋል ። 84 ቀኖናት በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ሲኖዶስ እና በግብጽ ቤተክርስቲያንም ልዩ ልዩ መድበላተ ቀኖናት ይገኛሉ ¹²⁵⁴

የእነዚህ ቀኖናት እውነተኛነትን በሚመለከት የኒቅያ አንደኛ ዐቢይ ሲኖዶስ ሥራዎች—ውሳኔዎች እይደሉም የሚል እመለካከት ተቀባይነት አለው ።

ከዚህም ወደ ሌላ ሐተታ ሳይገባ በይዘቱ ብቻ በመወሰን ማረጋገጥ ይቻላል ለምሳሌ 42ኛው ቀኖና በዚያን የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን በሥርዐት ተቋቁሞ ባልነበረችበት ወቅት ኤጲስ ቆጶስ በኢትዮጵያውያን እንዳይሾም ይከለክላል 38ኛውን ቀኖናንም መመልከት ይቻላል ¹²⁵⁵

ሆኖም ግን የፍትሐ ነገሥቱ ጸሐፊ እብነ እል አላል እውነተኛዎች የኒቅያ አንደኛ ዐቢይ ሲኖዶስ ውሳኔዎች ተብለው ከሚቆጠሩት 20 ቀኖናት ይልቅ እነዚህን 84 ቀኖናት በስፋት ተጠቅሞባቸው ይገኛሉ ¹²⁵⁶

ስለዚህ ከእነዚህ 20 ቀኖናት ብቻ ጋር ሳይሆን ከሌሎች ቀኖናት ጋርም ቢሆን በማነጻጸር ይህን ሁኔታ ለማረጋገጥ ይቻላል ።

1252. Mansi T. II ፡ምድ 981 1010

1253. የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያንና የኒቅያ አንደኛ ዐቢይ ሲኖዶስ ቀኖናት 3ኛ ዓመት (1958) 78 163-164 195-197 215-216

1254. ለምሳሌ ቀኖናዊ መድበል ዘመቃርዮስ ፡ ብሔረ ሕግ ወቀኖና ዘሚካኤል ዘድምያጥ ሐ.3. ለ.4 Stephanus Euodius Assemani A.3.

1255. Ντιμπεκούλου Ζέουντε, Αἱ ὁχρεῖς ἐκκλησίας καὶ πολιτείας ἐν Αἰθιοπία κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1955 Dibekeulu Zewde. The Relations between church and state in Ethiopia according to the constitution of 1955 78 135

1256. ስለ ቀኖናቱ ፀረብኛ ትርጉም ስነድ ሕትመት Beveregius: synodicon sive pandectae canonum apostolorum et conciliorum AB Ecclesia Graeco-receptorum T.I. 78 686 κεφάλαιον 2. ὁ περί τῆς ἀνεξαρχιεσίας τῆς Αἰθιοπικῆς ἐκκλησίας 78 46 የግርጌ ማስታወሻ 115 ፡

ለምሳሌ ሁ. የተወሰኑ ቀኖናት ከ20 ቀኖናት ጋር

20 ቀኖናት	84 ቀኖናት
2	3 ¹²⁵⁷
3	4 ¹²⁵⁸
4	5 ¹²⁵⁹
5	7-45-59 ¹²⁶⁰
6	8-37... ¹²⁶¹
7	10 ¹²⁶²

ለ. ከሌሎች ቀኖናት ጋር

ልዩ ልዩ ቀኖናት	84 ቀኖናት
3ኛ ዐቢይ ሲኖዶስ 9	43 ¹²⁶³
ሐዋርያውያት ቀኖናት 76	52 ¹²⁶⁴
ሐዋርያውያት ቀኖናት 22-30	53 ¹²⁶⁵

በእጠቃላይ የ84 ቀኖናት ይዘት ሥርዐተ ቤተክርስቲያንንና ሥርዐተ ቅዳሴን የሚመልስ ይዘት ነው ማለት ይቻላል

7. የላኦዶቅያ 6ኛ ሲኖረዶስ ቀኖናት ፡ ዶቅ - ላኦዶቅያ¹²⁶⁶

የላኦዶቅያ 6ኛ ሲኖዶስ በማኒና ሃይማኖትን በለወጡ መስሎች የልብ ወለድ-የፈጠራ ሰዎች ትምህርት ስርጭት ምክንያት (343-381) በቃጽጥኖን ከተማ ሎዶቅያ — ላኦዶቅያ የተጠራ ሲኖዶስ ነው ።

በዚህ ሲኖዶስ የተከፈሉት ኤጲስ ቆጶሳት ቁጥር 19 ሲሆን ስለ

1257. አዲስ አማኝ-ሐዲስ ተክል ፈጥሮ ካህን አስመሆን ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 9.1

1258. ስካህናት የደባል ኑሮ አስመፈቀድ ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 3

1259. ኤጲስ ቆጶስ በስንት መሾም አንደኛውን ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 3

1260. ስለ ቅዱስ ሲኖዶስ ጥሪ ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 5-3 6-3

1261. ስለ ሊቃነ ካህናት ሀገረ ስብከት ክፍፍል ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 4-1

1263. ስለ ኢየሩሳሌም ሊቀ ጳጳሳት ክብር ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 5.

ስለ ቆጵሮስ ሊቀ ጳጳስ ልዩ መብት ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 4-1

1264. በጉባ አሠረ ካህነት ስለ አስመቀበል ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 5-3

1265. ለምሳሌ ቀኖናት 61 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 12 ቀኖና 30 ፡ 17 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 15-ቀኖና 32 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 14

1266. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2 ሲኖዶስ 78 142-154 Ms Borgio Etiopico 78 151-159

ሥርዐተ ክህነት ፡ ስለ ቤተክርስቲያን አገልግሎት ፡ ስለ ጋብቻና ስለ መስል ጉዳዮች በይብልጥ ሥነ ምግባራዊና ሥርዓተ ቅዳሲያዊ ይዘት ያላቸው 59 ቀኖናትን ሠሩ ¹²⁶⁷

የለአዶቅያ ቀኖናት በቤተክርስቲያን ሰፊ አገልግሎት እንደአለቸው ስለሚታይ ከንዑሳን ሲኖዶሳት ቀኖናት መካከል ልዩ ቦታን ይዘው ይታያሉ

ላአዶቅያ ቀኖናት በፍትሐ ነገሥት “ዶቅ” በሚል ምሳጸረ ቃል ይጠቀሳሉ ¹²⁶⁸

8. የስርቅድያ – ሳርዲቅያ 7ኛ ሲኖዶስ ቀኖናት ፡ ስድቅ፡ ስርድቅያ ¹²⁶⁹

በእስክንድርያው 19ኛ ሊቀ ጳጳሳት አትናቴዎስ በአንጾኪያ ሊቀ ጳጳሳትና በቄስጥንጥንያው ሊቀ ጳጳሳት ላይ አርዮሳውያን ተነስተው ስለ አሳደሙባቸውና ስለዚህም ከየመንበረ ሊቀ ጳጳስናቸው ስለ አወረዱ ችው ይህን ምክንያት በማድረግ በሮማ ግዛትና ፍልስጥኤም አሕጉር አንድ ክፍል ከተማ ስርድቅያ (343) ¹²⁷⁰ የተጠራው ሲኖዶስ ይህ ሰባተኛው ሲኖዶስ ነው ። የሲኖዶሱ አባቶች አርዮሳውያንን አባረው እነዚህን ሊቃነ ጳጳሳት ወደ እየመንበራቸው ሊመልሷቸው ችለዋል ።

በዚህ ሲኖዶስ የተከፈሉት ኤጲስ ቆጶሳት 140 ሲሆኑ ስለ ማዕርጋተ ኤጲስ ቆጶሳት – ሲመተ ኤጲስ ቆጶሳት 21 ቀኖናትን ደነገጉ ¹²⁷¹ ማለትም የቀኖናቱ ይዘት ብዛት አስተዳደራዊ ነክ ነው እነዚህ ቀኖናት በፍትሐ ነገሥቱ “ስድቅ” – ስርድቅያ በሚል ምሳጸረ ቃል ይጠቀሳሉ ¹²⁷²

1267. ስምሳሌ ቀኖናት 3. 11-12. 21. 15. 25. 29. 38. 48. 52. 59

1268. A. Αλιβεζάτου፣ Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες 78. 196-208 ከዚያ የቀኖናቱ ቁጥር እስከ 60 ይደርሳል ። ይህ የመጨረሻው 60ኛ ቋንቋ እርግጠኛ አስመሆኑ

በሀሲያን ዘንድ ተነቅሏል ። Bardy: Concile et Canons De Loadicee D.D.C.T.V 78. 33

1269. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2. ሲኖዶስ 78. 154-157 Ms Borgio Etiopico 78. 159-162

1270. አንደ ሶቅራጥስና ሶዞሚኖስ ሲኖዶስ የተጠራው 347 ነው ። ሶቅራጥስ የቤተክርስቲያን ታሪክ T. II. 20 ሶዞሚኖስ የቤተክርስቲያን ታሪክ T.III 78. 12

1271. ስምሳሌ ቀኖናት 1-3 10-12-21

1272. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

በሲኖዶሱ የተከፈሉት ኤጲስ ቆጶሳት ብዛት እንደ ፍትሐ ነገሥቱ 140 መሆኑ ሲመለከት ¹²⁷³ ግን ከዚህ ዘጠኙ ተልዩ አትናቴዎስ ስለ 170 ሶቅራጥስና ሶዞሚኖስ ስለ 300 ኤጲስ ቆጶሳት ይናገራሉ ¹²⁷⁴

1273. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

A. Αλιβεζάτου፣ Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες 78. 182-195
1274.

ምዕራፍ ስምንት

ቀኖናተ አበው

ከቀኖናት ሲኖዶሳውያት ቀጥለው ለፍትሐ ነገሥቱ ምንጭነት የተመለከቱት የቤተክርስቲያን አባቶች ቀኖናት ናቸው። በዚህ ክፍል የተጠቀሱት ከዚያም በፍትሐ ነገሥት በየአንዋኡ ሰፊ ቦታዎችን ይዘው የሚገኙትን ቀኖናተ አቡሊድስና ቀኖናተ ባስልዮስ ሲሆኑ በተለየ ለፍትሐ ነገሥቱ ሥጋዊ ክፍል በዋና ምንጭነት ከተጠቀመባቸው ቀኖናተ ነገሥት ቀጥሎ የፍትሐ ነገሥቱ ጸሐፊ እብነ እል አሳል “አስቀድመን ከተናገረንላቸው መጻሕፍትና ቀኖናተ ዲዮናስዮስ በስተቀር ሌላ የለም” በማለት የዲዮናስዮስን ቀኖናት ከማድነቁ ጋር ጎርጎርዮስን፣ ዮሐንስ አፈወርቅን፣ ክርስቶዶሎስንና ጢሞቴዎስን ያስከትላል። ቀኖናተ ባስልዮስንና ቀኖናተ አቡሊዲስን ግን ከሲኖዶሳውያት ቀኖናት የሚቀጥሉትን ተራ ቁጥሮችን አሲዞ አመልክቷል። ከነዚህም በስተቀር አባ ገብርኤል ሊብን ቱራይቅ በመጨረሻው ክፍል ተቀጽላ (አንቀጽ 52 እንደ እኛ ግምት) ቀርሎስ 3ኛ ሊቀ ጳጳሳትና ቆዝማስ ተመልከተዋል።

ቢሆንም እነዚህ በዑለት ከፍሎች ተከፍለው ይታያሉ። በእንድ በኩል የዲዮናስዮስና የባስልዮስ ቀኖናት ከአለፉት ሐዋርያውያት ቀኖናትና ሲኖዶሳውያት ቀኖናት ምንጭነት ጋር በእንድነት እንደመታየታቸው መጠን ቀጥለው ሲመረመሩ የሌሎች አባቶች — ሊቃነ ጳጳሳት ቀኖናትና በማስረጃነት የተመለከቱት ሊቃነ ጳጳሳት ገብርኤል ኢብን ቱራይቅ፣ ቄርሎስ 3ኛና ቆዝማስ ቀኖናትና ሌሎች ድጋፍ ሰጭ ብሔራተ ሕገጋት ወቀኖናት ይመረምራሉ።

1. ቀኖናተ አቡሊዲስ ሊቀ ጳጳሳት ዘሮሚ፣ በደስ — አቡሊዲስ¹²⁷⁵

በፍትሐ ነገሥት ቀኖናተ አቡሊዲስ ተብለው የሚታወቁት ቀኖናት ተመልከተዋል። በዚህም መሠረት የፍትሐ ነገሥት ጸሐፊ እብነ እል

1275. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2 Ms Borgio Etiopico No. 2 አቡሊዲስ በዐረብኛ ቋንቋ ትርጉሙ አቡሊዲስ አቡሊዲስ ወይም አንድ አንድ ጊዜ ቡሊዲስ (አ.ጸሊ.ጦስ አ.ጋሊቶስ) የሚለው ስም ተዛብቶ ነው።

አሳል የሮሚ ሊቀጳጳሳት (ጳጳስ ዘሮሚ) አቡሊዲስ (አ.ጸሊ.ጦስ) ቀኖናት በፍትሐ ነገሥት ቅንብር በስፋት ከተጠቀሙባቸው ቀኖናት መካከል ከፍተኛ ቦታ ይዘው የሚገኙት ቀኖናት ናቸው።

የቀኖናቱ ቁጥር 38 ሲደርስ ግብጻውያን ወደ ግብጥ አስቀድመው መልሰዋቸዋል። ስለዚህም በግብጽ ቤተ ክርስቲያን ከፍተኛ አገልግሎት እንደአላቸው ይታወቃል።

የእስክንድርያ ሊቀጳጳሳት (ፓትርያርክ) አባ ገብርኤል 2ኛ ኢብን ቱራይቅ በእስባሰባቸው መድበላተ ቀኖናት¹²⁷⁶ ከኖናተ አቡሊዲስ የተወሰኑ ቀኖናትንም እስፍሯል። በፍትሐ ነገሥቱ እነዚህ 38 ቀኖናተ አቡሊዲስ “በደስ” — አቡሊዲስ በሚል አገጽሮተ ቃል ሲጠቀሱ¹²⁷⁷ በተለመደው ቅርስ—ርእስ መሠረት “ሲኖዶስ ዘአቡሊዲስ ሊቀ ጳጳሳት ዘሮሚ” በሚል ርእስ በሲኖዶስ ታቅፈዋል¹²⁷⁸። ቀኖናተ አቡሊዲስ በመጀመሪያው በግሪክ ቋንቋ እንደተጻፉ ሲታመን በቀጥታም ባይሆን በ215—220 መካከል ከተዘጋጀውና ከባድ ኃጢአት ለፈጸሙ ሰዎች የሚደረግ ይቅርታን አስመልክቶ በተፈጠረ አለመግባባት ምክንያት ከሊቀ ጳጳሳት ካሊስቶስ ተሰይታ በእርሱ ሥር የምትገኘው ቤተክርስቲያን መተዳረጋ ደንብ ዓይነት ሆኖ ከምትጠቀምበት ሥራው ሐዋርያዊ ትውፊት ዘአቡሊዲስ ተመሥርተው እንደተጻፉ ይደገፋል።¹²⁷⁹ በቀጥታ ደግሞ እነዚህ ቀኖናት አሁንም የሐዋርያዊ ትውፊት ዘአቡሊዲስ እዲስ ቅርጽ የሆነውን ግብጣዊ ቤተክርስቲያናዊ ትእዛዝት¹²⁸⁰ እዲስ ቅንብርን እንደሚይዙ ይደገፋል¹²⁸¹።

ስለዚህ የእነዚህ ቀኖናት በተከታታይ በደረሰባቸው መሸንሸንና መቀነሳበር—ለውጦችና ቅንብሮች በሐዋርያዊ ትውፊት ዘአቡሊዲስ ላይ ተመሥርተው ከተዘጋጁ ሥራዎች ጋር በጣም የተቃረቡ ሆነው ይገኛሉ።

በሐዋርያዊ ትውፊት ዘአቡሊዲስ ተመሥርተው እንደተዘጋጁ የሚቆጠሩ ግን ለአቡሊዲስ የተሰጡ ሥራዎች ከሐዋርያዊያት ትእዛዛት 8ኛው መጽሐፍ በስተቀር የሚከተሉት ናቸው።

1276. ስለ አባ ገብርኤል ቀኖናዊ መድበል ከዚሁ ገጽ 282-283
1277. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2
1278. Ms Borgio Etiopico No. 2
1280. ἁ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, ገጽ 26
1281. Heimbach: Geschichte der Ältesten christlichen Literatur T. ገጽ 693።

ሀ. ከሐዋርያውያት ትእዛዛት በተለየ ከ8ኛ መጽሐፍ (የ5ኛው ምዕተ ዓመት ሥራ) ትእዛዛት ዘበእደ ቀለሚንጦስ Epitome¹²⁸²

ለ. ግብጣዊ ቤተ ክርስቲያናዊ ትእዛዝ¹²⁸³

ሐ. ኪዳን ዘእግዚእ¹²⁸⁴

መ. የሚመሩት ቀኖናት አቡሊዲስ¹²⁸⁶

1.1 ቀኖናት አቡሊዲስ ስለተጻፉበት ዘመንና ቦታ

የአቡሊዲስ ቀኖናት ስተጻፈበት ዘመንና ቦታ የጸሐፊው አመለካከት ፈች ይጋጫሉ። ስለዚህ Achelis ቆይተው የተጨመሩ ቀኖናት መኖርን ተቀብሎ ግን እነዚህም ቀኖናት የአቡሊዲስ መሆናቸውን ያረጋግጣል¹²⁸⁶ እንደ ጌሱም እምነት ቀኖናት አቡሊዲስ የሌሎች የአቡሊዲስ ሥራዎችን (ሐዋርያዊ ትውፊትን፣ ሐዋርያውያት ትእዛዛት 8ኛ መጽሐፍን (Epiome) እና የኪዳን ዘእግዚእን መሠረትነት የያዙ በጣም ጥንታዊያን ሥራዎች ናቸው።

በተቃራኒው Schwartz እና Connolly እነዚህ ቀኖናት በጸሐፊው ዘንድ የቅዱስ ማርቆስ ቅብጻዊት ቅዳሴ የታወቀች እንደመሆኗ መጠን ከ4ኛው ወይም ከ5ኛው ምዕተ ዓመት የመጡ መሆናቸውን ይገልጻሉ። እነዚህን ቀኖናት በርግጥ የአቡሊዲስ ስብስብ ሥራዎች የመጨረሻውን ክፍል እንደያዙ በመደገፍ ግን የ4ኛው ወይም የ5ኛው ምዕተ ዓመት ሥራዎች እድርጎ ይገምታቸዋል¹²⁸⁷። ከዚህም በታላቅረው B. Botte አሳማኝ ምክንያቶችን በማቅረብ ቀኖናት አቡሊዲስ በ341—360 ዓ/ም መካከል የተቀነባበሩ ሥራዎች መሆናቸውን ያስረዳል¹²⁸⁸። በሌላም በኩል Rahmani ኪዳን ዘእግዚእ የሁሉም የአቡሊዲስ ሥራዎች ምንጭነትን ይዟል ሲል¹²⁸² ከዚህ ገጽ 145

1283. ከዚህ ገጽ 181-192

1284. ስለ ኪዳን ዘእግዚእ ገጽ 240-246

1285. Achelis: Die Canones Hippolyti ገጽ 212-268

1286. R.H. Connolly: the so-called Egyptian Church Order ገጽ 50-134። Schwartz: Über Die Pseudoapostolischen Kirchenordnung 1910. ገጽ 11 የግርጌ ግስታወሻ 12። Müller Hippolytus, Und Die Canones Hippolyti Z.N.W. 23/1924 ገጽ 214-247።

1287. C. Dix. the Treatise... ገጽ LXXVI-LXXXI

1288. B. Botte. L' Origine Des Canons De Hippolyte: Mélanges en l'honneur de M. Michael Andrieux 1856 ገጽ 53-62።

በመደገፍ በጣም የራቀ መስመርን ተከትሏል¹²⁸⁹። ሆኖም ግን ተቀባይነትን እግኝቱ ያለው ግንዛቤ 38 ቀኖናት ዘአቡሊዲስ በ500 ምዕተ ዓመት በሶርያ እንደተጻፉ ነው¹²⁹⁰። ስለዚህም እነዚህ ቀኖናት የሐዋርያዊ ትውፊት ዘአቡሊዲስን የመጨረሻ ቅንብር መሻሻል¹²⁹¹ ይዘት መያዛቸውን መደገፍ ልክ ሆኖ ይገኛል¹²⁹²። ቀኖናት አቡሊዲስ በግሪክ እናት ሰነድ ባይገኙም ከቀድሞው ቅብጥ ትርጉም ተመስርቶ ወደ ዐረብኛ በተመለሰ በ13—14ኛው ዘመን የእጅ ጽሑፍ¹²⁹³ እና ምን ዓይነትም በ13ኛው ምዕተ ዓመት በተደረገ ግእዝ ትርጉም መገኘታቸው ታውቋል¹²⁹⁴። በተቃራኒው የእነዚህ ቀኖናት ዐረብኛ ትርጉም ከግሪክ እናት ሰነዱ ወይም እንደተባለው ከግብጥ ትርጉም ሳይሆን ከግእዝ ትርጉም እንደተካሄደ ይደገፋል¹²⁹⁵። ይህም ሊሆን የሚችለው ዐረብኛው ወይም ምንዓል ባት ግብጡ ሰነድ ጠፍቶ ከእግዝ ትርጉማቸው ተመልሰዋል ማለት ነው። ቀኖናት አቡሊዲስ በምዕራብ ሊያውቁ የቻሉት በግእዝ ትርጉማቸው አማካይነት መሆኑ ይታወቃል።

በመጀመሪያ የእነዚህ ቀኖናት አርእስት ከግእዝ ወደ ላቲን ቋንቋ በሉዶልፍ ተተርጉመው¹²⁹⁶ በ1691 “ሲኖዶስ ቀኖናት አቡሊዲስ ሊቀ ጳጳሳት ዘሮሚ” በሚል ርእስ ታትመዋል። እነዚህም ምዕራፎች አርእስቶች በJ. Migne እንደገና ሊታተሙ ችለዋል¹²⁹⁷ እነዚህ ምዕራፎች አርእስት በተለይ ርእሶች አሁንም በዚህ Migne እንደገና ታትመዋል¹²⁹⁸። በሌላ በኩል የቀኖናት አቡሊዲስ ዐረብኛ ትርጉም ሙሉ ሰነድ ከላቲን ትርጉም ጋር በመጀመሪያ በኤዲስቆጶስ H.D. Haneberg ቆይቶ።

1289. Rahmani: testamentum... ገጽ XVIII—XLI.

1290. Quasten: Patrology. T. II ገጽ 186።

1291. ከ8ኛው መጽሐፍ ግብጣዊ ቤተ ክርስቲያናዊ ትእዛዝ ይከተላል።

1292. G. Grai: Geschichte der Christlichen Arabischen Literatur I—ROMÉ 1944. ገጽ 602—605።

1293. J. Stam: Episcopacy... ገጽ 7

1294. J. Stam... Episcopacy ... ገጽ 7

1295. Quasten. Patrology T. II ገጽ 186

1296. Ludolphus. Commentarius... II ገጽ 304—334

1297. Canones Ecclesiae Alexandrinac Preperam Hippolyti P.G.T.X. ገጽ 259—263

አንድ አንድ ማሻሻያዎች ተደርጉዋቸው በH. Achelis¹²⁹⁹ በጀርመንኛ ትርጉም በW. Riedel¹³⁰⁰ የታተሙ ሲሆን¹³⁰¹ አርእስቶቹ በVansleb በፈረንሳይኛ ቋንቋ ተተርጉመው ታትመዋል¹³⁰² አዲስ የሀረግ ሕትመት በ18 በRene George Codum¹³⁰³ የቀናናቱ ግብፃ ትርጉም ከጀርመንኛ ትርጉም ጋር በWJ. LL- J. Leipold T. በ1854 ተከናውነዋል¹³⁰⁴ ።

ዛሬ በኢትዮጵያ ሁለት ቅዳሴዎች በአገልግሎት ላይ ይገኛሉ ከአነዚህም አንደኛው ቅዳሴ ሐዋርያት ተብሎ የሚታወቀው ቅዳሴ¹³⁰⁵ ከቀናናተ አቡሊዲስ ላይ ተመርኩዞ የተቀነባረ ቅዳሴ ነው ።

እንግዲህ “ቅዳሴ ሐዋርያት” በአንድ በኩል በሐዋርያዊ ትውፊት ዘአቡሊዲስ (ግብጣዊ ቤተክርስቲያናዊ ትእዛዛት ግእዝ ትርጉም) ከሚገኘው ከራሱ ቅዳሴ አቡሊዲስ የተወሰደና በሌላ በኩል ከቅዳሴ ቅዱስ ማርቆስ የወጣ ቅዳሴ ነው¹³⁰⁶ ።

ሁለተኛው “ቅዳሴ እግዚእ” ተብሎ የሚጠራው ቅዳሴ ነው ። ይህም ቅዳሴ በኪዳን በእግዚእ ከሚገኘው ጸሎተ አቡሊዲስ ላይ ተመሥርቶ የተቀነባረ ቅዳሴ ነው¹³⁰⁷ ።

እነዚህም ሁለት ቅዳሴዎች በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ሥርዐተ ቅዳሴ ከፍተኛውን ቦታ ይዘው የሚገኙት ቅዳሴዎች እንደመሆናቸው

1299. D-HaNeherG. Canones Hippolyti Arabic Codibus Romaanis Cum Versione Latina Annotationibus et Prolegomenis Monachi 1870.
 1300 H.Achelis. Ältesten Quellen des Orientalischen Kirchenrechts. I Buch die Canons Hipolyte T.U. 1891. T.U.H. Vieharer.
 Canones Hippolyti...Christian worship...
 1301. Riedel: Die Kirchenrechtsquellen... 78 193 230
 1302. Vansleb. Histoire Del'eglise 78 193 230
 1303. P.O.T. XXXI
 1304. W.Till-J. Leipoldt. der Koptische text der Kirchenordnung Hippolyti. Berlin 1954. Dix. the treatise... 78 LXXVI-LXXXI.
 1305. መጽሐፈ ቅዳሴ በግእዝና በአማርኛ በአሕተመቶ እቴጌ መነን እንተ ይእቲ ወለተ ጊዮርጊስ አዲስ አበባ 1942 ቁጥር 1 170 78 44 62 ።
 1306. G. Dix: the Treatise... 78 XVI...
 1306. መጽሐፈ ቅዳሴ በግእዝና በአማርኛ ቁጥር 1—84 78 63 69

መጠን በአንድ በኩል በሌላም በኩል ለምዕመናን ብዙ ድካምን የሚያስከትሉ አስልች ባለመሆናቸው የዘወትር ቅዳሴዎች ሁነው ያገለግላሉ ።

1.2 የቀናናተ አቡሊዲስ ይዘት

የ38 ቀናናቱ አቡሊዲስ ይዘትን በሚመለከት በተለይ ከግብጣዊ ቤተክርስቲያናዊ ትእዛዝ ይዘት ከአጠቃላይ ደግሞ ከሐዋርያውያት ትእዛዛት የ8ኛውን መጽሐፍ Epitome ጨምሮ የተለየ አይደለም¹³⁰⁸ ነገር ግን ከሐዋርያውያት ቀናናት ከሚባሉት ረስጠአ ረስጠብ ረስጠጅ እና ዲድስቅልያ ዘሐዋርያት በአንድ በኩል በሌላ በኩል ከ106 ቀናናተ ባስልዮስ ወደፊት ከሚመረመሩት ቀናናት ጋር ያላቸው ግንኙነቶች በጣም የተቃረኑ ናቸው ።

ስለዚህ በአነዚህ ቀናናተ አቡሊዲስና ከላይ በተመለከቱት ቀናናት ሀ/ ሥርዐተ ቅዳሴያዊ ለ) ቀናናዊ እና ሐ) ሥነ ምግባራዊ ይዘት ያላቸው ትእዛዛት ታቅፈዋል ።

1.2.1 የቀናናተ አቡሊዲስ የሥርዐተ ቅዳሴው ክፍል

— ለአምልኮት በተወሰነ ቦታ (መካነ መሥዋዕት) ከአምልኮት ሥርዐት በስተቀር ለሌላ ሥራ ፣ ደማይፈቀድ

— ከካህን በስተቀር ማንም ሰው ወደ መንበረ ቅድስት — ቅድስተ ቅዱሳት መግባትና ሥጋ ወደሙን መቀበል እንደማይችል¹³⁰⁹

— ስለ አልባሳት ቅዳሴ ነጭ እንጂ ዝንጉርጉር አለመሆን የንጽሕና ምስል¹³¹⁰

— ስለ ጊዜያተ ጸሎት (በቀን ሰባት ጊዜ)¹³¹¹

— የመጀመሪያውን የምድር ፍሬ ወደ ቤተ ክርስቲያን ስለመውሰድ

1307. A. Αλιβεζάτου, Οἱ Ἱεροὺ Κανόνες 78 26. Κεφάλι Αλέμου: Η Χριστολογία τῶν Αἰθιοπικῶν αναφορῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸ Δόγμα τῆς Χαλκηδόνης, ΘΕΣ/ΝΙΚΗ 1977
 1308. Hanssens: La Liturgie d'Hippolyte P.O.A. 115/1949. Funk: Die Liturgie Der Äthiopischen Kirchenordnung. Der. tur. Quartalschrift 1998 1898 78 513.
 1309. ቀጥና 29- 19 ፍትሐ ነገሥቱ አንቀጽ 1-12 ቀጥና ባስልዮስ 25 92-72 ፣ ረስጠብ ፣ ቀጥና 19 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 1
 1310. ቀጥና 37 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 12 በሰ. 96
 1311. ቀጥና 27-26 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 14 በሰ 18 ፣ ዶቅ 37 12 ረስጠአ 40- 68 47 ፣

— ስለ ሥጋና ወደሙ መቀበል¹³¹³

— በጠረጴዛ ላይ ስለ መጸለይ (በምግብ ወቅት)¹³¹⁴

1-2-2. የቀኖናቱ ቀኖናዊ ክፍሉ የያዛቸው ትእዛዛት

ለምሳሌ ስለ ኤጳስ ቆጶስ ምርጫና ቅባት : ችሎታዎች መመዘኛዎችና ተግባራት¹³¹⁵ ስለ ቀሲስ¹³¹⁶ እና ስለ ንፍቅ ዲያቆን¹³¹⁷ ስለ መዘምር¹³¹⁸ ስለ ድንግል¹³¹⁹ ስለ ሥርዐተ ጥምቀት¹³²⁰ ስለ ካህናት ከአንድ ቤተክርስቲያን ወደ ሌላ ክርስቲያን እንዴት ማዛወር—ሥርዐተ ዝውውር¹³²¹

1-2-3. በእነዚህ ቀኖናት የተመዘገቡት ሥነ ምግባርና ሥነ ሥርዐት ትእዛዛት¹³²²

በእግዚአብሔር ፊት የሰው (መነኩስ) ፍጹምነት¹³²³

ስለ ርስ በርስ መፋቀር¹³²⁴ ወዘተ

ሪስጦጅ 5

- 1312. ቀኖና 35-3 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 18-14 በስ 18-8
- 1313. ቀኖና 28 14-2 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 13 ሪስጦጅ 43 ማቂ 5-23—24 1ኛ ቆሮንቶስ 11-27
- 1314. ቀኖና 21 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 14—በስ 28 ሪስጦጅ 47 መዝሙር 56 1—10 ማቂ 14-19...
- 1315. 2—3 24-37-31 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ አግባብነት ያለው ትእዛዝ አልያዘም
- 1316. ቀኖና 4-9 21 31 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ
- 1317. ቀኖና 5-10 31-35 ፍትሐ ነገሥት ንቀጽ
- 1318. ቀኖና 6-34 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 8-3 ሪስጦጅ 59 ዶቅ 11
- 1319. ቀኖና 9-32 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 10-8 ድስቅ 14 በስ 43
- 1320. ቀኖና 7 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 8-2—ሪስጦጅ 27 በስ 48
- 1321. ቀኖና 7 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 8-2—ሪስጦጅ 27 በስ 48
- 1322. ቀኖና 7 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 8-2—ሪስጦጅ 27 በስ 48
- 1323. ቀኖና 7 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 8-2 ሪስጦጅ 27 በስ 48
- 1324. ቀኖና 9-38 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 3-11 ሪስጦጅ 43
- 1325. ቀኖና 8 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 6 8 ሪስጦጅ 43
- 1326. ቀኖና 38 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 10-6
- 1327. ቀኖና 22 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 9-4 ማቂ 10-12 13

በቁጣርያ ዘቀጸዶቅያ ሊቀ ጳጳሳት ትልቁ ባስልዮስ ስም በራሱ በትልቁ ባስልዮስ ከተጻፉ 8 መልዕክቶችና ስለ መንፈስ ቅዱስ ከአቀነባበረው ሥራ የተሳወቀ ቁጥራቸው 92 የሚደርስ ቀኖናት ይግኛሉ።

ስለዚህም 86 ቀኖናተ ለአምራሱ ባስልዮስ ዘኢኮንዮ ከተጻፉ ሦስት መልዕክቶች¹³²⁹ 87ኛው ቀኖና ለዲዮዶሮስ ዘታርሱ ከተጻፈ መልዕክት¹³³⁰ 88ኛው ቀኖና ለካህን ገርጐርዮስ ከተጻፈ መልዕክት¹³³¹ 89ኛውና 90ኛው ቀኖናት በሥሩ ወደሚገኙ ኮራ ኤጲስ ቆጶሳት¹³³² ከተላኩ መልዕክቶች : የመጨረሻዎች ዑሰቱ 91ኛውና 92ኛው ቀኖናት¹³³³ ስለመንፈስ ቅዱስ ከጻፈው ሥነ ጽሑፍ¹³³⁴ የተወሰዱ ናቸው።

እነዚህ ቀኖናት 115ኛው 6ኛው የትሩሎ ዐቢይ ጉባኤ መጽሐፍታቸው ይታወሳል¹³³⁵። ከእነዚህም ቀኖናት ጉን በግብጽና በኢትዮጵያ አብያተ ክርስቲያናት በቁጣርያ ኤጲስ ቆጶስ ታላቁ ባስልዮስ ስም 106 ቀኖናት ይገኛሉ።

ስለዚህ በፍትሐ ነገሥት ጽሑፊ እብነ አል አሳል አገላለጥ መሠረት እነዚህ ቀኖናት ስለ ምንኩስና ሕይወትና ጋብቻና ስለመሳሰሉትም ጉዳዮች የሚመለከቱ ቀኖናት ሊሆኑ እነሱም በግብጻውያንና መላካውያን ዘንድ እንደሚገኙ ሲታወቅ የቆኖናቱ ቁጥር 106 ነው። በስፋት በጥቅም ላይ የሚገኙም ቀኖናት ናቸው።

ቀኖናተ ባስልዮስ በፍትሐ ነገሥቱ “በስ” ባስልዮስ በሚል ምሃረቃል ይጠቀሳሉ። እንደዚሁም ስለ ምንኩስና ከተናገራቸው ገድላት ተወስደው በአንቀጽ መነኮሳት (አንቀጽ 10) ተይዘው የሚገኙት ቀኖናት ሲኖሩ እነዚህም በፍትሐ ነገሥቱ አሁንም “በስ” ባስልዮስ ተብለው ይጠቀሳሉ¹³³⁵። 106 ቀኖናተ ባስልዮስ ራቀም ቀረበ ምን ጊዜም ዚሆን የኋላ ጊዜ ሥራዎች ናቸው።

1328. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

1329. A. Αποστολῆς Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες 78 354 388

1330. A. Αλιβεζάτου; Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες 78 385 389

1331. A. Αλιβεζάτου; Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες 78 389 390

1332. A. Αλιβεζάτου; Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες 78 390 391

1333. A. Αλιβεζάτου; Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες 78 391 392

1334. Bardy; Regle de Saint Basil D.D.C. 1937 T. II 78 137

1335. A. Χριστοφιλοπούλου; Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον 78 354 388

ሆኖም የራሱ የባስልዮስ ሥራዎች እንደ አልዎኑ ቢደገፍም በከፍተኛ መጠን ከተጠቀሱት 92 ቀኖናት ባስልዮስ ላይ ተመሥርተው የተቀረጹ መሆናቸው ይታያል¹³³⁶

ነገር ግን ከእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት አትናቴዎስ 107 ቀኖናት እና ከ38 ቀኖናት አቡሊዲስ ጋር ቀጥታ ግንኙነት እንደሌላቸው ይታያል¹³³⁷

ስለ 38 ቀኖናት አቡሊዲስ የተነገረው እንደ ተጠበቀ ሆኖ ግን በሁሉም ማለት ይቻላል ቀኖናውያን መድበላት በትልቁ የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት አትናቴዎስ ስም የቤተክርስቲያንን ሰላምና ሥርዓት የሚመለከቱ ሦስት ቀኖናውያን መልዕክቶች ይገኛሉ¹³³⁸

በሌላ በኩል በግብጽና ኢትዮጵያ አብያተ ክርስቲያናት መድበለተ ቀኖናት በትልቁ አትናቴዎስ ስም 107 ቀኖናት ተይዘው ይገኛሉ¹³³⁹

ለንጉሠ ነገሥት ዩስጢኒያኖስ በቁስጥንጥንያ ሊቀ ጳጳሳት ስም የተላኩ 35 ቀኖናትም መኖራቸው ይታወሳል¹³⁴⁰ እነዚህም ቀኖናት ኤጳ ስቆጶስ ለመሆን በቅድሚያ ምንኩስናዊ እስኪሆን መቀበል ወይም አሠረ ክህነት መያዝ ግዴታ መሆኑን የሚደነግጉ ሲሆን ግን በፍትሐ ነገሥት ስለ አትናቴዎስ ስምም ሆነ ቀኖናት ምንም አልተወሰነም ።

ሆኖም በትልቁ አትናቴዎስ ስም የሚታወቁት ቀኖናት ከእንግሊዝኛ ትርጉም ጋር በW. Riedel ታትመው ተሰራጭተዋል¹³⁴¹

1336	ለምሳሌ	106 ቀኖናት	92	ቀኖናት
		11		50
		20		8
		7		49
		34		60
		43		10,29
		22		4,48

1337. A. Αλεβιζάτου, Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες 78 344 - 352

1338. Renaudotius, Historia Patriarchum Alexandrinorum Jacobitarum ab Marcusque Ad finem Saeculi XIII Paris 1713 78 97

1339. Vansleb, Histoire de l' église 78 283—285

1340. The Canons of Athanasius of Alexandria, London 1904.

1341. ሲኖዶስ Borgia Etiopico 78

በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ሲኖዶስ በትልቁ ባስልዮስ ስም 17 ቀኖናት ብቻ ተይዘዋል ።

የፍትሐ ነገሥት ጸሐፊ እብነ አል አሳል ስለ መነኮሳት የሚናገረውን ክፍል አንቀጽ መነኮሳትን ለማቀናበር ትእዛዛትን የምንክሱና ሕይወት የሚመራባቸው¹³⁴² 55 መመሪያዎች¹³⁴³ እና 313 ነጥቦች¹³⁴⁴ በመባል ከሚታወቁት የትልቁ ባስልዮስ ቀኖናውያት ትእዛዛት ወስዶ ነው የተጠቀመው ።

106 ቀኖናት ባስልዮስ እስከ አሁን በዝርዝር ጥናት አልተካሄደባቸውም ስለዚህ ብዙ ምንጮች ማግኘት ያዳግታል ። ሆኖም ስለ እነዚህ ቀኖናት ከጀርመንኛ P. Riedel ሕትመት በቂ መረጃዎች ማግኘት ይቻላል¹³⁴⁵ የቀኖናቱ አርእስት በ Vanleb በፈረንሳይኛ ቋንቋ ተተርጉመዋል¹³⁴⁶ p 106 ቀኖናት ባስልዮስ ይዘት ሁሉንም ማለት ይቻላል የቤተክርስቲያን ሕይወት ገጽታዎችን ይሸፍናል ። ስለዚህ በአጭሩ በRiedel አገላለጥ መሠረት ቀኖናቱ 1—2 ስለ እምነት¹³⁴⁷ 3—27 ተግባጽ 28—37¹³⁴⁸ ስለ መሐይማንና ምዕመናን 38—95¹³⁴⁹ ስለ ካህናት 23—25¹³⁵⁰ ስለ ሥርሀተ ቅዳሴ አርእስት 26—10¹³⁵¹ የፍትሐ ነገሥት ጸሐፊ እብነ አል አሳል ፍትሐ ነገሥቱን ለምቅረጽ በሁሉም ማለት ይቻላል ሕገ ቤተክርስቲያን መንፈሳዊ ሕግነክ በተለይም ከሥጋዊ ሕግ ማለትም የቤተሰብና የውርስ ሕግን ፣ የሥነ ምግባር ሕግን በሚመለከት

1342. K. Μουρατίδου, Μοναχική υπακομή ἐν αρχαία Εκκλησία, ΑΘΗΝΑΙ: 1956 69

K. Μουρατίδου, Χριστιανική Ποιναντική ἐν τοῖς ασκη-
τικοῖς του Μ. Βασιλείου, ΑΘΗΝΑΙ: 1952 78 50 Murphex, Saint
Basel and Monsticism; washington 1930. c. Morisno N. St. Basil
and His Rule A Study in early Monasticism Oxford 1912

1343. P.G.T. 31 0ምድ 889—1012

1344. P.G.T. 31. 0ምድ 1053—1306

1345. Riedel, Kirchenrechtsquellen 78 230—380

1346. ፍትሐ ነገሥት ትንቀጽ 43.5 ቁጥር 2

1347. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 5 ቀኖና 9 አንቀጽ 24.5 ቀኖና 11

1348. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 5 ቀኖና 9 አንቀጽ 24.5 ቀኖና 11 አንቀጽ 25 ቀኖናት

1349. አንቀጽ 48.3 ቀኖና 23 25 22 14 11 አንቀጽ 47 ቀኖና 27 አንቀጽ 9.5 ቀኖና 5 21 22

1350. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 20 ቀኖና 33 አንቀጽ 22 ቀኖና 31 አንቀጽ 44.12 ቁጥር 29 አንቀጽ
95 ቀኖና 29

በስፋት ቀኖናተ ባስልዮስን ተጠቅሟል¹³⁵² ስለ ምንኩስና ሕይወት የሚናገሯቸው ቀኖናት ክፍል አግባብነት ባለው አንቀጽ ብቻ ተወስኗል¹³⁵³

ስለዚህ 106 ቀኖናት ለፍትሕ ነገሥት ምንጭነት እንደ ሐዋርያውያት ቀኖናት (ረስጠአ : ረስጠብ : ረስጠጅ : ዲድስቅልያ እና ቀኖናተ አቡሊዲስ ከፍተኛ ድርሻ ኑሮአቸው ይገኛሉ¹³⁵⁴ ።

3. ቀኖናተ ዲዮኒስዮስ፡ደ — ዲዮኒስዮስ¹³⁵⁵

ቀኖናተ ዲዮኒስዮስ—ዲዮኒስዮስ በሚባልበት ጊዜ በግብጽ ቤተክርስቲያን ልዩ ልዩ ቀኖናውያን መድበላት ለምሳሌ ዘዛዘን ጲጥሮስ ሳፍሮ የሚገኝ የአርዮስ ፋጐስ ዳኛ ዲዮኒስዮስ ሥራ “ቃለ እምነት” ማለት ጸሎተ ሃይማኖት መሆኑ ይታመናል¹³⁵⁶ ።

በርግጥ እንደሚታወቀው በዲዮኒስዮስ አርዮስፋጎስ — አርዮስፓጊቲስ ጽሑፎች ሥነ መለኮታውያን ቤተክርስቲያናውያን ሥራዎች Corpus Dionysiacum ተያይዞው መጥተዋል ።

1. ስለ ሰማያውያን ማዕርጋት — De Caelesti Hierarchia¹³⁵⁷

2. ስለ ቤተክርስቲያን ማዕርጋት — De Ecclesiastica Hierarchia¹³⁵⁸

1351. ፍትሕ ነገሥት አንቀጽ 5-1 ቀኖና 52 ቀኖና 45-38 ቀኖና አንቀጽ 6 ቀኖና 831 2 ቀኖና 51 ቀኖና 53 ።

አንቀጽ 7-2 ቀኖና 56 ቀኖና 58-63 64-66 72 73 78-84-87 81-92 59-90 91 አንቀጽ 8-2 ቀኖና 55 አንቀጽ 9-1 ቀኖና 49-50 55-47 አንቀጽ 17-1 ቀኖና 86 አንቀጽ 22 ቀኖና 85-2 55-52-43-47-71 77-79-80 81-83 59-90-91 አንቀጽ 14 ቀኖና 77 አንቀጽ 17 ቀኖና 86 አንቀጽ 22 ቀኖና 88 አንቀጽ 43-9 ቀኖና 22-19 ቀኖና 32 አንቀጽ 22-11 ቀኖና 40 አንቀጽ 23 ቀኖና 52 አንቀጽ 24-1 ቀኖና 43

1352 ፍትሕ ነገሥት አንቀጽ 12 ቀኖና 96-97-99 አንቀጽ 13 ቀኖና 99-98-10 ፍትሕ ነገሥት አንቀጽ 23 ቀኖና 52 አንቀጽ 24-1 ቀኖና 43-5 ቀኖና 32 30-33 አንቀጽ 42 11 ቀኖና 40 አንቀጽ 43-9 ቀኖና 92-12 ቀኖና 82

1353 አንቀጽ 10
1354 106 ቀኖናተ ባስልዮስ በSans Al-riasah abul haracat ibn ktbr: encyclopedia ምዕራፍ 5 ስፍራ ይገኛል ። A Riedel. Die Kirchenrechtsquellen 78 130

1355 ፍትሕ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

1356. Riedel, Die Kirchenrechtsquellen...

1357. P.G. T.3 ፀምድ 119 370

1358. P.G. T.3 ፀምድ 369—584

3. ስለ መለኮታውያን ስሞች — De Divinus Nominibus¹³⁵⁹

4. ስለ ምሥጢራዊ ሥነ መለኮት Mystica Theologia¹³⁶⁰

5. ለልዩ ልዩ ሰዎች ስለተሳሰሉ 11 መልዕክቶች 1361

6. ስለ ሥርዐተ ቅዳስ (ስለ እንድ ቅዳስ) Liturgia Sancti Dionysii¹³⁶²

7. እና ሌሎች አንድ አንድ ጽሑፎች¹³⁶³

እነዚህ ሥራዎች አንድ ጊዜ Pseudodionysia እንደ ሆነ የሚጠሩ ሥራዎች የግብረ ሐዋርያት ዲዮኒስዮስ አርዮስፋጎሳዊ¹³⁶⁴ እና የአቴንዘ የመጀመሪያው ኤጲስ ቆጶስ ሥራዎች እንደ አልሆኑ ጥብቀ ሂሳብ ቁጥጥር ተደርጎባቸዋል¹³⁶⁵ ነገር ግን የ5ኛው ምዕተ ዓመት እንደሆኑ የሚቆጠሩ ሥራዎች ለዲዮኒስዮስ አርዮስፋጎሳዊ Pseudoareo-sphagus ተሰጥተው ይገኛሉ¹³⁶⁶ እንደሚታወቀው ዘ ፍትሕ ነገሥት ጸሐፊ አብነ አል አሳል አእምሮ ውስጥ የነበረው ማለት ይቻላል ሥራ ቃለ እምነት የዲዮኒስዮስ አርዮስፋጎሳዊ ሥራዎች ሁነው በተመለከቱት ሥራዎች Corpus Dionysia ዝርዝር ውስጥ እንኳን አልታቀደም ነበር ።

በሌላ በኩል እነዚህ ቀኖናት የእስክንድርያው ሊቀጳጳሳት ዲዮኒስዮስ²⁶⁵ 4 ቀኖናት ስለ መሆናቸው መደገፍ ይቻላል ምክንያቱም እንደሚታወቀው እነዚህ ቀኖናት ለፔንዳ ፖሊስ ኤጲስ ቆጶስ ባሲሊዲስ ከተላከ የዲዮኒስዮስ መልዕክት ከተሰወዱ ቀኖናት ፡ ስለ ፋሲካ¹³⁶⁷ ስለ ጸም¹³⁶⁸ ስለ ጸሎት¹³⁶⁹ ስለ ሥጋ ወድሙ መቀበል¹³⁷⁰ የሚናገሩ ቀኖናት ተመልክተው ይገኛሉ¹³⁷¹ ።

1359. P.G. T.3 ፀምድ 585—996

1360. P.G. T.3 ፀምድ 997—1064

1361. P.G. T.3 ፀምድ 1065—1122

1362. G.T.Z. ፀምድ 1023—1133

1363. P. Godet: Denis, L'arèopagite D.D.C.T.IV ፀምድ 429—438

1364. ግብረ ሐዋርያት 17-34

1365. አውሳብዮስ የቤተክርስቲያን ታሪክ 4-23-4 P.G.T. XX ፀምድ 568

1366. Bardenhewer, Lespères 78 11—22

1367. ቀኖና ሀ

1368. ቀኖና ለ

1369. ቀኖና ሐ

1370. ቀኖና መ

1371. A. Ααβελζάτου, Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες 78 322 - 327

እንግዲህ ቀኖናተ ዲዮናስዮስ በርግጥ የግብረ ሐዋርያቱ ዲዮናስዮስ ሥራዎች አለመሆናቸውና ግን በስሙ የተላለፉ Pseudodionysia በሆኑም ለፍትሐ ነገሥት ምንጩነት ከፍተኛ ድርሻ አላቸው። ቀኖናተ ዲዮናስዮስ በፍትሐ ነገሥት ምንጭነታቸው “ደ” በሚል ምጥፋረ ቃል ይጠቀሳሉ።¹³⁷²

4. ቀኖናተ ጎርጎርዮስ ፡ ግር — ጎርጎርዮስ¹³⁷³

የፍትሐ ነገሥት ጸሐፊ ስለ ቀኖናተ ጎርጎርዮስ ሲናገር ስለዚህ ጎርጎርዮስ ማንነት አልተናገረም ነገር ግን በአንድ በኩል ይህ ጎርጎርዮስ ጎርጎርዮስ ዘንሲስ እንደሆነ ይታሰባል። ምክንያቱም እነዚህ ለፍትሐ ነገሥቱ እንደ ምንጭ የተጠቀሙት ቀኖናት እስከ ተወሰነ ሁኔታ ድረስ ከጎርጎርዮስ ዘንሲስ ሥራዎች ጋር ዝምድና ያላቸው ግን በ4 ቀኖናት ተደልደለው በብዙ የግብጽ ቤተክርስቲያን ቀኖናውያን መደብ ለት ታቅፈው የሚገኙ ቀኖናት እንደመሆናቸው መጠን የጎርጎርዮስ ዘንሲስ ሁነው ሊቀጠሩ ይችሉ ይሆናሉ።¹³⁷⁴ የእነዚህ ቀኖናት ስለ ቤተክርስቲያን መታነጽና ስለቤተክርስቲያን ዕቃዎች (ንዋያት ቅድሳት) የሚናገረው ክፍል ለሚካኤል ዘድምያጥ ብሔረ ሕግ ወቀኖና አገልግል ዋል።¹³⁷⁵

ከጎርጎርዮስ ዘንሲስ ወደሚጠራኒ ኤጲስ ቆጶስ ዲጶስ በተላከች መልዕክት ተቀርጸውና በሁሉም ቀኖናውያን መደበላት ተይዘው የሚገኙት 8 ቀኖናት¹³⁷⁵ ካላይ ከተጠቀሱት ቀኖናት ዘጎርጎርዮስ ጋር ዝምድና እንደ ሌላቸው ይታያል።

በፍተ ነገሥቱ ቀኖናት ዘጎርጎርዮስ አንድ ጊዜ ብቻ ተጠቅሰዋል። ይህም የተጠቀሰው ቀኖና ይዘት ስለ ጥምቀት የሚናገረው ቀኖና ሲሆን የሚከተለው ነው። ለመጠመቅ የሚፈልግ ሰው የመረጠውን ጊዜ አያስተላልፍ ፤ ለነገ አይበል የወላጆችን ወይም የወዳጆችን መምጣት አይጠብቅ በልብስ ምርጫ ምክንያት አያዘግየው ፤ ለጥምቀት የሊቀ

¹³⁷² ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

¹³⁷³ ፍትሐ ነገሥት መግቢያ ክፍል Riedel: Kirchenrechtsquellen ገጽ 283 284

¹³⁷⁴ ቀኖናዊ መደበል ዘመቃርዮስ ቁጥር 53 Riedel: Kirchenrechtsquellen ገጽ 127

¹³⁷⁵ ብሔረ ሕግ ወቀኖናት ዘሚካኤል ዘድምያጥ NO. 4.7.33 Riedel: Kirchenrechtsquellen ገጽ 97

ጳጳሳት ወይም የኤጲስ ቆጶሳት ወይም የቄስ መምጣትን አይጠብቅ ፤ የማጥመቅ ሥልጣን ያለውን እንጂ ምክንያቱም የጥምቀት ሥልጣን በትክክል እንዲት ናትና።¹³⁷⁶

ከዚህ ላይ ሊመረመር የሚችለው ቁም ነገር (ሐቅ) ሥርዐተ ጥምቀትን የሚፈጽመው ሰው ይህን ተግባር ለመፈጸም ሥልጣንና በሥርዐት አወረ ክህነት ያለው ሰው መሆኑን ማረጋገጥ ይሆናል።¹³⁷⁷

እነዚህ ቀኖናት በፍትሐ ነገሥት “ግር” — ጎርጎርዮስ በሚል ምጥፋረ ቃል ይጠቀሳሉ።¹³⁷⁸

ከዚህ ቀኖናዊ ጥቅስ ሌላ በፍትሐ ነገሥት ተጠቅሶ የሚገኘው ጎርጎርዮስ ቲዎጦሎስ (ቴአሎጦስ — ነባቤ መለኮት ነው።¹³⁷⁹

ጎርጎርዮስ ቲዎጦሎስ (ቴአሎጦስ — ነባቤ መለኮት¹³⁸⁰ ስለ ጥምቀት በሚናገረው አራተኛ ድርሳት አስፍሮት የሚገኘው ሰምና ወርቅ — ምሳሌያዊ ትምህርት በፍትሐ ነገሥት በሚከተለው መልክ ተቀርጾ ይገኛል።

1. ክፉና ደግ ሕዝብን በሰምዕ ከእነሱም ካህናትን በውስጣቸው የአንድ ንጉሥ ቅርጽ—መልክ በተቀረጸባቸው ሁለት፡ አንድ የወርቅና አንድ የብረት ማኅተሞች መስሎ ሲናገር ማኅተሞች ሰምዕ በታተመባቸው ጊዜ ንጉሣዊ ቅርጽ በወርቅ በታተመበት ማኅተምና በብረት በታተመበት ማኅተም መካከል ልዩነት እንደሌለ ልዩነት ሲኖር የሚችለው የሚታተሙበትን ዘዴ በሚቀበሉትና በማይቀበሉት መካከል እንደሚሆን ኅትመቱን አስመልክቶ ግን የቅርጽ ልዩነት እንደ ሌላ ይገልጻል።

2. ዳግመኛም ምግባር የጎደለው ካህን እንደ ሰምዕ መብራት

¹³⁷⁶ ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 3 ቁጥር 29

¹³⁷⁷ ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

¹³⁷⁸ A. ΑΑΙΒΙΣΑΤΟΥΣ Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες T.II 421ῃ 411-421

¹³⁷⁹ ቲዎጦሎስ ግሪኩ ኃይለ ቃል ቴአሎጦስ “አ” ወደ “ዎ” ተለውጦ “ጎ” እና “ሎ”

በታተዘዋቸው “ቴአሎጦስ” ቲዎጦሎስ ወይም “ታዎጦሎስ” ሆኖ ይነበባል። ኃይለ ቃሉ ሁለት ቃላት ቴአስ፡ አምላክ መለኮት እና ሎጦስ፡ ነባቤ ተጣምረውበት የተፈጠረ ኃይለ ቃል ሲሆን ትርጉሙም እንደተሰማው ነባቤ መለኮት ማለት ነው። ጎርጎርዮስ ቲዎጦሎስ = የሐንስ ታዎጦሎስ (ግሪጥርዮስ ቴአሎጦስ የሐንስ ቴአሎጦስ) Θεολογία፡ Θεολόγος

¹³⁸⁰ ፍትሐ ነገስት አንቀጽ 3 ቁጥር 29

አንደሆነና የሚነደው እሳት በክህነት እንደሚመሰል : እሳት ሰሙን እንደሚያቃጥለው ግን ለሕዝብ እንደሚያበራ ከብርሃኑም የተነሳ ጨለማ እንደማያገኛቸው አድርጎ መሰሉ ይናገራል ።

3. ሌላም ምሳሌ ይቀጥላል ሁለት አንድ ከፋና አንድ ደግ ሰዎች ሁለቱም ለየራሳቸው ለንጉሡ አቤቱታዎችን — ጥያቄዎችን ያቀርባሉ የሁለቱም አቤቱታዎች ተመሰሳይ — አንድ ናቸው ።

4. አንድ ንጉሥ አንድ ደግና አንድ ክፉ፡ ሁለት መኳንንት (ዳኞች) አሉት ። ደጉ መኰንን ይፈጽምለት ዘንድ ንጉሡን እንዲያማልደው ኩፋውን መኰንን ኩፋውም መኰንን እንደዚሁ የሱም ጉዳይ መልስ ያገኝለት ዘንድ ደጉን መኰንን አማላጅነት ይልካሉ ።

ነገር ግን ንጉሡ ደግ ሰው ነው ። የሁለቱንም አቤቱታዎች ያውቃል ። ሆኖም ሁለቱ መኳንንት ጉዳዮቻቸው እንደፈጸሙላቸው ደጉ መኰንን በኩፋው መኰንን አማካይነት ኩፋውም መኰንን በደጉ መኰንን አማካይነት (አማላጅነት) በሚጠይቁበት ጊዜ ንጉሡ በኩፋው መኰንን አማላጅነት የቀረበውን የደጉን መኰንን ጉዳይ የአማላጅነት ኩፋ መኰንን ክፋት (ክፉ ሰውነት) ወደ ግምት ሳያስገባ ሲፈጽምለት በደጉ ሰው አማላጅነት የቀረበውን የክፍውን መኰንን ጉዳይ ግን በራሱ በባለ ጉዳይ መኰንን ምክንያት አልጨረሰለትም ።

ምክንያቱም የአማላጁ መኰንን በጎ ሰውነት የባለቤቱን ክፉ መኰንን ክፉ ጠባይ ሊያስነሳ አይችልም¹³⁸¹ ።

5. ቀኖናተ አፈወርቅ ዮሐንስ ፡ ሐ — ዮሐንስ¹³⁸²

ዮሐንስ አፈወርቅ ስለ አሠረ ክህነት ከተናገራቸው ቃላት¹³⁸³ የተወሰዱ 12 ቀኖናት ይገኛሉ ። እነዚህም በግብጽ ቤተክርስቲያን ተያይዘው መጥተዋል¹³⁸⁴ ። በፍትሐ ነገሥት የተጠቀሰውና ስለ አሠረ

1381. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 9 ቁጥር 342 343 P.Tzadua: Fetha Nagast ገጽ 63 64 አንቀጽ 9 ቁጥር 342።

1382. ፍትሐ ነገሥት መቀድም ክፍል 2 392 Riedel, Kirchenrechtsquellen ገጽ Vansleb, Histoire del'eglise d' Alexandrien ገጽ 282

1383. ዮሐንስ አፈወርቅ ስለ አሠረ ክህነት ቃላት P.C.T 48 ሰምድ 623-692

1384. ብሔረ ሕግ ወቀኖና ስመቀርዮስ ቁጥር 5 ፡ ብሔረ ሕግ ወቀኖና ዘሚካኤል ዘድሃኦል ቁጥር 6 Riedel, Kirchenrechtsquellen ገጽ 300

ክህነት የሚናገረው 5ኛው ቀኖና ለምሳሌ እንደሚከተለው ይነበባል “ስለ በጎ ፍርሃት ፡ እግዚአብሔርን መፍራት መልካም ነው ። ሰው እግዚአብሔርን ፈሪና አስተዋይ ካልሆነ አለቃ ይሆን ዘንድ አይገባውም...¹³⁸⁵ ። በሌላ በኩል በኢትዮጵያ ሲኖዶስ የዮሐንስ አፈወርቅ ልዩ ልዩ ቀኖናት (17) ተይደዋል¹³⁸⁶ በሌሎችም ብዙ ቀኖናውያን መድበላት ተይዘው ይገኛሉ¹³⁸⁷ ። ከእነዚህም ከላይ ከተጠቀሱት ቀኖናት ጋር ግንኙነት የሌላቸው ግን ከራሱ የኤፌሶን መልዕክት¹³⁸⁸ የዕብራውያን መልዕክት¹³⁸⁹ አንድም ትርጉምና ከኃጢአተኞች ተግላጽ¹³⁹⁰ የተወሰዱ ቅዱስ ቁርባንን የሚመለከቱ ቀኖናት ናቸው ።

ስለዚህ በፍትሐ ነገሥት በቀጥታ የተጠቀሰው ቀኖና ዮሐንስ ብቻ ሲሆን ነገር ግን በቀጥታ ባልሆነ መንገድ በፍትሐ ነገሥት የሚጠቀሰው ቀኖና ሁል ጊዜ እንደ ዮሐንስ አፈወርቅ በሚል ቅርጽ ነው የሚያጋጥመው¹³⁹¹ ወይም አፈወርቅ ብቻ ። “ቅዱሳን መምሕራንና አፈወርቅ ስለ ሁለት ነገሮች አንዱ ሰው፤ ሌላው ግልጽ ይረዳሉ”¹³⁹² ። አፈወርቅም “እግዚአብሔር በዚህ ቃል ከአረት ትእዛዝ ብዙውን አሳለፈ ብሏል”¹³⁹³ ።

አፈወርቅ በተግባሩ እንዲህ አለ ለእንግዶችና መንገደኞች የሚያሻቸው ማደሪያ የታወቀ ስለሆነ...¹³⁹⁴ ሆኖም ግን በፍትሐ ነገሥቱ መቅድም እነዚህ ቀኖናት “ሐ” በሚል ምሳጸረ ቃል እንደሚጠቀሱ ቢመለከትም¹³⁹⁵ ዮሐንስ በዚህ ምንገረ ፊደል ሳይሆን በሰሙ ዮሐንስ ወይም ቅጽሉ አፈወርቅ እየተባለ እንደተጠቀሰ የተመለከተ ሲሆን “ሐ” በሁለት መልኮች ሊታይ ይችላል አንድም የዮሐንስ መካከለኛው ሁለተኛው ፊደል “ሐ” ወይም ከቅጽሉ አፈወርቅ በግሪክ ቋንቋ

1385. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 9 ቁጥር 284።

1386. Mss Borgio Etiopico ቁጥር 9።

1387. A. ΑΛΙΒΕΪΣΤΟΥΣ ΟΙ ΙΕΡΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ገጽ 422 445

1388. ቀኖና ለ

1389. ቀኖና ሐ

1390. ቀኖና ሀ

1391. ለምሳሌ ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 43 ቁጥር 1453 አንቀጽ 23 ቁጥር 814።

1392. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 23 ቁጥር 806

1393. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 23 ቁጥር 804

1394. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 23 ቁጥር 819

1395. ፍትሐ ነገሥት መቅድም ክፍል 2

አፈወርቅ ሕርሶስቶዎስ ማለት ስለሆነ የመጀመሪያው ፊደል “ሐ” ሊሆን ይችላል ።

6. ቀኖናተ ጢሞቴዎስ ፡ ጢሞ — ጢሞቴዎስ¹³⁹⁶

በፍትሐ ነገሥት ቀኖናተ ጢሞቴዎስ ተብለው የሚጠቀሱት ቀኖናት በልዩ ልዩ ጉዳዮች ላይ በቀረቡ ጥያቄዎች ልክ የተሰጡ 18 መልሶችን ያዘጋጀው የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት እንደኛ ጢሞቴዎስ (381-385) ቀኖናት ናቸው። እነዚህ ቀኖናት በ5ኛው 6ኛው የትሩሎሲኖዶስ ሁለተኛ ቀኖና የጸደቁ ሲሆኑ በሁሉም ማለት ይቻላል በግሪክ ቋንቋ በሚገኙ ቀኖናውያን መድበላት ይገኛሉ¹³⁹⁷ ። የእነዚህ 18 ጥያቄዎችና 18 መልሶች ቀኖናት ንጽጽር በፍትሐ ነገሥት በተጠቀሙበት መልካቸው እንደሚከለው ሊታይ ይችላል ።

“ጋኔን የያዘው ሰው የማይሰደብ ከጣለውም በኋላም ራቱን የማያሰለጣገው ከሆነ በበዓላት ቀን ሥጋና ደሙን ይቀበላል ። ምሥጢሩን የማያቃልል በሌላም በኩል የማይለድብ ከሆነ በየቀኑ ሳይሆን እሑድ ቀን ብቻ ይቀረብ¹³⁹⁸። በጢሞቴዎስ ስም በፍትሐ ነገሥት የሚደረገው ጥቅስ በዚህ ትእዛዝ ብቻ ይወሰናል። ይህም ትእዛዝ “ጢሞ” በሚል ምጥረቃል ይጠቀሳል¹³⁹⁹።

7. ቀኖናተ አትናቴዎስ

8. ቀኖናተ ኤጲፋንዮስ

በፍትሐ ነገሥት መቅደም የምንጮች ዝርዝር ሳይመለከቱ ነገር ግን በውስጡ ሰነዱ “በ—እንደተነገረው” በሚል ቅርጽ እየተጠቀሱ የሚገኙ ሌሎች ቀኖናተ አበውም ያጋጥማሉ ።

7.1 ቀኖናተ አትናቴዎስ ዘቁስጥንጥንያ

በዚህ መልከም የሚታዩ የመጀመሪያ ቀኖናት ቀኖናተ አትናቴዎስ ሊቀ ጳጳሳት ዘቁስጥንጥንያ ሲሆኑ ከእነዚህም ቀኖናት በፍትሐ ነገሥት

1396. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

1397. A. Αλιβεζάτου, Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες 78 401 - 405

1398. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 13 ቁጥር 506

1399. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

የሚገኘው ጥቅስ በቀኖናተ አትናቴዎስ ሊቀ ጳጳሳት ዘእስክንድርያ እንደሚነገረው “ኤጲስ ቆጶስ ሆኖ መሾም የሚችለው ሥልጣን ካህንት ከአላቸው መነኩሳት መካከል ወይም ብቁ ሥራ ሠርቶ ያሰየና የተለየ ችግር ካላጋጠመ በስተቀር ቅዱሳት ቀኖናትን መጠበቁን ያሳመነ መነኩስ መሆን ይገባዋል¹⁴⁰⁰” የሚለው ቀኖናዊ ትእዛዝ ነው ።

በሌላ በኩል ከዚህ ጋር ሊታወሉ የሚችሉ ሦስት ቀኖናተ አትናቴዎስ ሊቀ ጳጳሳት ዘእስክንድርያ ሲሆኑ እነዚህም ሶስት ቀኖናት ከሚከተሉት መልዕክታት 1) ወደ መነኩስ እሙን ከተላከ መልዕክት 2) ስለ በዓለ ፋሲካ ከተላለፈ መልዕክት እና 3) ለኤጲስ ቆጶስ ሩፊያኖስ ከተሰጠ መልዕክት የተቀነባበሩ ቀኖናት ናቸው¹⁴⁰¹

እነዚህም ሶስት ቀኖናተ አትናቴዎስ ሊቀ ጳጳሳት ዘእስክንድርያ በመጠኑም ቢሆን በጥንት ቤተክርስቲያን ታሪክ የታወቁ ሲሆኑ ቀኖናተ አትናቴዎስ ሊቀ ጳጳሳት ዘቁስጥንጥንያ ግን ብዙም አይነገርላቸውም ።

8.1 ቀኖናተ ኤጲፋንዮስ

ቀኖናተ አትናቴዎስ የማንኛው አትናቴዎስ ቀኖናት — ቀኖናት ዘአትናቴዎስ ሊቀ ጳጳሳት ዘቁስጥንጥንያ መሆናቸው በፍትሐ ነገሥቱ አዘጋጅ እብነ እል አሳል ሲመለከቱ ቀኖናተ ኤጲፋንዮስ የማን ኤጲፋንዮስ ቀኖናት እንደሆኑ አልተመለከቱም ።

በጥንት ቤተክርስቲያን ታሪክ ብዙ ኤጲፋንዮሶች እንደነበሩ ሲታወቅ በቀኖናት ባለቤትነት የታወቀ ኤጲፋንዮስ ግን ብዙም አይወሳም ቢሆንም በፍትሐ ነገሥት በቀኖናተ ኤጲፋንዮስ እንደ አለ የተጠቀሰው ድንጋጌ” በታጩ ጥንታዊ ድንግል ልጅ የሰሰነ ሰው የቀድሞ እጮናዋ ካልተዋት በስተቀር ሊያጋቡት እንደማይቻል ፡ ባልታጩ ጥንታዊ ድንግል ልጅ የሰሰነ ደግሞ ማግባት ወይም አለማግባት መቻሉ ወይም መገደዱ በቤተሰቦች ፈቃድ እንደሚሆን ከዚህ በኋላ ድንጋጌ ብትሆን ወይም መልክ ደካማ በግድ ይችን ልጅ ማግባት እንደሚኖርበት” የሚያዘው ነው¹⁴⁰²

1400. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 5 ቁጥር 89። P. Tzadua, Fetha Nagast 78 85

1401. A. Χροτοφίλοπούλου, Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον 78 100

1402. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 24 ቁጥር 878 (ሥርዐቱ እንደሚባረር) P. Tzadua, Fetha Nagast 78 139

ቀኖናት ዘሊቃነ ጳጳሳት ዘእስክንድርያ

በዚህ ክፍል የሚመረመሩት በቀጥታ የፍተሐ ነገሥቱ ምንጮች ሁነው የተመለከቱ የሊቃነ ጳጳሳት ዘእስክንድርያ ቀኖናትና በኢጋጣሚ ከምንጮቹ ጋር ከአላቸው መተሳሰር የተነሳ የተወሰኑ አባቶች ሥራዎች ናቸው። ይህም በቀኖናተ አበው መንደርደሪያ ላይ የተመለከተ እንደመሆኑ መጠን¹⁴⁰³ ወደ በለጠ ዝርዝር መራመድ አላስፈላጊም።

1. ቀኖናተ ክርስቶዱሎስ ሊቀ ጳጳሳት ዘእስክንድርያ :

ክርስታ—ክርስቶዱሎስ¹⁴⁰⁴

የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት (ፓትርያክር) ክርስቶዱሎስ—ዘውኦቱ ገብረ ክርስቶስ Abdelemesih (1047–1077) በግብጽ ቤተክርስቲያን ቀኖናዊ ሕግ እስከ ዛሬ ድረስ ከፍተኛ ኃይልና ተፈጻሚነት ያላቸው 30 ቀኖናት ባለቤት እንደሆነ ይታወቃል¹⁴⁰⁵

እነዚህ የሊቀ ጳጳሳት ክርስቶዱሎስ ቀኖናት በተለይ በፍትሐ ነገሥት በተጠቀሱበት መልካቸው ሥርዓተ ቅዳሴውያውን ቀኖናት ናቸው።

በፍትሐ ነገሥቱ ሥርዐተ ቅዳሴን፣ ቅዱስ ቁርባንን እና ሥርዐተ አጽዋማትን የሚመለከቱ ሦስት ቀኖናት ተጠቅሰዋል።

1403. Vansleb Histoire de l'eglise ገጽ 282።

1404. ፍትሐ ነገሥተ መቅደም ክፍል 2

1405. Vansleb, Histoire De' è'glise d'Alexandrien. Paris 1677 ገጽ 224 . E Renuadotius Historia Patriarchum Alexandrinorum Jacobitarum... ገጽ 418-449. J.F. Neale. A History of the Holy Eastern Church Patriarchate of Alexandria. London, 1834. T. II 213-222. King: The Rights of Eastern Christendom T II 1949. 348. O Meinardus: A Study of canon Law of Coptic Church. B.S.A.C. 1961—1962 T XIV ገጽ 10።

O.H. Burmster: The Canons of Christodoulos Patriarch of alexandria Muséon XLX 1932 ገጽ 31-84., sawirus ibn al Makatai.

History of Patriarchs of Egyptian Church Vol. II Part III Cairo 1959 ገጽ 249-255: O.C.A. Patriarchati Orientalis de Prim Milano Riedel Die Kirchenrechtsquellen ገጽ 799 A. Maio Scriptoum T.IV ገጽ 280

ሀ)ስለ ሥርዐተ ቅዳሴ የሚናገረው ቀኖና “ቅዳሴው ሳይጀመር ያልነበረ ካህን ማንኛውም ማዕርግ ይኑረው ቅዱስ ሥጋውንና ደሙን ወይም ሥጋውን በእጁ እንሥቶ መቀበል አይገባውም...” ሲል ይደነግጋል¹⁴⁰⁶ የቀኖናው ቁጥር አልተመለከተም።

ለ) ስለ ሥጋ ወደሙ የሚናገረው ቀኖና ከሠርሆተ ሕዝብ አስቀድሞ ሥጋውንና ደሙን በሌላ ገብስት አያድፈው፣ ማየ መቁረሩም ከአቴ ምንም ጠብ አይበል” ሲል ያዛል¹⁴⁰⁷

ሐ) አጽዋማትን የሚመለከተው ቀኖና እንዲህ ሲል ይደነግጋል - ያዛል። ክርስቲያኖች 40 ቀን ጸምን መጽም ከጥሉላት መከልከል እንደ አለባቸው ሥርዐተ ጋብቻም እንደማይፈቀድ በሰሙና ሕማማት በቤተክር ስቲያን ውስጥ ከሚደረግ ፍጹም አገልግሎት በስተቀር ጥምቀተ ክርስ ቲና፣ ሲሙተ ክህነት፣ ጸሎት ፍትሐት እንደማይገባ ይኖም ከዚህ ዓለም ስለሚለዩ ሰዎች በዘንላ ይሆኑና ግንዛቤ መታገዝ፣ መጽሐፈ ሐዋርያት፣ ወንጌላትና ሀሎተ ፍትሐት መነበብ እንደሚኖርባቸው።

በጸሎተ ሐሙስ ጸሎተ ተአምና፣ እግዚአ ሕያዋንና ጸሎተ ቡራኬ እንደማይጸለይ፣ ቅዳሜ ግን እግዚአ ሕያዋን ጸሎተ ፍትሐትና ከመሳሳም በስተቀር ጸሎተ ዕጠን መጸለይ እንደሚኖረው። በዕለተ እሑድ ሥርዓተ ግንዛቤን ማድረግ፣ በፋሲካ ቀን ማልቀስ (ማዘን መተክዝ) እንደምይፈ ቀድ በአጠቃላይ በጸም ወራት ተድላና ደስታ ማድረግ፣ ሥርዓተ ጋብቻን ማከናወን፣ ጥምቀተ ክርስቲናን መፈጸም፣ ሲሙተ ክህነትን መስጠት እንደማይቻል፣ ይህም ሲባል ግን ሞት ለማ፣ ሲጋቸው ሰዎች ጸሎተ ፍትሐት ማድረግና ጥምቀተ ክርስቲናን መፈጸም፣ እንደሚፈቀድ የሚደነ ግገው ቀኖና ነው¹⁴⁰⁸

በእርግጥ ይህ 30ኛ ቀኖና ክርስቶዱሎስ በፍትሐ ነገሥት ተይዞ የሚገኘው በሥርዋጽነት ነው። ይህም ያለፋት 2 ቀኖናት በመሠረታዊ ምንጭነት ነው የሚታዩት።

ይህ የመጨረሻው ቀኖና ክርስቶዱሎስ በፍትሐ ነገሥት በተያዘበ ት ሰነድነቱ ለኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ሥርዐተ ሕግ መሠረታዊ ተጽዕኖ ቢኖረውም እስከምናውቀው ድረስ ቀኖናተ ክርስቶዱሎስ በ”

1406. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 12 ቁጥር 496 ቀኖናው ቁጥር አልተገለጸም።

1407. ቀኖና ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 13 ቁጥር 527 ቀኖናት 30 ሲሆኑ 65ኛ ቀኖና ከየት መጣ?

1408. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 15 ቁጥር 599 P. Tzadua: Feitha Nagast ገጽ 87

ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

1409. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

እዝ ቋንቋ ተተርጉመው አይገኙም።

ቀኖናተ ክርስቶዱሎስ በፍትሐ ነገሥት “ክርስባ” በሚል ምሳሌ ቃል ይጠቀሳሉ¹⁴¹⁰።

2. ቀኖናተ ገብርኤል 2ኛ ኢብን ቱራይቅ

70ኛው የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት (ፓትርያርክ) ገብርኤል ዳግማዊ Abu-l alá said ben Tarik/ibn Turaik (1131-1145) የግብጽ ቤተክርስቲያን የታወቀው ሐጺ ሕግ ነው።

ሊቀ ጳጳሳት ገብርኤል -Ibn Turaik አዲስ ቀኖናትን ከማዘጋጀቱም ጋር የነበሩትን ቀኖናተ ቤተክርስቲያን አሰባስቦ መድበለ ቀኖናትን አቀናባበረ

የሊቀ ጳጳሳት ገብርኤል 2ኛ ኢብን ቱራይቅ የውርስ ሕግ Epitome Statuatorum De Hereditatibus ለፍትሐ ነገሥቱ የውርስ ሕግ አንቀጽ በእንተ ርስት አንቀጽ 42 ቅንብር ምንጭነት በጣም ከፍተኛ ዋጋ ያለው አገልግሎት ሰጥቷል¹⁴¹¹። ይህን የፍትሐ ነገሥት ውርስ ሕግ በምንጭነት ያገለገለውን የውርስ ሕግን ለማዘጋጀት ስለ አነሳሱት ምክንያቶች Ratio Leges ራሱ አባ ገብርኤል ሲናገር ስለ ሃላፊ ንብረቶችና ስለ ሃላማውያን ጉዳዮች—ሀብቶች እድል መተላለፍ ጉዳይ የክርስትና ሃይማኖት አባቶች ያስተላለፉት ሕግ ባለመኖሩ የንብረቶች እንዴት መያዝ፣ መተላለፍ እንደሚኖርበት የሚያመለክቱ ቀኖናት አያጋጥሙም ነበር።

ስለዚህ ርስትንና ንብረትን አስመልክቶ ለሚነሱ ችግሮች መፍትሔ ለማግኘት ክርስቲያኖች የግድ ወደ ዓለማዊ—ሥጋዊ ሕግ ወይም ልምድ ከመሄድ ከአለማዳናቸውም በላይ በመካከላቸው የሚጋጩ ውሳኔዎች መስጠታቸው እንደ አልቀረ ግልጽ ነበር።

ስለዚህ በክርስቲያኖች መካከል የሚነሱት ርስትና ንብረት ነክ ጉዳዮች ልዩነቶች ግንኙነቶች በክርስትና ትምህርት ቀኖናውያን ሕጋት መሠረት መፍታት ይችሉ ዘንድ በእነዚህም ጉዳዮች ላይ የሚተላለፉት

1410. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 42 ቁጥር 1332 1340 :A.Maio: Scriptororum T.IV ገጽ 280-571

ውሳኔዎች—የፍርድ ቤቶች ውሳኔዎች አንድ ወጥነት እንዲኖራቸው ይደረጉ ዘንድ አስፈላጊነቱ ግዴታ ሆነ። ስለዚህም ሊቀ ጳጳሳት ገብርኤል ከቅዱሳት መጻሕፍት ከቤተክርስቲያናውያት ቀኖናት፣ ከቀኖናተ ነገሥት ጠስ፣ መክ፣ መግና መጅ እና ዲድስቅልያ ላይ በመመርኮዝ የተጠቀሰውን የውርስ ሕግ አዘጋጀ—ቀረጸ

ሊቀ ጳጳሳት ገብርኤል ኢብን ቱራይቅ ለዚህ ለፍትሐ ነገሥት ምንጭነት አገልግሎት ከዋለው የውርስ ሕግ ሌላ የኤጲስ ቆጶሳትንና ቀሳውስትን ሥነ ጠባያት ተግባራት—ትእዛዛት እና ግዝረትን፣ ጋብቻንና ሥርዐተ ቀብርን ጉዳዮች የሚመለከቱ 32 ቤተክርስቲያናውያት ቀኖናትን እንደጻፈ ይታወቃል¹⁴¹¹

እስኪ ስለ ውርስ ከአባ ገብርኤል የተወሰዱትን ሁለት ትእዛዛት ብንመለከት

“እሱ ሚስት ብትኖረው እሷም ልጆችም ቢኖሯት ከእነሱ እንደ አንዱ ትቆጠር”¹⁴¹²... እግዚአብሔር ሰውን የምተረዳው ጓደኛ እንፍጠር ለት እነሱም አንድ አካል እንጅ ሁለት አካላት ስለ አይደሉ ከሚስት እንደታዘዘው መጠን ባል ከሚስት ንብረት ግማሹን መውረስ እንደሚችል ልጅ ከሌለው ሁሉንም መውረስ እንደሚችል¹⁴¹³ መረዳት ይቻላል።

3. ብሔረ ሕግ ወቀኖና ዘሚካኤል ዘሀገረ ድምያዮ

በፍትሐ ነገሥት ጸሐፊ እብነ እል አላል አንደ መድበለ ቀኖናት የተጠቀሰው¹⁴¹⁴ እና ቀደም ብሎ የተወሰነው¹⁴¹⁵ ብሔረ ሕግ ወቀኖና

1411. H.O. Burmster: the Law of Inheritance of Gabriel Ibn Turaik Lxx Patriarch of Alexandria: O.C.P.T.I./1935 ገጽ 315 327; Burmster: the Canons of Gabriel LXX patriarch of Alexandria O.C.P.t.i/1935 ገጽ 4 45 burmster: the Canons of Gabriel Ibn Turaik Muséon, t XLVI/1933 ገጽ 43 54 J.Assemani: De Haereditate P.O.T.I. ገጽ 619 E. Renuadltius Historie Patriarchum Alexandrinorum Jacobitarum.. Paris 1713 ገጽ 500 513. J.Assemani: De Haereditate P.O.T.I.ገጽ 619 E. Renuadotius, Historia II ገጽ 248 E. Buetcher: the History of the Church of Egypt, London 1897. ገጽ 80 Malans.A. History of Copts and Their Churches Trans From the Arabic of laq—Ed. Idin el waqrizi ገጽ 93

1412. ፍትሐ ነገሥት መቅድም ክፍል 2 አንቀጽ 42

1413. ፍትሐ ነገሥት መቅድም ክፍል 2 አንቀጽ 42

1414. ፍትሐ ነገሥት መቅድም ክፍል 2

1415. ከዚህ ገጽ 58

(መድበል ቀኖናት) ዘሚካኤል ሊቀ ጳጳሳት ዘሀገረ ድምያጥ ፍትሐ ነገሥት እስከ ተዘጋጀበት ጊዜ ድረስ የግብጽ ቤተክርስቲያን ዋናው መጽሐፈ ሕግ ነበር ይባላል ነገር ግን ይህ ብሔረ ሕግ ወቀኖና ዘገብርኤል ኢብን ቱራይቅ¹⁴¹⁶ የፍትሐ ነገሥቱ ጸሐፊ እብነ እል አሳል በተመሠረተባቸው የፍትሐ ነገሥት ምንጮች ዝርዝር አልተያዘም ምክንያቱም የፍትሐ ነገሥት ምንጮች የተቀነባበሩ ሥራዎችን ወይም መድበላትን አይመለከቱም ነገር ግን የተደነገጉ ቤተክርስቲያናውያት ቀኖናትና ሥጋውያን ሕግጋት ስነዶችን ነው የሚመለከተው ።

ፍትሐ ነገሥት የሚይዛቸውን ፍሬ ነገሮች መልክ ለማስያዝም ሆነ ምንጮችን ለማስባሰብ እነዚህ ብሔራት ሕግጋት ወቀኖናት-ቀኖናውያን መድበላት በተለይ ዘሚካኤል¹⁴¹⁷ ዘድምያጥ ለፍትሐ ነገሥቱ ጸሐፊ እብነእል አሳል እንደ መመሪያ ነጥቦች ሁነው ረድተውታል ።

በሌላ በኩል ሚካኤል ዘድምያጥ በግብጽ ቤተክርስቲያን ብዙች ቀኖናውያን መድበላት እየተያዙ የሚገኙት በተለይ ሥርዐተ ቅዳሲያዊ ይዘት¹⁴¹⁸ ያላቸው 10 ቀኖናትን እንደጸፈ ይታወቃል ነገር ግን እነዚህም ቀኖናት እንደ ልዩ ልዩ ቀኖናተ ገብርኤል ኢብን ቱራይቅ በፍትሐ ነገሥት ምንጮች ዝርዝር አልተያዙም-አልተወሰኑም ።

4. ቀኖናተ ቄርሎስ 2ኛ

67ኛው የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት ቄርሎስ 2ኛ (1078-1092) በ31 ወይም 34 የተከፈሉ ቀኖናትን እንደ አሳተመ ይታወቃል እነዚህም ቀኖናት በግብጽ ቤተክርስቲያን አብዛኞች ቀኖናውያን መድበላት ተይዘው ሊገኙ ችለዋል¹⁴¹⁹

ሆኖም እነዚህ ቀኖናት በግብጽ ቤተክርስቲያን ሥርዐተ ቀኖናት የተለየ ከፍተኛ ቦታ ይዘው እንደነበር ቢታወቅም በፍትሐ ነገሥት ጸሐፊ

1416. ከዚሁ ገጽ 282

1417. A-Maio Scriptorum... T IV ገጽ 280-295

1418. W-Riedel: Die Kirchenrechtsquellen ... ገጽ 299

1419. E.Renaudotius: Historia Patriarchum Alexandrinorum Jacobitarum ገጽ 421-47 Malan. S.A. History of Copts and their Churches ... 92 King, the Rites of Eastern Churches ... ገጽ 348 O.Cp. 1968 ገጽ 95 Neale History of the Holy Eastern Church: the Patriarchate of Alexandria t. II 1843 ገጽ 288

እብነ እል አሳል አለመወሳታቸው ጥያቄን ያስከትላሉ ።

5. ቀኖናተ ቄርሎስ 3ኛ ኢብን ላቅላቅ¹⁴²⁰

75ኛው የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት (1235-1243) ቄርሎስ 3ኛ ኢብን ላቅላቅ ሥርዐተ ቅዳሲያዊ ፡ ሥነ ምግባራዊና ሥነ ሥርዐታዊ ልማዳዊ ይዘት ያላቸው የተወሰኑ ቀኖናትን እንደጸፈ ይታወቃል¹⁴²¹ ከእነዚህም ቀኖናት በብዙች የግብጽ ቤተክርስቲያን መድበላት ቀኖናውያን ሰፍረው ይገኛሉ¹⁴²²

ቀኖናተ ቄርሎስ ኢብን ላቅላቅ በእብነ እል አሳል በፍትሐ ነገሥት ምንጭነት አልተጠቀሱም ሆኖም ያውም ተከታይ አንቀጽ (52) ሳይሰጣቸው የፍትሐ ነገሥቱ የመሠረሻው ይዘት ሆኖ ተቀምጧል በሌላ አነጋገር ይህ የመሠረሻው ቁጥር አልባ አንቀጽ የአንቀጽ 42 ተቀጽላ ሆኖ ይቆጠራል ምክንያቱም አንቀጽ 42 እና ይህ የመጨረሻው አንቀጽ (52) ስለ ውርስ ጉዳዮች ነው የሚናገሩት ማለት አንቀጽ 42 በእንተር ርስት በሚል ርእስ ሲነሳ ይህ አንቀጽ (52) አንቀጽ ተወርሶ የሚል ርእስን ይዞ ይገኛል ልዩነት ቢኖር በጣም ወደ ዝርዝር ሁኔታዎች ሳንገባ መረዳት የምንችለው የመጨረሻው አንቀጽ እነዚህ ቀኖናት የእስክንድርያው ሊቀ

1420. ፍትሐ ነገሥት አባሪ አንቀጽ

1421. G.Graf, Geschichte III ገጽ 363 364

Graf, Jahrbuch für liturgie issenschaft ገጽ 119-134

Renaudotius, Historia Patriarchum Alexandrinorum Jacobitarum ... ገጽ

576-599 Neale-A History of the Holy Eastern Church ... ገጽ 304 Vansleb:

Histoire del'i glise ገጽ 294-295 Burmester, The canoms of cyrill III Laqlaq

patrlarch Alexandria 1956. B.S.A C.T XIII-XIV.

Burmster: the Canons of Cyrill III of Alexandria: Museum T.LIX. 1966 ገጽ

245-288 O.C.P 1933 SEP 1. Meinsardus: a study of the Canon Law of the

Coptic Church R.A.C. 1961-1969 ገጽ 60 Κεφέλεβ Ζ. ἡ Περί της

ἀνεξαρτησίας της Αυθιοπικῆς Ἐκκλησίας ገጽ 57 ΚΟΕΤΙΝ; Η λατρεία της

Κοπτικῆς Ἐκκλησίας 1972 ገጽ 55.

Kings: the Rites of Eastern Churches ገጽ 351 C.O.I-1968 ገጽ 70

1422. ለምሳሌ ቀኖናዊ መድበል ዘመቃርየስ ቁጥር 65-67-70 59 ። በዚህ መድበል ቀኖናት

የተያዙት ቀኖናት 10 ቀኖናት ናቸው ። ቀኖናዊ መድበል ዘየሌፍ ስምእን ለመገናኛት

ገብጥ-ሰርሰጥ መድበል ቀኖናት ቁጥር 2 Riedel: Die Kirchenrechts Quellen... ገጽ 301

A Maio: Scriptorum ... T IV ገጽ 280-281-238 A Malans. A History of the

Copts and Their Churches ... ገጽ 97

ጳጳሳት አባ ቄርሎስ ከኤጲስ ቆጶሳት ፡ ሊቃውንትና መኳንንት ጋር የተስማማባቸው መሆናቸውን ነው።¹⁴²³

ነገር ግን ያለው አስተሳሰብ እነዚህ ቀኖናት ወይም ይህ አንቀጽ ፍትሐ ነገሥት ከተቀነባበረ በኋላ ቆይቶ ተዘጋጅቶ እንደተያዘ ነው። ይህ ባይሆን ኑሮ ተከታታይ አንቀጽን አሁን የሰጠውን አንቀጽ 52 ይዞ መገኘት ነበረበት።

6. ቀኖናት ቆዝማስ (ኮዝሞስ)

ከእስክንድርያ ሊቃነ ጳጳሳት አንዱ ቆዝማስ (ኮዝሞስ) አንድ ዓይነት ቀኖናዊ መድበል እንደ አዘጋጀ መረዳት ሲቻል ይህም ሊቀ ጳጳሳት ቄርሎስ ከኤጲስ ቆጶሳት ፡ ሊቃውንትና መኳንንት ጋር ሆኖና ተስማምቶ ያዘጋጀው የፍትሐ ነገሥቱ አባሪ - ተቀጽላ አንቀጽ ተዋርሶ አብዛኛው ይዘት (ፍሬ ነገር) የመጣበት የተቀደሰበት ወይም ቀኖናዊ መድበል መሆኑ ታውቋል ይህ የመጨረሻው ክፍል መንደርደሪያ ሀረፍተ ነገር የተጻፈበት ዘመን በመስከረም ወር 17 ቀን 958 ዓመተ ሰማዕታት (1241 ዓ.ም) ነው ቀጥሎም ይህ የፍትሐ ነገሥት መጨረሻ ክፍል አንቀጽ ተዋርሶ ከሊቀ ጳጳሳት ቀዝማስ ውሳኔዎች - መድበል ቀኖናት ላይ በብዛት ከመመሥረቱ በተጨማሪ ከሦስት ምንጮች ላይ ተመርኩዟል።

1. ትምህርተ ሊቃናተ ሕግ (የዳኞች ውሳኔዎችና ሕግ ሊቃውንት ሥነ ጽሑፎች)

2. በአምሳላዊ ትርጉም - ሥርዐተ ትርጉም የሚመጡ ቀኖናት ሕግ መርሐች

3. የየአገሮች ልማዶች - ተውራታውያን ሕጎች¹⁴²⁴

ይህ የፍትሐ ነገሥት የመጨረሻ ክፍል ከእነዚህ ምንጮች ላይ ተመርኩዞ እንደተዘጋጀ ሲታወቅ በ8 ምዕራፎች ተከፍሎ የሚከተሉትን ፍሬ ነገሮች እንደያዘ ተዘርዝሯል።

1. ለውርስ ስለተተወ ንብረት¹⁴²⁵

2. ሚስት ከባል ወራሾች ጋር ውርስን መካፈል¹⁴²⁶

1423. ፍትሐ ነገሥት አባሪ አንቀጽ (አንቀጽ 52)

1424. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 52 (ተቀጽላ)

1425. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 52 ቁጥር 1832

1426. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 52 ቁጥር 1835

3. የወራሾች ቅደም ተከተል (ተራ)¹⁴²⁷

4. የኤጲስ ቆጶሳትና መነኩሳት ንብረት ውርስ¹⁴²⁸

5. ነፃ ለወጡና ስለ አልወጡ ባርያዎች ንብረት ውርስ¹⁴²⁹

6. ያለ ኑዛዜ አለመወረስ¹⁴³⁰

7. የጸና ኑዛዜ ቢኖርም መውረስ አለመቻል¹⁴³¹

8. ስለ አጠራጣሪ ውርስ ጉዳይ ለምሳሌ ወራሽና ተወራሽ አንድ ጊዜ መሞት¹⁴³²

የፍትሐ ነገሥቱ አባሪ - ተቀጽላ የመጨረሻ ክፍል ጸሐፊ እብነ እል አሳል ቆዝማስ የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት እንደነበር ሲናገር መቼ እንደነበር ግን አያውቅም ምክንያቱም በ1241 በራሱ የተጠቀሰው የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት (1235-1241) ቄርሎስ 3ኛ ኢብን ላቅላቅ ነበርና ለዚሁ ጥያቄ መልስ ለማግኘት ሁለት መሠረተ ህሳቦች በአእምሮ ውስጥ ይዘዋወራሉ።

ሀ. የተመለከተውን ዘመን¹⁴³¹ ስሕተት ሊሆን ይችላል ማለትም ቀዝማስ የሚባል ሊቀ ጳጳሳትም የነበረበት ሌላ ጊዜ ነበርና ምክንያቱም ቀዝማስ በሚል ስያሜ ሦስት የእስክንድርያ ሊቃነ ጳጳሳት - ፓትርያርኮች ይወሳሉ ከእነዚህም የመጀመሪያው አንዱ ቀዝማስ ቀዳማዊ 44ኛ ሊቀ ጳጳሳት 722 ዓመተ ሰማዕታት (1005 ዓ.ም)፣ ሁለተኛው ቀዝማስ ዳግማዊ 58ኛ ሊቀ ጳጳሳት 923 ዓመተ ሰማዕታት (1216 ዓ.ም) ሌላው ቀዝማስ ሣልስ 59ኛው ሊቀ ጳጳሳት 935 ዓመተ ሰማዕታት (1218 ዓ.ም) አልፈዋል።

ለ. ቀዝማስ ሊቀ ጳጳሳት - ፓትርያርክ ሳይሆን በሊቀ ጳጳሳት ቄርሎስ 3ኛ ሥር ከነበሩት ኤጲስ ቆጶሳት አንዱ ነበር የሚለው አመለካከት ሌላው ነው።

ይህ የመጨረሻው ግንዛቤ በራሱ በአንቀጹ መግቢያ ላይ በተጻፈው ሀረፍተ ነገር ላይ ይመሰረታል። የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት ጌታ አባ

1427. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 52 ምዕራፍ 3 ቁጥር 1837

1428. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 52 ምዕራፍ 4 ቁጥር 1853

1429. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 52 ምዕራፍ 5 ቁጥር 1858

1430. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 52 ምዕራፍ 6 ቁጥር 1861

1431. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 52 ምዕራፍ 7 ቁጥር 1865

1432. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 52 ምዕራፍ 8 ቁጥር 1866

ቄርሎስ ከኤጲስ ቆጶሳት ከሊቃውንቱና መኳንንቱ ጋር የተሰማማበት ነው ይላል ።

ስለዚህ ከሊቀ ጳጳሳት ቄርሎስ ጋር በዚህ ጉዳይ ላይ ወደ ስምምነት ከደረሱት ኤጲስ ቆጶሳት መካከል አንዱ ቀዝሞስ ነበር ማለት ነው። ከዚህም በመነጨ ቀዝሞስ የጻፈው ፍሬ ሃሳብ የዚህ ክፍል አብዛኛውን ምንጭ ሊይዝ ችሏል ። ምክንያቱም በሌላ በኩል በኤጲስ ቆጶስ ማዕርግ ሊቀ ጳጳሳት ሊሸፈንበት ይችላል ስለዚህም በዚህ “ከኤጲስ ቆጶሳት ... ጋር የተሰማማበት” በሚልበት ጊዜ ሊቃነ ጳጳሳት ማለቱም ሲሆን ስለዚህም ኤጲስ ቆጶሳቱ በሚለው ገጽታ ገብርኤል ኢብን ቱራይቅ ይገኝበታል¹⁴³³ ምክንያቱም ይህ አንቀጽ የሊቀ ጳጳሳት ገብርኤል ብሔረ ሕግ ወቀኖና ዘምንጭነት የተያዘበት አንቀጽ 42 አባሪ ተቀጽላ ሆኖ ይቆጠራልና¹⁴³⁴

ከላይ እንደተባለው ይህ የመጨረሻ አንቀጽ የመላው ፍትሐ ነገሥት ጸሐፊ ቅንብር ነው? ከሆነስ በዚህ አንቀጽ የሰፈሩት ፍሬ ሃሳቦች ለምን አግባብነት ባለው አንቀጽ¹⁴³⁵ አልተደዋሐዱም? ወይም ጸሐፊ ሥራ ነው? ግን ቆይቶ ከፍትሐ ነገሥት ጋር አባሪ ተቀጽላ ሆኖ ተያያዘ? የሚሉ ጥያቄዎች በአእምሮ ሊነሱ ይችላሉ ።

ከዚህም በመነሳት ይህ የፍትሐ ነገሥቱ የመጨረሻው ክፍል (አንቀጽ 52) በፍትሐ ነገሥቱ መጀመሪያ ሕትመት - ሥርጭት ሂደት ማለትም በእብነ አል አሳል ተዘጋጀም ወይም አልተዘጋጀም ወይም ቆይቶ ከፍትሐ ነገሥቱ ጋር ተያያዘ ከፍትሐ ነገሥቱ የማይነጣጠል ክፍል ሆኖ ወደሚል መደምደሚያ ነው የሚደርሰው ።

ክፍል ሦስት

ፍትሐ ነገሥት ክፍል ሁለት ፡ ሥጋዊ ሕግ
የሥጋዊ ሕግ መሠረታዊያን ምንጮች
ምዕራፍ አሥር

ቀኖናተ ነገሥት — የሮማ — ቢዛንቲን ሕገጋት

እብነ አል አሳል የፍትሐ ነገሥትን ሁለተኛውን - ሥጋዊውን ክፍል ለማቀናበር ከላይ እንተደባለውና ራሱም እንደጻፈው ለቆስጠንጢኖስ የሮሜ ንጉሠ ነገሥት ለመንግሥቱ ሕገጋት ይሆኑ ዘንድ በቤተ መንግሥት ተስብስበው የኒቅያ አንደኛ ሲኖዶስ አባቶች (318 አባቶች) ከደነገንቸው አራት ቀኖናተ ነገሥት (መጻሕፍተ ሕገጋት) ምንጮችን እንደላበ ተመዝግቧል ። ሆኖም ይህ ዓይነት አተራረክ ከትእዛዙ ቀኖናት አንጻር ሲታይ ተቀባይነት የሚኖረው ሆኖ ነው የሚታየው ምክንያቱም ቀኖናተ ነገሥት ተብለው የሚታወቁት የፍትሐ ነገሥት - በተለይ ሥጋዊ ክፍል ምንጮች የኒቅያ አንደኛ ሲኖዶስ ሥራዎች - ውሳኔዎች ወይም ድንጋጌዎች አይደሉም¹⁴⁴⁷ ነገር ግን ቆይቶ የተዘጋጀና ከልዩ ልዩ ምንጮችም የፈለቁ ናቸው ። ቢሆንም እስከ አሁን ድረስ በእነዚህ ቀኖናት ላይ ተገቢው ሂሳብ ጥናት አልተደረገባቸውም ለማለት ባይቻልም ከፍትሐ ነገሥቱ ሰነድ ላይ ይህንም ከእነዚህ ቀኖናተ ነገሥት ጋር በማነጻጸር ግን የተደረጉት ጥናቶች በቂዎች አይደሉም ። ስለዚህም የፍትሐ ነገሥትን ምንጮች በተለየ የሁለተኛውን ክፍል ሥጋዊ ክፍል ወደፊት እንድንገባ በአንድ እንደምንመለከተው በተለያዩ ባለሙያዎች ከፍተኛ ጥረቶች ተደርገዋል ። ስለዚህም ግልጥ ሥነ ገለጻ የሚከተለው ነው ።

Tandem Nicaeno quoque concilio orientales adscribunt canones quos vocant imperatorum ... illi vero canones

1433-P.Tzadua: Fetha Nagast ገጽ 313.

1434- ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 42

1435- ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 52

1436- 1436-ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 1-2

1447- ቀኖናተ ነገሥትን በኒቅያ አንደኛ ሲኖዶስ በስመስጢጋቸው ጉዳይ በሌሎችም የተደረጉት እስተያየቶች ከዚህም ላይ ይጠቀሳሉ ።

nihlii aliud sunt qunt quam exce¹/₃rpta ex nomcanonibus graecis, digestis codice Theodosiano et Jurtiniano, novellis constitutionibus et basilicis, eo ordine disposita, ut corpus quoddam juris constituent, undelites inter christianos possint iudicari. Quamvis porro multas leges complectantur, quae ab illis imperatoribus latae sunt, qui a jacobitis et nestorianis orthodox non existimantur, habent tamen maximam inter omnes ecclesias auctoritatem. Illi autem canones ad Nicaenum concilium relatisunt, quia quasdam constitutiones continent, quae a Constantino Magno editae sunt circa concilii tempora".¹⁴⁴⁹

1.ጠስ : ተጥላሳት.¹⁴⁴⁹

ከቀኖናተ ነገሥት የመጀመሪያው መጽሐፍ “አብጣሊስ አብጠሊሳት” ወይም “ተጥላስ ተጥላሳት”¹⁴⁵⁰ በመባል የሚታወቀው ሲሆን 40 አርእስትን ይህ የሚገኝ አንድ የሕግ ሰነድ ነው ። ይህም መጽሐፈ ሕግ በፍትሕ ነገሥት በሚጠቀስበት ጊዜ “ጠስ” ተጥላሳት በሚል ምሕስፃረ ቃል ይታወቃል¹⁴⁵¹ ተጥላስ - ተጥላሳት “ጠስ” በመባል የሚታወቀው የቀኖናተ ነገሥት አንደኛው መጽሐፍ የቢዛንቲን ንጉሠ ነገሥት ባስልዮስ ዘመቄዶንያ (870 - 879) 40 አርእስት ይዞ የሚጓኘው Procheiros Nomos ትርጉም መሆኑ በመጀመሪያ በኤም አማሪ M. Amari ታውቋል¹⁴⁵² ይህን የአማሪ አስተሳሰብን ቀጥለው ሳሊያናውያን

1448-Renuadotius Historia patriarchum Alexandrinorum Jacobitarum ab Marco usque ad finem saeculi XIII ገጽ 73

1449- ፍትሕ ነገሥት መቅደም ዘፍል 2

1450- አብጠሊስ አብጠሊሳት : ተጥላስ ተጥላሳት ስለሚሉት ኃይስ ቃላት ዘላይ ገጽ ተመልከት

1451- ፍትሕ ነገሥት መቅደም ዘፍል 2

1452. M. Amari, Catalogue Des Manuscripts De La Bibliotheque Nationale Par Le Barone De Slane Pt. I (Paris 1883) ገጽ 64
Riedel, die Kirchenrechtsquellen ገጽ 142 - 197

ምሕራን L.A. Nallino¹⁴⁵³ እና G.A. Costanzo¹⁴⁵⁴ በትክክል ይህ አንደኛ መጽሐፈ ነገሥት — መፍሐፈ ቀኖናተ ነገሥት ተጥላሳት የንጉሠ ነገሥት ቀዳማዊ ባስልዮስ ዘመቄንዶንያ Procheiros Nomos ነፃ ዐረብኛ ትርጉም መሆኑን በመደገፍ አጠናክረዋል ።

Procheiros Nomos ጊዜያዊ ሕግ ተብሎ የሚጠራው የሮማ - ቢዛንቲን ሕግ በ870 - 879 መካከል በባስልዮስ ቀዳማዊ ንጉሠ ነገሥት ዘቁስጥንጥንያ እና አብረውት በነገሡት ልጆቹ ቆስጠንኖስ 8ኛና ሊዮን 6ኛ የታወጀ ሕግ ነው ። ይህ ሕግ ለመታወጅ የነበረው ዓላማ (Legis Ratio) የቀደሙ ሕጎችን ሥርዐተ ሕግ ለማስያዝ (ያለፈባቸውን ሕጎች ለመሠረዝ : ሚኖርባቸውን ለማሻሻል ወዘተ የሚያስችል መንደርደሪያ ቅድመ ዝግጅታዊ ሕግን ማወጅ ነበር ። Repurgatio Veterum Legum ማጠራያዊ ሕግ ነበር ። ይህም ሕግ ቆይቶ ቀኖናተ ነገሥት Leges Imperiales ተብለው ከሚጠሩት ሕጎች የጀመጀሪያውን ዘፍል ይዞ የሚገኘው ነው።

እነዚህም ቀኖናተ ነገሥት Leges Imperatores K. Heimbach Basilicorum Libri LX በሚል ርእስ ሊታተሙ ችለዋል¹⁴⁵⁵ Procheiros Nomos በመጀመሪያ ከመግቢያና ከላቲን ትርጉም ጋር በE.C. Zachariae Von Ligenthal ታትሞ ሊሠራጭ ሲችል¹⁴⁵⁶ ቀጥሎም Procheiros Nomos: A Manual of Eastern Roman Law: The Procheiros Nomos Published by the Emperor Basili at Constantinople Between 867 - 879 A.D. በሚል

1453. IC.A. Nallino, Libri Guiridici Byzantini in version Arabe cristiane De Secoli XII E XIII R.R.A.L. Serie VI t. i. 1952 ገጽ 101 111 117

1454. G.A. Costazo 1.L'Ecloga Araba Nel Fetha Negest Lac sua Prima Versione In Italiano, Istituto Italiano Di Studi Legislativi Roma 1947

1455. Heimbach: Basilicorum Liberi Lipsiae LX ገጽ 108 አቡንግ 1833 1868 ገጽ 108 K.Heimbach Griechenland (Griechisch-Römisches Recht Im Mittelalt-er Und in Der neuzeit A.E.W..K.T. 86 1868 ገጽ 303-305

1456. Zachariae Von Ligenithal: Procheiros Nomos Imperatorum Basili Constantini Et Leonis Procheiros Heidelberg 1837 Zechar'ia Geschichte Des-Griechischen Römischen Rechts- Berlin 1893. Costanzo l'ecloga araha Nel Fetha Nagast E. lac Sua Prima Versione in Italiano. I.I.S.L. 1947 ገጽ 73 የግርጌ ማስታወሻ 13

ርእስ በ E.Freshfield በእንግሊዝኛ ¹⁴⁵⁷ እና እንደዚሁም በፈረንሳይኛ Suplber ¹⁴⁵⁸ ታትመው ሊገኙ ችለዋል ።

ወደ መጨረሻም የZachariae ሕትመት ስነድ Procheiros Nomos የላቲን ትርጉም ማለትም ግሪክኛው እናት ስነድ በ1937 በዚያን እንደገና ታትሞ ሁለተኛ በፎቶ ታይቶ ሕትመት በ1962 ተሰራጭቷል ¹⁴⁵⁹

ወደ መሠረተ ሐሳቡ ስንመለከትም Procheiros Nomos ከፍ ትሐ ነገሥት ጋር ከአለው ግንኙነት አንጻር በተጥላሳት ይመሳከራል ።

በፍትሐ ነገሥቱ የተጠቀሱት ድንጋጌዎች ሲመረመሩ—ሲጠኑ ይህ ቀኖና ባስልዮስ ቀዳማዊ ንጉሠ ነገሥት ዘቁለጥንጥንያ Procheiros Nomos ተጥላሳት በመባል ለሚጠቀሱት ስነዶች በቀላሉ ምንጭነትን ይዞ ሳይሆን የሚታየው በተቃራኒው ተጠጥላሳት የቀኖናተ ነገሥት

ቀኖናተ ባስልዮስ ቀዳማዊ በርካታ ምዕራፎች ቃል በቃል ግልባጭ ሆኖ ይገኛል ።

ስለዚህ ቀጥለን በፍትሐ ነገሥት በተቀመጡበት—በተቀረጹበት መልካኛው በግልጽ ምሳሌነት ሊታዩ እንደሚችሉ የታመነባቸውን የተወሰኑ ተጥላሳት ከProcheiros Nomos እናት እርእስቶች ጋር ጉን ለጉን በማስቀመጥ እነሆ ማመልከት ፡ ግንኙነታቸውን ማመሳከርና ማረጋገጥ ይቻላል ።

ርእስ

ሥርዐተ ጋብቻ ፡ የጋብቻ በሥጋ ዘመዶች

መካከል — በሕጋዊ ጋብቻ የተዛመዱ

ባይሆኑም ክልክል መሆን

ፍትሐ ነገሥት ጠሰ—

—ተጥላሳት (አብጠሊስ)

የመጀመሪያው ክፍል ፡ የሥጋ ዘመዶች ጋብቻ ነው ። ከሕግ ጋብቻም ወገን ባይሆኑ እነዚህም (እኔ

Procheiros

Nomos

የሥጋ ዝምድና በሦስት

መስመሮች

— ወደ ላይ ወደ ታች

ወደ ጉን ይከፈላል ማለትም

1457. E.H. Freshfield, A Manual of Eastern Roman Law, Thr Procheiros nomos, cambridge Un. press 1928

1458. Spulber, Paris 1929

1459. Jus graecoromanum T.II. ገጽ 115 288

ህም) ሦስት ወገን ናቸው ። ወደ ላይ ያሉ ወላጆች አያቶች ከዚያም በላይ ያሉ ቅድም አያቶች ናቸው ። ወደ ታች ያሉትም ልጆች የልጅ ልጆች፣ የልጅ ልጆች ልጆች ናቸው ። ወደ ጉን ያሉትም የአባቶች ወንድሞች፣ የአባቶች እህቶች ፣ የእናት ወንድሞችና እህቶች ወንድሞችና የወንድሞች ልጆች ዳግመኛም ከአባቶችና ከአያቶች ስለተወለዱ የተያያዙ ዘመዶች እነዚህ ናቸው ¹⁴⁶⁰።

ወደ ላይ መስመር ወላጆች

— አባት እናት

ወንድ አያት ሴት አያት ከእነሱም ወደ ላይ የሚቆጠሩ ። ወደ ታች መስመር ተወላጆች

ልጅ ወንድ ልጅ ሴት የልጅ ልጅ ወንድ የልጅ ልጅ ሴት የእነርሱም ወደታች የሚቀጥሉ ። ወደ ጎን መስመር ያልወለዱን ወይም ከእኛ ያለ ተወለዱ ወንድም እህት አጎት አክስት ወንድም በልጅ የእህት ልጅ የአጎት ልጅ የአክስት ልጅ እነሱም ወደታች የሚከተሉት ¹⁴⁶²

ከዚህ ላይ መታወስ የሚኖርበት መሠረተ ሐሳብ ጋብቻን የሚከለክሉ የዝምድና ሐረጎች ናቸው ። በሁለት ተከፍለው በፍትሐ ነገሥት በዝርዝር በመመልከታቸው ነው

1. ጋብቻ በግብጻውያንና ንስጥሮሳውያን በክፈል በሶርያውያንም ዘንድ እስከ ሦስት የዝምድና ሐረግ ክልክል ሲሆን 4ኛው እንደሚፈቀድ (ይህም በቀኖናተ ሐዋርያት ባይመለከትም በኒቅያ ጉባኤ ቀኖና ስለሚፈቀድ) የዚህ ድንጋጌ ዓላማም ሩቅ የዝምድን ሐረግ ቁጥራቸው — ብዛታቸው የማይፈቅድላቸው ክርስቲያኖች ዘንድ የጋብቻን ችግር

1460. ጠሰ 6 = ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 24 ቁጥር 842

1461. Procheiros Nomos TIT 7.A, Jus Graecoromanum ገጽ 134

1462. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 24 ቁጥር 842

ለመፍታት ታስቦ ከአራተኛ ትውልድ ጀምሮ መጋባትን መፍቅድ ነው።

2. ጋብቻ እስከ 6ኛ የዝምድና ሐረግ ድረስ ክልክል ነው። ይህም በመለካውያን ዘንድ የጸና ሕግ ነው። (4ኛው አብጠሊስ እንደጻፈው) 1463 ይህ እስከ 7ኛው ዝምድና ሐረግ (ደረጃ) ጋብቻ የሚከለክል ቀኖና በኢትዮጵያ ፍትሐብሔር ሕግ ተደንግጓል። የሥጋ ዝምድና አቆጣጠር የጋራ ከሆነው የዝምድና ደረጃ ጀምሮ ግራና ቀኝ ካለው ትውልድ መስመር እስከ ሰባት ትውልድ ድረስ ነው። የሥጋ ዝምድና ከሰባተኛው የትውልድ ደረጃ ወዲያ ምንም ውጤት አይሰጥም 1464

ርእስ

ስለመሸጥና መግዛት

ፍትሐ ነገሥት ጠስ
(ተጥላሳት — አብጠሊስ)

PROCHEIROS NOMOS

ሻጭና ገዢ በገንዘባቸው ሥልጣን ያላቸው ካልሆኑ በቀር መገበያ የት እውነተኛ አትሆንም። በዕውቀት ካልተሰማሙ ከመተዳደር ሥር ካልሆኑ ገዥ ለሻጭ ለመስጠት ገዥም ያለ ቅሚያ በመቀበል ካልሆነ በቀር መሸጥ — መግዛት አልተፈጸመም። የመረጡት ሌላ ሰው ካልተቆጣጠረ ሁለቱ አይሰማሙም። ከእነርሱ አንዱ በጓደኛው ፈቃድ እንዲሆን ከወደደ ቢወድ ይፈጽም ባይወድ ይሻር ከመስማማታቸው በፊት በዋጋ ቢለያዩ ትቀራለች ወይም የገዥ መቀበልና የሻጭ መስጠት — የሚሸጥና የሚገዛ

የሸያጭና ገዥ መሠረተ ሐሳብ በዕቃና ዋጋ ልውውጥ ሂደት በተደረሰበት ስምምነት መሠረት ገዥው ዋጋውን ሲከፍል ሻጩ እቃውን ሲያስረክብ ይከናወናል። ነገር ግን ከእነዚህ ከሁለቱ አንዱ ገዥ ዋጋውን ሲከፍልና ሻጩ ዕቃውን ሲያ

ሁለቱ በፈቃዳቸው ነውና 1465

ስረክብ የገዢና ሸያጭ ሁኔታ ይፈጽማል 1466

ይህ ስለ ግዥና ሸያጭ የሚናገረው ጥቅስ በProcheiros Nomosሆነ በፍትሐ ነገሥት የገቢያ ደንብ ትርጉምን—ግንዛቤን ይሰጣል። በፍትሐ በፍትሐ ነገሥት የተቀረጸው የመገበያየት ደንብ በሰባት ምዕራፎች ተከፍሎ የተዘረዘረ ሲሆን ድንጋጌዎቹ በአብዛኛው ክፍል ከቀኖናተ ነገሥት ሁለተኛው መጽሐፍ “መክ” የተወሰዱ ናቸው 1467

ይህ ድንጋጌ በኢትዮጵያ መሠረታዊ ተቀባይነትን እንደ አገኘ ይቆጠራል ምክንያቱም Lex Falcidia-Quart Falcidia የሚባለውን ሥርዐት በመተርጎምም ሳይሆን በገዳም አብሮ መኖር የተወሰነ ግዴታዎችን ይጠይቃል። ሀብት—ትኩረት ያለው ሰው ገዳሙ ለሚሰጠው አገልግሎት ውጪ ይረዳ ዘንድ ከዚህ ሀብት—ንብረት የተወሰነ ክፍል መስጠት ይኖርበታል። ልጆችና ምን አልባት ጥገኞች ካሉት እነሱም አስፈላጊዎች የሆኑትን ነገሮች ሳይነፈጉ (እንዲያው ሳይደረግ) መሆን አለበት። ሀብት—ንብረት የሌለው ግን ለመሥራትም ወይም ሌላ አገልግሎት ለመስጠት (ለምሳሌ መቀደስ፣ ማስተማር) የሚችል ሰው ይህንን አገልግሎት ይሰጣል። ነገር ግን ሁለቱም ነገሮች ያጠፋቸው ሀብትም ንብረትም የሌለው ወይም ለማገልገል የማይችል ሰው ወደ ፈለገው ገዳም ገብቶ እንዳይኖር ሊከለክል አይችልም። ምክንያቱም ገዳማቱ ራሳቸው መፈቀርያን ሰብያውያን ድርጅቶች እስከ ሆኑ ድረስ።

የዚህን ጽሑፍ ዓላማ ከመስመር ላለማስወጣት ሲባል ወደ ሰፊ ዝርዝር ባለመግባት በአጠቃላይ መስመሮች ግን በቀኖናተ ነገሥት Leges Imperatores ወይም Basilica አንደኛ መጽሐፍ — አንደኛ ቀኖናተ ነገሥት Procheiros Nomos ዘባስልዮስ ቀዳማዊ ዘመቄዶንያሌና በጠስ = ተጥላሳት — አብጠሊስ፣ አብጠሊሳት በሚለው በዚህ ክፍል መካከል ያሉት ግንኙነቶች እነዚህን ይመሰላሉ።

1465. “ጠስ” (አብጠሊስ) 14 = ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 33 1—7 ቁጥር 1079 “መክ” 26, 27, 28, 32 40, 41 P. Tzadua; Fetha Nagast ገጽ 40-41

1466. Procheiros Nomos TIT. II

1467. ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 33 ቁጥር 1079—1107 (አንቀጽ በሙሉ)

1463. Ecloga Leonis Et Constantini. Tit. 2B. Procheiros Nomos Tit 39 AB

1464. የፍትሐ ብሔር ሕግ ቁጥር 551 I 2 : 582

ርእስ

ስለ ኤጲስ ቆጶሳትና መንኲሳት ውርስ

ፍትሐ ነገሥት
ጠስ = ተጥላሳት

Procheiros
Nomos

ኤጲስ ቆጶስ ኤጲስቆጶስነት
ከመሾሙ አስቀድሞ ያጠራቀመ
ውን ገንዘብ ያስተዳደርበትና ያዝ
በት ዘንድ ለወደደው ሊሰጥ ይች
ባል። ከኤጲስ ቆጶስነቱ በኋላ ያጠ
ራቀመው ገንዘብ ግን ለቤተክርስቲ
ያን ይሁን ከእርሱ በምንም ያዝ
ዘንድ ለእርሱ ትእዛዝ እይገባውም
ከወላጆቹና ወንድሞቹ ወይም ከእ
ባቶቹ ወንድሞች ርስት ካሟጡለት
ገንዘብ ካልሆነ በቀር ።

ልጆች እያሉት የመንኲስ ሰው
ከምንኲስናው በኋላ ገንዘቡን ሁሉ
ለልጆቹ ሊያካፍል ይገባዋል ። ለገ
ዳሙ የሚሆን ለራሱ አንድ ዕጣ
ኳከፈለ በኋላ ትእዛዙን — ኑዛዜ
ውን ሳይጽፍ ቢሞት ያን ጊዜ
ልጆቹ ያለ ትእዛዝ የሚገባቸውን
ይውሰዱ ። እነርሱም ወራሾች ይባ
ላሉ ። እሱም እውራሽ ይባላል ።
የቀረውን ግን ለገዳሙ ይሰጡት ።
ልጆች ባይኖሩት ገንዘቡም ለገዳሙ
ቢያገባ ግን እርሱም ግንዛቤ ይግባ
ቢል ወደ ገዳም ከመግባቱ አስቀ
ድሞ እርሱ እንዳዘዘ ገንዘቡ ለገ

ከኤጲስ ቆጶስናው በፊት የነበረ
ውን ንብረት የመስጠት ወይም
የፍላጎቱ መጠን የማዋል መብት
አለው ። ከሲመተ ኢጲስቆጶስና
በኋላ የተፈራ ንብረት ግን ከዚህ
ይለያል ። ለራሱም ሊውል አይች
ልም ። ከወላጆቹ ከጌቶቹና እክስ
ቶች ወይም ወንድሞች ለእርሱ

1468. ጠስ 24—ፍትሐ ነገሥት እንቀጽ 42 ቁጥር 1383 ፣ 1385

1469. Procheiros Nomos Tit. 24 Jus Graecoromanum. TII 78 188

Ντιμπεκούλου Ζέουντε, Αἱ σχέσεις ἐκκλησίας καὶ
πολιτείας ἐν Αἰθιοπία κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1955

Dibekulu Z, Relations Between State And Church in Ethiopia
According to the Constitution of 1955 78 161 የግርጌ ግስታውኝ 171

2. መክ— ቀኖናት ነገሥት ካልእ

ባለፈው ክፍል እንደተወሰነው ቀኖናት ነገሥት በመባል ከሚታወቁት የፍትሕ ነገሥት በተለየ የሥጋዊ ክፍል ምንጮች አንዱ ሁለተኛው ቀኖናት ነገሥት ሲሆን “መክ” በሚል ምሳሌ ቃል ይጠቀሳል¹⁴⁷⁰ ። ይህም ምሳሌ ቃል አንድ በአንድ ቃላት ሲታዩ “መ” ከዐረብኛ ቃል “ማለ-ክ” ንጉሥ የመጀመሪያው ፊደል ነው ሁለተኛው ፊደል “ክ” በማይረዳ ሁኔታ ግን 2 ቁጥር (ሁለተኛን) የሚተካ “ብ” ማለት ነው ። ምክንያቱም በዐረብኛ ቋንቋ ሁለት በሁለተኛ ፊደል “በ” ይወክላል በ“ክ” ግን እይሆንም በአጠቃላይ “ክ” ምንም ማለት ሳይሆን የ“በ” መለወጥ — መተካት ሆኖ ነው የሚታየው ። እንደማንኛውም ቋንቋ በዐረብኛ ቋንቋም ፊደሎች አሐዞችን ቁጥሮችን ተክተው ወይም ሁነው እንዲያገለግሉ በሚያስፈልግበት ጊዜ አሌፍ ፡ ቤት ፡ ጋሜል ፡ ዳሌጥ ፡ ሄ ፡ ዋው ፡ ዛይ ፡ ሔት ፡ ጤት ፡ ዮድ ፡ ካፍ ፡ ላሜድ ፡ ወዘተ. በሚል ተራ ተቀምጠው የሚገኙ ፊደሎች ወደ አሐዝ ሲለወጡ ወይም አሐዞችን ተክተው ሲነበቡ 1·2·3·4·5·6·7·8·9·10·20·30 ወዘተ. ሁነው ይገኛሉም ።

ስለዚህም “ካፍ” (ኮፍ) 20ኛ ቁጥርን ተክቶ የሚገኝ እንደ መሆኑ መጠን “መክ” ማለት ቀኖናት ነገሥት 20ኛ የሚለውን ስም ነው የሚሰጠው ። ከዚህም የተነሳ በስሕተት ተቀርጾ—ተያይዞ የመጣ መሆኑን መገመት ይቻላል ። ለምሳሌ ከአምስቱ ብሔረ ኦሪት ሁለተኛው መጽሐፍ በፀሐት ትዜ ሁለተኛ መጽሐፈ ኦሪት ተብሎ እንደተሰየመ ሁሉ ይዘም በ“መክ” “ፋንታ” “መብ” ሆኖ ሁለተኛ ቀኖናት ነገሥት ተብሎ መሰየም ነበረበት¹⁴⁷¹

“መክ” በሚባል የሚታወቀው ሁለተኛው ቀኖናት — መጽሐፈ ነገሥት እንደ ጀርመናውያን ተመራማሪዎች E. Sachau-G.Bru-

1470. ፍትሕ ነገሥት መቅደም ክፍል 2 ከዚህ ገጽ 80 105 የግርጌ ማሳታወሻ 5

1471. Guidi, Fetha Nagast ገጽ 1 የግርጌ ማስታወሻ 15 ገጽ 5—6 የግርጌ ማስታወሻ 10 P. Tzadua, Fetha Nagast ገጽ 8 የግርጌ ማስታወሻ 52 Riedel, Die Kirchenrechtsquellen ገጽ 146 የግርጌ ማስታወሻ 1

1472. E. Sachau— Bruns: Syrisch— Römisches Rechtsbuch Aus Dem Fünften Jahrhundert Herausgegeben Übersetzt und erläuter Leipzig 1880 TI ገጽ 67 94 TII ገጽ 114 : 160 : 177 180

ns¹⁴⁷² ና W. Riedel¹⁴⁷³ 0325—534 መካከል በግሪክ ቋንቋ እንደተጻፈ ከሚቆጠረውና ሶርያዊ—ሮማዊ ተብሎ ከሚታወቀው የሕግ ሰነድ እንደ ተወሰደ ተረጋግጧል ። ይህም ሕጋዊ ሰነድ በእነዚሁ Sachau-Bruns በጀርመንኛ ትርጉም ታትሟል።¹⁴⁷⁴ ይህም የሕግ ሰነድ በምሥራቅ ልዩ ፖለቲካዊና ቤተክርስቲያናዊ ቦታን ይዞ የነበረ ሕግ ነበር። ይህም ሕግ 130 አርእስት ኑረውት ሲገኝ ከእነዚህም የመጀመሪያዎቹ 44 አርእስት የትልቁ ቆስጠንጢኖስ ፡ የቀሩት 86 አርእስት ከዩስጢኒያኖስ በፊት የነበሩት ነገሥታት ለምሳሌ ቴአዶስዓኖስ ፡ ቆስጠንጢኖስ ፡ እና ሊዮን Statuta Imperatorum ወይም Leges Constantini Theodosii et Leonis እንደሆኑና የሕጋዊ ትምህርት ሰነድ እንደነበረ ይታመናል¹⁴⁷⁵

ስለዚህ መክ በምሥራቅ ሰፍነው ይገኙ ከነበሩት ሁኔታዎች—ልምዶችና ባህሎች ጋር በመጣጣም የሚያገለግሉ ሕገጋት ለመሆን ይችሉ ከነበረ ዓላማ እንጾር እንደተዘጋጀ ሶርያዊ—ሮማዊ የሕግ ሰነድ ሲሆን በመጀመሪያ በሱርስጥ ቋንቋ¹⁴⁷⁶ ቀጥሎም በዐረብኛና እርመንኛ ትርጉሞች መገኘቱ አላጠራጠረም ፡ ሱርስጡ ሰነድ መጀመሪያ በ1864 በብሪቲሽ ሙዚየም ከሚገኝ¹⁴⁷⁷ ከአንድ የሰባተኛው ምዕተ ዓመት የእጅ ጽሑፍ በ M. Land ሊታተም ሲችል¹⁴⁷⁸ ቀጥሎም በዚሁ ሰው “Leges Saeculares et Sermone Romano Translate በሚል ርእስ በላቲን ትርጉም ታተመ።¹⁴⁷⁹ ቆይቶም Sachau-Bruns (በበርሊን የሕግ አስተማሪዎች) በመተባበር በሦስቱም ቋንቋዎች ትርጉሞች ፡

1473. Riedel: Die Kirchenrechtsquellen. ገጽ 297. W. Selb; Zur dedeutung des Syrisch Römisches Rechtsbuch —München 1964.

1474. J. Stam. Episcopacy on the Apostolical tradition, Basel. 1936. ገጽ 133—134.

1475. As Handbook, Probably of didactic character intended to explain the ancient Roman ius Civile in the light of the Ius Novum” P.Tzadua. Fetha Nagast ገጽ XVI

1476. M. Land: Anecdota Syriaca 1864. T.I. ገጽ 30—64.

1477. M.Land: Anecdota syriaca T.I ገጽ 128—283

1478. B.L. ADD 14528 ገጽ 192—228

1479. ይህ ሰነድ በሦስት ክፍሎች ሱርስጥ ዐረብኛና እርመንኛ ትርጉሞች ሲከፈል የሁሉም ጀርመንኛ ምላሽ አላቸው ሀ—Die Firläuternung ገጽ 151—180—Erklarunh ገጽ 181—316

ሱርስጥ ፡ ዐረብኛና አርመንኛ በየቦኩላቸው ከጀርመንኛ ምላሽም ጋር ይህን ይዘቱ ከብሪቲሽ ሙዚዩም ቁ. 1458 የእጅ ጽሑፍ ጋር የሚዛመድ ሁለተኛ ቀኖናተ ነገሥት (መክ) አሳተሙ ማለትም ¹⁴⁸⁰

I ሀ. 127 ምዕራፎችን ያየዘ ሱርስጥን ሰነድ ¹⁴⁸¹ ከጀርመንኛው ትርጉም ጋር ¹⁴⁸²

ሱ. እንደ መግቢያንና ሁለት ምዕራፎችን ¹⁴⁸⁷ ይዞ በብሪቲሽ ሙዚዩም የተገኘ ¹⁴⁸⁴ ሱርስጥ ሰነድ የተወሰኑ ክፍሎችን ከጀርመንኛ ትርጉማቸው ጋር ¹⁴⁸⁵

ሐ. 83 ምዕራፎችን ይዞ ¹⁴⁸⁶ በBibliothèque Nationale De Paris የሚገኝ ¹⁴⁸⁷ ሱርስጥ ሰነድ ከጀርመን ትርጉም ጋር ¹⁴⁸⁸ እንደ ገና በአዲስ መልክ አሳተሙ።

II/ በ130 ምዕራፎች ተከፍሎ ¹⁴⁸⁹ በBodleian Library ¹⁴⁹⁰ የሚገኝ ዐረብኛ ትርጉም ሰነድ ከጀርመንኛ ትርጉም ጋር ¹⁴⁹¹ ለመጀመሪያ ጊዜ ¹⁴⁹²

III. 149 (150) ምዕራፎችን ይዞ በKöniglichen Bibliothek in Berlin የሚገኝ ¹⁴⁹³ አርመንኛ ትርጉም ሰነድ ከጀርመንኛ ትርጉም ጋር ለመጀመሪያ ጊዜ አሳተሙ ¹⁴⁹⁴።

ስለዚህ Syrisch-Römisches Rechtsbuch ተብሎ የተሰየመው ሕጋዊ ሰነድ በተጠቀሱት ሦስት ቋንቋዎች ትርጉሞች ሱርስጥ ፡ ዐረብኛና አርመንኛ የተሰያዩ አሐዞች ሀ. 127 ወይም 83 ለ 130 ፡ ሐ 149

- 1480. Syrisch—Römisches Rechtsbuch T.I. ገጽ 3—36
- 1481. B.L. ADD 14528 ገጽ 192—228
- 1482. Syrisch—Römisches Rechtsbuch T.II ገጽ 3—40
- 1483. Syrisch—Römisches Rechtsbuch T.I. ገጽ 37—38
- 1484. B.L. ADD 18295 148A—148e
- 1485. Syrisch—Römisches Rechtsbuch T.II. ገጽ 41—42
- 1486. Syrisch—Römisches Rechtsbuch T.I. ገጽ 39—67
- 1487. Syrisch—1128 ገጽ 263—376
- 1488. Syrisch—Römisches Rechtsbuch T.II. ገጽ 44—73
- 1389. Syrisch-Römisches Rechtsbuch. T.T. ገጽ 68—94
- 1490. Thome Roe 26 B.L.C. 339A-356
- 1491. Syrisch-Römisches Rechtsbuch T. II ገጽ 74—114
- 1492. Syrisch-Römisches Rechtsbuch T.I ገጽ 95—145
- 1493. MSS. Orient 278 ገጽ 10—59
- 1494. Syrisch-Römisches Rechtsbuch T. II ገጽ 114—150

(150) ተጠብቆ ሲገኝ በይዘትም ቢሆን የተወሰኑ ልዩነቶች ያጋጥማሉ ለምሳሌ ዐረብኛውና አርመንኛው ሰነድ በሚከተለው ሐረግ ሲጀምር ሕገ ነገሥት ቆስጠንጢኖስ ቴዎዶስዮስ ወሊዮን ¹⁴⁹⁵ በሱርስጥ ሰነድ ይዞ ሐረግ እይገኝም ።

ወደ ፍትሐ ነገሥት ይዘት ስንመለስ የምናገኘው 130 ምዕራፎችን ይዞ የሚገኘውን ዐረብኛ ትርጉም ሰነድ ነው ¹⁴⁹⁶ ። ምክንያቱም በፍትሐ ነገሥቱ ቅንብሩ እብነ እል አሳል እንደ ምንጭ የተጠቀመበት ይህን 130 ምዕራፎችን ይዞ የሚገኘውን ዐረብኛ ሰነድ ነው ¹⁴⁹⁷ ።

ስለዚህ ይህን ለማረጋገጥ የተወሰኑ ድንጋጌዎችን ከፍትሐ ነገሥት መክንያቸው ጋር ለማሳየት ይሞክራል ።

ርእስ ለአካለ መጠን ስለ አልደረሱ ልጆች ሞግዚትነት

ፍትሐ ነገሥት =	
ምክ ፡ ቀኖናተ ነገሥት ካልዕ ወንድ ልጅ ዕድሜው 14 ሴት ልጅም ዕድሜዋ 12 እስኪያልፍ ድረስ በሞግዚት ሥር ይሁኑ ። ይህ ጊዜ ካለፈ ከሥልጣኑ ይወጡ ። ከዚያም በኋላ 25 ዓመት እስኪሞላቸው ድረስ በሹም እጅ ይሁኑ ያን ጊዜ በሥራቸው ላይ መብት ይኑራቸው ።	Syrisch-Römisches Rechtsbuch አካል መጠን ያልደረሰች ሴት 12 ዓመት እስኪሞላት ድረስ እስተዳዳሪ ተብሎ በሚጠራ ሞግዚት ስር ትሆናለች ። 12 ዓመት ሲሆናት ይህ የሞግዚትነት ጥበቃ ይቆማል። በዚህ ጊዜ በሹም (Curator) ሥር ትጠበቃለች ። በዚያን ጊዜ የውልን የመዋዋል መብቶች ይኖራታል ።
ሹመትን መተው በ2 ነገር ይሁን ። ከእነርሱም አንዱ አምስት ወንዶችና ሴቶች ልጆች ያሉት	ይዘም ሁኔታ ለአካለ መጠን ላልደረሰ ወንድም ይሰራል ። ስለ

- 1495. Syrisch—Römisches Rechtsbuch T. II ገጽ 74 115
- 1496. Syrisch-romisches Rechtsbuch T. II ገጽ 74 114. 68-94
- 7 ፡ ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

ሰው ከትእዛዝ ሹመት እንዲድን ለባዕድና ለዘመድ ድሃ አደግ ልጆች አስተዳዳሪ እንዳይሆን ቢወድ ይህ ይገባዋል ። ከ5 ልጆች የሚያንሱ ቢሆኑለት ግን ከመዘዶቹ ወይም ከሌሎች ቢሆኑ ለድሃ አድጎች ልጆች ሞግዚት ወይም ሹም ይሆን ዘንድ ዳኛ ይከፋል ። ዳግመኛም ለድሃ አድጎች ልጆች መጋቢ የሆነ ሰው ቢኖር ከደብዳቤ ትእዛዝ በገን ዘባቸውም ከታዘዙለት ሥራ ሊድን አይገባውም አዘዙን ደብዳቤ ከተቀ በለና ያንን ገንዘብ ድንገት አደጋ ካገኘው ይከፈለው የድሃ አደግ ሹም ገንዘባቸውን ስለ መጠበቅ ሰው ሊሾም ይገባዋል ። ነገር ግን በዳኛ ትእዛዝ ይሁን¹⁴⁹⁸ ።

ርእሰ ስለሞግዚትነት

**ፍትሐ ነገሥት መከ
ቀኖና ነገሥት ካልእ**

በትእዛዙ ውስጥ የሚያዘለትን ሰው ስምና የሚያስተዳድረውን ስም የጻፈ ሰው ቢኖር ንብርቶችን ተቀብለው ለልዶቹ ያካፍሏቸው ። ሹሙም ከእርሱ አይወሰድ። አዛዥ የትእዛዝ መጽሐፍ ባይጽፍ የሕፃን

ዚህ ለአካለ መጠን ያልደረሰ ወንድ 14 ዓመት እስኪሞላው በሞግዚት ነት ስር ይሆናል 14 ዓመት ሲሞላው ከዚህ ሞግዚትነት ይወጣል ። በሹም (curator) ጥበቃ ስር ይሆናል ። በዚህ ጊዜ ውል የመዋል መብት ይኖረዋል ። ወንዶችም ሴቶች 25 ዓመት እስኪሞላቸው ድረስ በሹም (curator) ጥበቃ ስር ይቆያሉ ። ይህ ጊዜ ሲሞላ ወንድም ሴትም ሁለቱም ለተሟላ አካለ መጠን የደረሱ መሆናቸው በማንኛውም ጉዳይ ሙሉ መብትን ያገኛሉ።¹⁴⁹⁹

Syrisch - Rr'o'misches
Rechtsbuch

አንድ ሰው ልጆች ትቶ በሚሞትበት ጊዜ የልጆቹን ሞግዚት ስሞች ጠቅሶ የሚገኝ ከሆነ እነዚህ ስሞች መያዣ በማስያዝ ግዴታ ሳይኖርባቸው በልጆች ስም የሚኾን ሰው ንብረት ያስተዳድራሉ

1498. መከ 2 = ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 41 ቁጥር 1301—1304 P. Tzaedua: Fetha

1499. Syrisch-Römisches Rechtsbuch T. II 78—79

ነቱ ወራት ያለፈው 25 ዓመት የሆነው ያዘዘላቸው ወንድም ቢኖር እርሱ አስተዳዳሪ ይሁን። ታላቅ ወንድም ባይኖራቸው ከአባታቸው ወንድሞች አስተዋይ የሆነው እስተዳዳሪ ፈራጅ ይሁን ። አባታቸው ከተወተው ገንዘብ እንደሚገባ ለእነሱ ያውጣል ። አባታቸው የተወተውን ሁሉ ያጸፍ በመዝገብ የተጠበቀ ይሁን ። አስተዋዮች የሆኑ የአባት ወንድሞች ባይኖሯቸው ከአባታቸው ወንድሞች ልጆች ወገን አስተዋይ የሆነው ዘመኑ ከ25 ያለፈ ያስተዳድራቸው ። ለአባታቸው ወንድም ልጆች ባይኖሯቸው የልጆቹ እናት ሥራቸውን (ገንዘባቸውን) ልታከናውን ብትወድ እንግዲህ ለዳኛ ትንገረው ። ዳኛውም ልጆቹን እስከታላድጋቸው ድረስ ባል እንዳታገባ ባደጉም ጊዜ ርስታቸውን እንድትሰጣቸው የመሐላ ቃል ይቀበላት ። እርሷ ባትወድ ግን ያገር ዳኞች ለድሃ አደጎች አስተዳዳሪዎችንና አባዦችን ይሾሙ ዘንድ ሕጋችን ታዘለት ። እንደተተወቸው የርስት ገንዘብ መጠን በታወቀች ደመወዝ ያስማሙላቸው ። ሹማምቱም የሰጧቸውን ሁሉ ከእነርሱ ይቀበሉ ። ለአካለ መጠን በደረሱ ጊዜ እስኪሟሰጧቸው ድረስ የድሃ አደጎችን ገንዘብ በፍጹም ትጋት ይጠብቁ አዛዥ

ነገር ግን ያለ ኑዛዜ ልጆችን ትቶ ቢሞትና ግን 25 ዓመት የሞላው ልጅ ቢኖረው ይህ ልጅ ዋስትናን የማስያዝ ግዴታ ሳይጠየቅ የሚችል አባቱን ንብረት ማስተዳደር ይችላል ። በሌላም ሁኔታ አንድ ሰው ሳይኖዘዝ ልጆችን ትቶ በሚሞትበት ጊዜ ግን ወንድሞች ከአሉት ከእነሱ እምነት የሚጣልበት አንዱ በአንድ የመንግሥት ባለሥልጣን ሞግዚትና ጠባቂ ሆኖ ይሾማል ። እሱም ለልጆቹ ጥቅም እስፈላጊ ዘሆነው ዘዴ የውርሱን ንብረት ያስተዳድራል ። ንብረቱን ይመዘግባልና ይጠብቃል ። በመጨረሻ ሚች በሕይወት ያለ ወንድም ሳይሆን የወንድ ልጆች ካሉት ከወንድ ልጆች 25 ዓመት የሞላው ይዘን

ሞግዚትና ሹም ካደረገው ሰው በሹ ንብረት የማስተዳደር መብት ይኖረዋል¹⁵⁰¹

ሞግዚትና ሹም ካደረገው ሰው በሹ መብት ገንዘብ ላይ ዋስ አይፈልግ። የገንዘቡ ጌታ እስኪያድግ ድረስ አስቀድሞ በገንዘቡና በልጁ ላይ አስተዳዳሪ ያደረገው እርሱ ነውና።¹⁵⁰⁰

ርእስ የይርጋ ዘመን

ፍትሐ ነገሥት = መክ ካለእ ቀኖናተ ነገሥት

ከሌላ ዘንድ ገንዘብ ያለው ሰው እስከ 30 ዓመት ባይፈልገው ከዚህ በኋላ እርሱም ቢሆን ልጁም ቢሆን ተመልሶ ሊጠይቅ አይገባውም። በአስተዳደሪነትም ሥራ እንደዚሁ ይገባል። በከላሽም እጅ መያዣ ቢኖር ከእጁ ወደ ሌላው እጅነት ባይወጣ ለእርሱ ገንዘቡን ሊጠይቅ ወይም የያዘውን መያዣ ሊይዝ ይገባዋል። መያዣው ከእጁ ወደ ሌላው ቢወጣ ሊጠይቅ አይገባም። ዕዳን ለመፈላለግ ሁሉ እንደዚህ ነገር ይገባል። የርስትና የዳኝነት የሕግና የአንድነት ንግድ የቅሚያ የምድር ድንበር የጉድጓድ ዘቢትና በሀገር ከተክልም ቦታ ያለ የውሀ ቦይ ይህን የመሰለውም ለአንድ ሰው ከ30 ዓመት በላይ

Syrische-Römisches Rechtsbuch

ከሌላ ዘንድ ገንዘብ ያለው እስከ 30 ዓመት ባይፈልገው ከዚህ በኋላ እርሱም ቢሆን ልጁም ቢሆን ተመልሶ ሊጠይቅ አይገባውም። በአስተዳደሪነትም ሥራ እንደዚሁ ይገባል። በላሻም እጅ መያዣ ሲኖር በእጁ ወደ ሌላው እጅነት ባይወጣ ለእርሱ ገንዘቡን ሊጠይቅ ወይም የያዘውን መያዣ ሊይዝ ይገባዋል። መያዣው ከእጁ ወደ ሌላው ቢወጣ ሊጠይቅ አይገባም። ዕዳን ለመፈላለግ ሁሉ እንደዚህ ነገር ይገባል። የርስትና የዳኝነት የሕግና የአንድነት ንግድ የቅሚያ የምድር ድንበር የጉድጓድ በቤትና በሀገር ያለ የውሀ ቦይ ይህን የመሰለ

1500. መክ 3 : ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 41 ቁጥር 1298 1130 P. Tzadua, Fetha Nagast ገጽ 233

1501. Syrisch-Römisches Rechtshuch T. II ገጽ 78—79

ሊጠይቅ አይገባውም። ሊከራከር ቢወድም በዚህ አይፍረዱለት¹⁵⁰²

ውም ለአንድ ሰው ከ30 ዓመት በላይ ሊጠይቅ አይገባውም ሊከራከር ቢወድም በዚህ አይፍረዱለት¹⁵⁰³ (ልዩነትም እምብዛም ስለሌለው እንደ አለ ተገልብጧል)።

በአጠቃላይ በተመለከቱት ሰነዶች ማለት ከፍተኛ ነገሥት ተቀርጾው በሚገኙት መክቀኖናተ ነገሥት ትእዛዛት/ ካልእ Syrich-Römisches Rechtsbuch በታተሙት ሰነዶች መካከል የተከሰሱት (የሚታዩት ልዩነቶች) ለመመልከት ቢቻልም “መክ” ከSyrisch-Römisches Rechtsbuch አልወጣም ወደ ማለት መደምደሚያ አያደርስም።

በፍትሐ ነገሥት ምንጭነት የ“መክ” አጠቃቀም በጣም በስፋት የተካሄደ ሆኖ ይገኛል። ራሱ እብነ እል አሳል እንደሚናገረው በተለይ ስለ ብድር : ዋስትና—መያዣ : ውርስ : ስለ ርስት : ዳር ድንበር : ስለ ማኅበራት የሚደነግጉ የፍትሐ ብሔር ሕገጋት : ስርቆትን : ትሚያና ዝርፊያን : ወዘተ. የሚመለከቱ የወንጀለኛ መቅጫ ሕገጋት በርካት ያሉ ቀኖናት—ድንጋጌዎች ከ130 ምዕራፎች መካከል¹⁵⁰⁴ በ45ኛው ምዕራፍ በዝርዝር ተይዘው ይግኛሉ¹⁵⁰⁵ ማለትም Syrisch-Römisches Rechtsbuch መክ 130 ምዕራፎችን በያዘው በዐረብኛው ትርጉም ተገኝተው ለማነጻጸር ያስቀመጣቸውን አርእስት የሚመለከቱ ትእዛዛትን በ45ኛው ምዕራፍ ይዞ ይገኛል።

“መክ” ቀኖናተ ነገሥት ካልእ በዚህ ዐረብኛ ትርጉም አማካይነት በመለካውያንና በግብጻውያን ዘንድ የታወቀ ነበር¹⁵⁰⁶ ሆኖም በሕግ ስነድነቱ ሳይሆን በቤተክርቲያን ሕይወት ክልል ከሚሰጠው አገልግሎት አንጻር ብቻ ነበር። የቀኖናተ ነገሥት ከልዕም በሰርሰጥ ትርጉሙ በንስዮሳው ያንም ዘንድ የታወቀ ነበር Ebedjesus)

1502. መክ 45 = ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 27 ቁጥር 1000

1503. Syrisch-Römisches Rechtsbuch T. II ገጽ 20—91

1504. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 1 P. Tzadua, Fetha Nagast ገጽ 1

1505. Syrisch-Römisches Rechtsbuch T. II ገጽ 90-91

1506. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2 P. Tzadua: Fetha Nagast ገጽ 28

3. መጅ—ቆኖናተ ነገሥት ሣልስ

ከቆኖናተ ነገሥት 3ኛው መጽሐፍ — 3ኛው ቀኖናተ ነገሥት በፍትሐ ነገሥት “መጅ” በሚል ምሳሌ ቃል — ይጠቀሳል (ይታወቃል) ¹⁵⁰⁷

ከላይ ስለ “መክ” እንደተነገረው አሁንም “መ” የመጀመሪያው ፊደል በረብኛ ቃል ማለቱ ነገሥት የመጀመሪያው ፊደል ሲሆን “ጅ” የሚለው ውለተኛው ፊደል በረብኛ ቋንቋ ሦስተኛው ፊደል ነው። በፊደል አሐዛዊ ቁጥር አሌፍ ቤት ጋሚል “ጀ” 3ኛ ማለት ስለሆነ “መጅ” ማለት ቀኖናተ ነገሥት 3ኛ ማለት ነው። ¹⁵⁰⁸ 3ኛ ቀኖናተ ነገሥት “መጅ” ማለት ቀኖናተ ነገሥት 3ኛ ማለት ነው። 3ኛ ቀኖናተ ነገሥት ክፍሉ ምንጭ ሲሆን ትልቁ ቆስጠንጢኖስን በአስተዳደር ሥራው ለመርዳት በ318 የኒቅያ ሲኖዶስ አባቶች ሳይጸፉ ግን እንደተጻፉ ተቆጥረው የመጡ ቀኖናትንና ትእዛዛትን Canones et Constitutiones) ከያዘ እንደ የጥንት ሰነድ መዝገበ ሕግ የመጣ እንደሆነ ይታመን ነበር። ¹⁵⁰⁹

25ን ሳይሆን 25ን አርእስት (ቀኖናት) ይዞ ወደ ዐረብኛ ቋንቋ ተተርጉሞ የሚገኘው ይዞ ሰነድ (መዝገበ ሕግ በ Abrhamus ማሮናይት ኤጳስቆጶስ ወደ ላቲን ተተርጉሞ ታትሟል። ¹⁵¹⁰

በተቃራኒው ዛሬ ይዞ ሰነድ የቢዛንቲን ነገሥት ሊዮን 3ኛ ዘኢሳብ ሮን እና ቆስጠንጢኖስ 5ኛ ዘቆጵሮጊኖስ ምእለደ ሕገጋት ሁኖ በሚታወቀው አንድ የቢዛንቲን ሮማ ቅንብራዊ ሕግ—ዐረብኛ ትርጉም ላይ ተመሥርቶ የተዘጋጀ ሕግ መሆኑ ይደግፋል። ¹⁵¹¹ ሲሆንም Nallino ይህ

1507. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ከፍል 2

1508. ከዘሁ 282

1509. ከዘሁ 78 58

1510. Abrhamus Echellensis Eorumdem Sanctorum Patrum (Nicaenorum) CCCXVIII Sanctones et decreta alia ex Quatuor Regum ad Constantinum Libris Decerpta: Mansi: T. II 78 1029—1054

1511. P. Tzadua: Fetha Nagast 78 XVI የግርጌ ማስታወሻ 6 Riedel: Die Kirchenrechtsquellen... 78 42—297 Constanzo: L'ecloga Araba... 78 8 costanzo, IL Fetha Nagast... T.I. 78 253

የቢዛንቲን — ሮማ ነገሥታት መድበለ ሕገጋት ሕጋዊ ሰነድ ለእብነ አል አሳል ያልታወቀ እንደነበር በመደገፍ ተቃራኒ አቋምን ወስደዋል ¹⁵¹² ሆኖም “መጅ” ከEcloga Leonis et Constantini ተወልዷል የሚለው አስተሳሰብ ድጋፍ አግኝቷል። እንግዲህ የአጽራረ ሥዕል ሊዮን 3ኛና ቆስጠንጢኖስ 5ኛ መድበለ ሕገጋት በመጀመሪያ በC.E. Zachariae von Lingenthal የታተመ ሲሆን ¹⁵¹³ በአቴንስ ብሔራዊ ቤተ መጻሕፍት ከሚገኝ ግን ዘካርያስ ካልተጠቀመበት የእጅ ጽሑፍ ላይ በመሥረት በእንጦንዮስ Mompheratus ሊታትም ችሏል። ¹⁵¹⁴ በሌላም በኩል ይህ የዘካርያስ ሕትመት ሰነድ በዚሁ ታትሞ እንደተሰራጨ ይታወቃል። ¹⁵¹⁵

ከዚህም ጋር አብሮ ሌላ በዘካርያስ Ecloga Privita የሚል ርእስ መድበለ ሕግ ይገኛል ¹⁵¹⁶

ይህም መድበለ ሕገጋት II Ecloga Privita Aucta et ecloga ad Procheiron Mutata በሚሉ አርእስት በተከታተሉት ዓመታት ለውጡ ሕገጋት መሠረት ሊሆን ችሏል። እነዚህም የተጠቀሱት ሕጎች በZachariae Von Lingenthal ታትመው ተሰራጭተዋል ¹⁵¹⁷ አሁንም እነዚህ ሕትመቶች እንደገና በዚሁ ሊታተሙ በቅተዋል። ¹⁵¹⁸ Ecloga Leonis et Constantini በእንግሊዝኛ ቋንቋ ተተርጉመው ከሐተታ ጋር በFreshfield የታተሙ ሲሆኑ ¹⁵¹⁹ ወደ ፈረንሳይ ቋንቋ ተተርጉመው

1512. C.A. Nallino. libri Giuridici Byzantini ...R.R.A.L. Serie IV. T.I. 1925 78 196 የግርጌ ማስታወሻ 4

1513. Collectio librorum Juris Graecoromanum ineditorum 'Lipsiae 1962 78 9—52

1514. Ecloga Leonis et constantini cum appendice Athens 1983

1515. Jus Graecoromanum T. II 78 11—62

1516. Zachariae procheiros Nomos...LXVII: Zachariae Historia Juris Graecoromani Delineatio Cum Appendice Ineditorum Heidelbeg 1839 78 68—69

1517. Zachariae Jus Graecoromanum...Paris IV Lipsiae 1855 78 7—48 55—70

1518. Graecoromanum...T 4 78 12—47 223—318

1519. F. Freshfield. A manual of Roman Law. the Ecloga Published by the Emperors Leon III and Constantine V of Isaurin A.P. 726. (1926)

እንግዲህ “መጅ” ተብለው በፍትሐ ነገሥት የተያዙትን የተወሰኑ ቀኖናትና ተቀድተውባቸዋል — ተወስደውባቸዋል የሚባሉትን ሶር ያዊ—ሮማዊ ሕግ Ecloga Leonis et Constantini እንደራውያን ቀኖናትን በምሳሌነት እንደጽፎ በማስመስከር “መጅ” ከ Ecloga Leonis et Constantini — Syrisch—Römisches Rechtsbuch በርግጥ እንደመጣ መቀበል ይቻላል ።

ርእስ

ስለ ድኃ አደጎች ልጆች መተጫጨት

ፍትሐ ነገሥት = መጅ
ቀኖና ነገሥት ሣልስ

Ecloga Leonis et
Constantini

የሚጋቡ ልጆች ድኅ አደጎች አካለ መጠን ያለደረሱ ሲሆኑ ከእነርሱ ወገን ለአንዱ አባት ወይም ለናት ሞገዚት ባይኖረው ፤ ራሳቸው በሰው ፊት ቢተጫጨ ስለዚህም ቢያዝኑ 15 ዓመት እስኪሞላቸው ድረስ ይቆዩ ከእነርሱ ወገን ለአንዱ አስተዳደራቸውን ባለማወቅ ሁለተኛው ሊመግብ ባይችል የዚህን ዓመት ቁጥር ቢፈጽሙ እስከሞላቸውም ትክልል ቢሆን አብረው ቢኖሩም ቢለያዩም የወደዱትን ሊያደርጉ ይገባቸዋል።

1521

ወላጆች የሌላቸው ልጆች ወንዶች ወይም ሴቶች ዕድሜያቸው ባይፈቅድ የመተጫጨት ቃል ኪዳን ቢገቡና ቆይተውም 15 ዓመት እስኪሞላቸው ድረስ ቢጸዱ ጉዳትን በሚያስከትልና ጥቅሞችን ሳይነካ የጠባቂዎችን ፈቃድ ያገኛሉ። ዕድሜያቸው ሲደርስ ግን ያለምንም ፈቃድ በፍላጎታቸው መሠረት የሚፈልጉትን ማከናወን ይችላሉ። 1522

1520. L'eclogue des Isauriens Text—traduction Histoire

1521 — “መጅ” 1— ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 23 ቁጥር 876

1522. Antonius Mopheratus: Ecloga Leonis et Constantini. T.II. I 18

ርእስ ስለቤተክርስቲያን ጥገኝነት Lex Asyli

ፍትሐ ነገሥት = መጅ
ቀኖና ነገሥት ሣልስ

Ecloga Leonis Et
Constantini

በቤተ ክርስቲያን አገልጋይ ላይ የተደፋፈረውንም ይግረፋት ፤ ያባርሩትም ፤ በቤተክርስቲያን የተማኑ ነውንም ሰው ተደፋፍሮ በኃይል ከእርሱ ያወጣው 12 ጊዜ ይገረፋል። በእርስዋ የተማኑትም ስለ ኮበለለ በሚገባ ይያዝ። ነገር ግን ካህኑና ከሕዝቡ ሽማግሌዎች እግዚአብሔርን በሚፈሩ ሰዎች ተቀብለው የሽሽቦትን (የሄወለበትን) ምክንያት ይገለጡ ሕግም እንደሚያዘው ይፋ ረዱለት። 1523

ከቤተ ክርስቲያን ውስጥ ተማሕጽኖን የጠየቀ ሰውን ማንም አያውቀው ነገር ግን የተማጽኖውን ምክንያት ለካህኑ ይገነር። እሱም ተማፃኙን በደገንነት ይጠብቃልና ያስተዳድራል። በቤተክርስቲያን ጥገኝነትን በጠየቀው ሰው ላይ እጁን ያነሳ ሕግን ይተላለፋል። 12 እካላት — ቅጣት ይጣልበታል። በቅድስት ቤተክርስቲያን የተጠጋን ሰው አስገድዶ ያወጣ ተጽፋቶና ተገርፎ ለዘላለም ይሰደድ። 1424

ርእስ ስለውርስ Jus Hereditarium

ፍትሐ ነገሥት = መጅ
ቀኖና ነገሥት ሣልስ

Ecloga Leonis et
Constantini

የተተወው ገንዘብ ብድር ለመክፈል የማይበቃ ቢሆን ግን ወራሽም

የተተወው ገንዘብ ብድር ለመክፈል የማይበቃ ቢሆን ግን ባይወ

1523. መጅ 14 ፡ ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 50 ቁጥር 1794

1524. Antonius Mompheratus Ecloga Leonis et Constantini TIT T. A. TIT. II 78 74

ባይወስድ ዕዳውንም ብድሩንም መክፈል አይገባውም ። እርሷን ቢወስድ ግን ለይቶ ቁጥሯን ይጻፍ ። ለአበዳሪዎችም ልኩን ይግለጽ ። ለሁሉም ለየአንዳንዶቹ በገንዘባቸው ግምት ይስጥ ። እርሷን ተቀብሎ በመስጠትና በሚመስለው ቢያወጣጣት ወይም አበዳሪዎችን ስለገንዘባቸው ባይሊያስቀራቸው ወድቶ ቢሸሽግ እርሷንም ባይገልጽ እኩሌታዋንም ቢሰጣቸው በእውነተኛች ምስክሮች ከተረጋገጠ በኋላ ምስክሮች ገንዘባቸውን ሁሉ ሊከፍላቸው ይገባዋል ።

አምላካዊ ከሆነ ዕዳ ወገን በመዋቲ ላይ ያለው ይህን የሚከተል ነው። ይኸውም እንደ ብፅዓት ያለ ነው ። ከዚህ በኋላ የሕጉን ትእዛዝ ያደርጉ እነሆ ስለ አዛዥም ከገንዘቡ ከእኩሌታውና ከአራተኛው እጅ በገንዘቡ ትእዛዝ ያዝዝ ዘንድ እንዳይገባው አስቀድመን ተናግረናል ። አራተኛ እጅ ሊወርስ ለሚገባው ሰው ይቅር በዚህ ማዘዝ የለም ። 1525

ርእስ

ኑዛዜ ማድረግ ስለ አለመቻል

ፍትሐነገሥት = መጅ
ቀኖናተ ነገሥት ሣልስ
ዲዳ ወይም ደንፋሮ ሆኖ የተወለ

Ecloga Leonis et Constantini
ዲዳ ወይም ጆሮው የማይሰማ
ሆኖ የተወለደ ትእዛዝ የለውም ።

1525. መጅ 12 ፡ ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 42 ቁጥር 1313—1314 መካ 95. 123-125
1526. Antionius Momipheratus Ecloga Leonis et Constantini TIT. 6 H.IA. TI 78 33—34

ዲም ትእዛዝ የለውም ። ዲዳና ደን ቀር ግን ይህ ይዌ ድንገተ ያገኛቸው በሆኑ መጻፍ ከተቻላቸው ትእዛዛቸው ይጻፍል ። ለባዕድ ግን ትእዛዙ አይጻፍም ። 1527

ዲዳነት ወይም የጆሮው አለመስማት ደዌ ድንገት ያገኛቸው ከሆነ መጻፍ ከተቻላቸው ትእዛዛቸው ይጻፍል ። ለባዕድ ግን አይጻፍም 1528

በአጠቃላይ እንደገና ለማለት የሚፈለገው መጅ Ecloga Leonis et Constantini ዐረብኛ ትርጉምን አልያዘም ግን የቀኖና ነገሥት ሦስተኛ መጽሐፍ ጸሐፊ ይህን መጽሐፈ ሕግ ሲያዘጋጅ Eclogaleonis et Constantini እንደ ወና ምንጭ ከግምት ውስጥ በማስገባት ነው ።

ስለዚህ መጅ በከፍተኛ ደረጃ Ecloga Leonis et constantini ላይ ተመሥርቶ ይታያል ።

1527. መጅ 22 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 41 ቁጥር 1252
1528. Antionius Mompheratus Ecloga Leonis et Constantini TIT -So' Tus Graecrum: T. II 29-30

4 መግ— ቀኖና ነገሥት ራብዕ

“መግ” በሚል ምንገረ ቃል በፍትሐ ነገሥት የሚጠቀለው ሰነድ የቀኖናት ነገሥት Leges Imperatores ወይም Basilica አራተኛ መጽሐፍ — ቀኖናት ነገሥት ነው ። 1529

ከላይ እንደተመለከተው አሁን “መ” የሚለው የመጀመሪያው ፊደል የዐረብኛ ቃል ማሉክ ነገሥት የሚባለው ቃል የመጀመሪያው ፊደል ሲሆን “ግ” የሚለው ሁለተኛው ፊደል ደግሞ የመጽሐፉን ቁጥር አራተኛ ቁጥርን ሚያመለክተው ፊደል ነው።

ነገር ግን የዐረብኛ ፊደሎች ወደ ቁጥሮች ተለውጠው በሚታዩት ጊዜ አራተኛው ፊደል አሌፍ፣ ቤት፣ ጋሚል ዳሌጥ እንደመሆኑ መጠን “ደ” ነበር አራትን ቁጥር የሚተካው (አ.በ.ገ.ደ. 1.2.3.4.) በዚህም መሠረት ቀኖናት ነገሥት አራተኛ ለማለት በመግ ፋንታ መድ ነበር መባል የነበረበት¹⁵³⁰ አሁን ግን በአለበት መልኩ ቀኖናት ነገሥት አራተኛ የሚለውን ትርጉም ነው የሚሰጠው።

መግ — መጅ — ቀኖና ነገሥት አራተኛ 35 አርእስት (ምዕራፎች) ሲኖሩት በ208 ንዑሳን ክፍሎች — ቀኖናት ተክፍሎ ከእነዚህም ንዑሳን ክፍሎች — ቀኖናት 85ቱ የመጀመሪያውን ክፍል የቀሩት 123 ሁለተኛውን ክፍል ይዘው ይገኛሉ።

የዚህ ቀኖናት ነገሥት አራተኛ — መግ ምንጭን በሚመለከት በአንድ በኩል በአብዛኛው ክፍል ክእምስቱ ብሔረ አሪት የተወሰዱ ሥርዐተ ቤተ መቅደስና ሥነ ምግባራት ትእዛዛትን ከያዘ በዓለ 35 ቀኖናት መእሳድ በሌላ በኩል “ከ318 የኒቅያ አባቶችና” ከትልቁ ቆስጠንጢኖስ በፊት ዘነበሩ የሮማ ነገሥት ውሳኔዎች ውጵእን ክፍሎች የመነጨ በዓለ 26 ቀኖናት ምእሳድ የተቀነባበረ — የተሳበ ሰነድ ነው።¹⁵³¹ በአሁኑ

1529. ፍትሐ ነገሥት መቅደም ክፍል 2

1530. ከዚህ ገጽ 85 216

1531. Stan, l'Eglise d'Ethiopie Nouveau Patriarchat. Abba Selama T.II 1971

ገጽ 84 Sachau-bruns; Syrich—Römisches Rechtsbuch. T II ገጽ 77-144 Nallino: Libri Guiridici Byzantini Versione Arabe Christane del Secoli XII E XII R. R.A.L.Ser VI. T.I.ገጽ 105 W. Reidel: Die Kirchenbrechtsquellen ገጽ 43

ጊዜ የአይሁድ ልምዶችና ባህሎች ከፍተኛ ተፅዕኖ ባሳደሩባቸው ክርስቲያኖች (ግብጾውያንና ኢትዮጵያውያን ክርስቲያኖች) መካከል የሚነሱ ጉዳዮችን ለመፍታት ዓላማ በሙሴ ሕገጋት የተወሰኑ ትእዛዛት ላይ ተመሥርተው የተደነገጉ ሕገጋት በዐረብኛ ቋንቋ መገኘታቸው ይታወቃል። እነዚህ የሚከተሉት ናቸው።

1. Lex Dei ሕገ እግዚአብሔር¹⁵³²

2. Lex Mosaicum ሕገ ሙሴ በሙሴ ከእምላክ ለእስራኤላውያን የተሠጠ ትእዛዝ ሕግ¹⁵³³

በሙሴ ከእምላክ የተሰጠው ትእዛዝ ሕግ እንደ Riedel¹⁵³⁴ በሁለት ክፍሎች የተካፈለ ሆኖ ሲገኝ¹⁵³⁵ ከእነዚህም የመጀመሪያው ክፍል ከአሪት ዘፀአት 21—22 ምዕራፎች ላይ ተመርክቶ የተነሱ 18 ምዕራፎችን ይዞና ተዘጋጅቶ የሚገኘው ክፍል ሲሆን¹⁵³⁶ ሁለተኛው ደግሞ ከአሪት ዘሌዋውያን 12—እስከ አሪት ዘዳግም 27 ምዕራፎች ላይ

1532. Lex Dei በFr. Blühme በ1933 ታትሞ ሲገኝ

1533. Lexis Mosaicum Εκλογή του πορὸ του θεοῦ διὰ του Μωϋσῆ δοθέντος νόμου τοῖς Ἰσραηλῖταις. በJ.B. Cotelerius ታትሟል። Ecclesiae graecae Monumenta Paris 1677 ገጽ 1 27

1534. Riedel: die Kirchenrechtsquellen ገጽ 298።

1535. W. Riedel: Kirchenrechtsquellen ገጽ 298

1536. ዘፀአት

1	ምዕራፍ	ቁጥር
2	21	1 6
3	21	7 11
4	21	12
5	21	15
6	21	18
7	21	19
8	21	20
		22
10	21	28 32
11	21	32—34
12	21	35—36
	21	
13	22	5
14	22	6

ተመሥርቶ — ተነስቶ 35 ምዕራፎችን ይዞና ተዘጋጅቶ የሚገኘው ክፍል ነው። 1537

ይህንም ግንኙነት ወይም ልዩነት ማለትም Lex Mosaicum እና በተመሠረተባቸው (በመነጨባቸው) በተጠቀሱት መጻሕፍተ አሪት መካከል ያለውን ግንኙነትና የሚከስተውንም ልዩነት በብሪቲሽ ሙዚዩም — ብሪቲሽ ቤተ መጻሕፍት የሚገኘውን የCotelerius ሕትመት Ecclesiae Graecae Monumenta Lex Mosaicum (ከአምላክ በሙሴ ለእስራኤል የተሰጠ ሕግ በተጠቀሱት የሙሴ መጻሕፍተ አሪት ምዕራፎች ጋር በማነፃፀር ለማሳየት ይቻላል።

15	22	8	
		15	
16	22	17	18
18	22	24	
	22		
1537 ሀ. ስሌዋውያን			
	ምዕራፍ	ቁጥር	
1	12	2	(88)
2	15	16	(89)
3	18	22-19-11-13	(90)
4	21	1 6	(91)
5	21	7 15	(92)
6	21	16	(93)
7	22	18	(94)
8	25	14	(95)
9	25	3	(96)
10	25	35	
11	25	2 39	(77)
12	27	2	(98)
ለ. ዘኁልቁ			
	ምዕራፍ	ቁጥር	
13	5	11	(100)
14	6	1	(101)
ሐ. ሰዳግም			
	ምዕራፍ	ቁጥር	
15	19	4	(102)
16	20		(103)
17	21	10	(104)

የንጽጽር ሰሌዳ

ሕገ ሙሴ Lex Mosaicum

አምስቱ ብሔረ አሪት

(ምንጮች — ምዕራፎች)

ቁጥር	ርእስ	ስም	ምዕራፍ	ቁጥር	ስም	ምዕራፍ	ቁጥር
1	ዘበዕት		61		= ዘበዕት	28	1 8
2	ዘሌዋውያን		93		= ዘዳግም	16	18
3	ዘበዕት		63		= ዘሌዋውያን	19	15 16
4	ዘበዕት		68		= ዘፀላት	20	2-17
	ዘሌዋውያን		119		= ዘዳግም	5	61-
	ዘዳግም		36		= ዘፀላት	22	11-17
	ዘዳግም		78		= ዘሌዋውያን	25	35-37
	ዘዳግም		78		= ዘዳግም	15	7-10
4	ዘሌዋውያን		99		= ዘዳግም	23	19-20
5	ዘበዕት		68		= ዘዳግም	24	10-13
	ዘዳግም		22		= ዘሌዋውያን	19	13
6	ዘበዕት		68		= ዘዳግም	14	14
7	ዘበዕት		68		= ዘፀላት	22	7-11
8	ዘበዕት		120		= ዘዳግም	6	1-4
	ዘበዕት		68		= ዘፀላት	22	10-13
9	ዘሌዋውያን		101		= ዘፀላት	22	14-15
10	ዘኁልቁ		119		= ዘፀላት	30	2-10
18			21		15		
19			22		13		(105)
20			23		6		(106)
21			23		18		(107)
22			23		19		(108)
23			23		25		(109)
24			23		26		(110)
25			23		1		(111)
26			21		5		(112)
27			24		6		(113)
28			24		14		(114)
29			24		19		(115)
30			25		4		(116)
31			25		4		(116)
32			25		5		(117)
33			26		13		(118)
34			26		14		(119)
35			26		15		(119)

11	ዘፀሀት	68	= ዘፀአት	12	22—24
12	ዘፀሀት	68	= ዘሌዋውያን	19	33—36
13	ዘፀሀት	68	= ዘሌዋውያን	24	13—16
14	ዘፀሀት	68	= ዘኅልቄ	27	4—11
15	ዘፀሀት	68	= ዘፀአት	22	5
16	ዘፀሀት	68	= ዘፀአት	22	6
17	ዘሌዋውያንን	93	= ዘፀአት	21	33, 34
18	ዘዳግም	87	= ዘፀአት	22	1 4
19	ዘፀሀት	68	= ዘፀአት	21	28 36
	ዘሌዋውያንን	94	= ዘሌዋውያን	19	32
	ዘሌዋውያንን	55	= ዘዳግም	24	28 36
20	ዘፀሀት	67	= ዘፀአት	21	15
	ዘዳግም	59	= ዘሌዋውያን	20	9
21	ዘሌዋውያንን	120	= ዘዳግም	21	18 21
22	ዘዳግም	57	= ዘፀአት	21	16
23	ዘዳግም	61	= ዘዳግም	14	7
24	ዘኅልቄ	68	= ዘዳግም	28	39 43
25	ዘዳግም	93	= ዘዳግም	21	10 14
26	ዘሌዋውያን	60	= ዘዳግም	22	13 21
	ዘዳግም	65	= ዘፀአት	21	22 23
27	ዘፀሀት	68	= ዘዳግም	25	11 12
		22	= ዘሌዋውያን	20	10
28	ዘሌዋውያንን	90	= ዘዳግም	22	22
29	ዘሌዋውያን	90	= ዘፀአት	22	16 17
30	ዘሌዋውያን	94	= ዘፀአት	23	24
31	ዘሌዋውያን	90	= ዘሌዋውያን	18	6 7
32	ዘሌዋውያን	94	= ዘሌዋውያን	20	11
33	ዘሌዋውያን	94	= ዘሌዋውያን	18	10
34	ዘሌዋውያን	94	= ዘሌዋውያን	20	17
35	ዘሌዋውያን	94	= ዘሌዋውያን	20	12
36	ዘሌዋውያን	90	= ዘሌዋውያን	20	24
37	ዘሌዋውያን	90	= ዘሌዋውያን	21	14
38	ዘሌዋውያን	90	= ዘሌዋውያን	21	14
39	ዘሌዋውያን	94	= ዘሌዋውያን	18	11
40	ዘሌዋውያን	95	= ዘሌዋውያን	18	18
41	ዘሌዋውያን	94	= ዘሌዋውያን	18	14
42	ዘፀሀት	68	= ዘሌዋውያን	20	20
43	ዘሌዋውያን		= ዘሌዋውያን	21	9
44	ዘፀሀት		= ዘሌዋውያን	20	16
	ዘፀሀት		= ዘፀአት	22	19
45	ዘፀሀት	67	= ዘሌዋውያን	20	15
46	ዘፀሀት	68	= ዘሌዋውያን	20	13
	ዘኅልቄ	136	= ዘፀአት	21	26 27
47	ዘሌዋውያን	111	= ዘፀአት	21	12 14

48	ዘኅልቄ	137	= ዘኅልቄ	35	16 25
49	ዘዳግም	44	= ዘዳግም	19	3 7
	ዘዳግም	52	= ዘሌዋውያን	24	17 19
50	ዘፀሀት	68	= ዘኅልቄ	35	30 33
(51)	ዘሌዋውያን	94	= ዘዳግም	19	6 7
			= ዘዳግም		22 18
			= ዘፀአት		19 31
			= ዘሌዋውያን		20 6 27

ሆኖም የእያንዳንዱ ምዕራፍ (ርእስ) ይዘቶችን ለማሰራጫ አልተሞከረም ምክንያቱም በቀላሉ የተመለከቱትን የአምስቱ ብሔረ አራት ምዕራፎች በሚመለከት ለመረዳት ስለሚቻል ነው። ምን ዓልባት ቀላል ላይሆን የሚችለው Lex Mosaicum አግኝቶ ማመልከቱ ሊሆን ሲችል ይህንም በሆነ አሁንም እነዚህን ምዕራፎች በሚመለከት በሪንፃሩ መረዳት ይቻላል።

ፍትሐ ነገሥትን በሚመለከት ግን በውስጡ የተያዙት ድንጋጌዎች አራት ድንጋጌዎች ሲሆኑ እነዚህንም አራት ድንጋጌዎች ከመነጨባቸው መጽሐፍተ አራት ጋር ማስተያየት ይቻላል።

1) መግ (መጅ) 100 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 18 ቁጥር 682 — ዘዳግም 23-22 24

2) መግ (መጅ) 108 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 18 ቁጥር 679
ዘሌዋውያን 27 1 8

3) መግ (መጅ) 42 ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 24 ቁጥር 931 ዘኅልቄ 5 11 23

4) መግ (መጅ) 105 — ፍትሐ ነገሥት አንቀጽ 24 ቁጥር 930 ዘዳግም 13-21

ርእስ ስለ ተገባ ስዕለት መጠበቅ

ፍትሐ ነገሥት — መግ Lex mosaicum ከአምላክ

ቀኖናተ ነገሥት ራብዕ በሙሴ ለእስራኤል የተሰጠ ሕግ

ለጌታችሁ ለእግዚአብሔር የተሰጣችሁት ስእለት በኖር ቻል አት ዘሉ ስለ እርሱ በእናንተ ላይ ኃጢአት እንዳይሆንባችሁ ለመፈጸም አትሰነፉ...ልትሳሉ ባትወዱ ግን ኃጢአት የለባችሁም በአፋችሁ

የወጣውን ግን ሥሩ ለፈጣሪያችሁ ለእግዚአብሔር እንደተሳላችሁት አድርጋችሁ ፈጽሞ በእንደበታችሁም ቆርጣችሁ የተናገራችሁትን ¹⁵³⁹

ልጅን መሳል ከልጆቹ ውስጥ ወንዱን ወይም ሴትዋን ለእግዚአብሔርና ለቤተመቅደስ አገልግሎት እስጣለሁ ብሎ የተሳለ ሰው ቢኖር እግዚአብሔር እንዲህ አለ ለእግዚአብሔር የነፍስ ዋጋ የሚሆን ሰዕለትን የተሳለ ሰው ቢኖር ከ20 ዓመት ጀምሮ እስከ 60 ዓመት ድረስ ያለ ወንድ ልጅ ዋጋ በቤተ መቅደሱ ሚዛን ከብር ወገን 50 የብር ሰቅል (ወቂት) የሴት ልጅ ዋጋ 30 የብር ሰቅል (ወቂት) ይሁን አለ ። ከአንድ ወር ጀምሮ እስከ 5 ዓመት ድረስ የወንድ ልጅ ዋጋ አምስት የብር ሰቅል (ወቂት) የሴት ልጅ ዋጋ ሦስት የብር ሰቅል (ወቂት) ይሁን ። ከ60 ዓመት ጀምሮ እስከ 5 ዓመት ድረስ የወንድ ልጅ ዋጋ አምስት የብር ሰቅል (ወቂት) የሴት ልጅ ዋጋ 10 የብር ሰቅል (ወቂት) ይሁን አለ ። የተሳለውን ዋጋ መክፈል የማይቻለው ድጋ ቢሆን በመከራው ጊዜ ይህን ተሳለ እንጂ ተግሩን እንደሚያውቁ መጠን ዋጋውን ያቅልሉለት ዘንድ ወደ ኤጲስቆ ጳሱ ወይም ቄሱ ይሂድ ። የተሳለው ሰው መንጋ ከብት ሁሉ ያለው ከባለ ጸጉች ወገን ቢሆን ባለቤቱም በዋጋ ሊያስቀረው ቢወድ እግዚአብሔርን በመፍራት ካህኑ የገንዘቡን ዋጋ መወሰን ይገባዋል ። ስለ ቤተክርስቲያን አያድላ እግዚአብሔር ባለጸጋ ነውና የሚያመልኩትንም ያከብራቸዋል ። እርሱ ወርቁንና ብሩን መንጋውን በምድር ውስጥ ያለውን ሁሉ ይሰጣቸዋል ። ካህኑ የተሳለውን ሰው ፊቱን አይመልስበት እርሱንም ፈርቶ አያቅልለት ዋጋውን ሁሉ መገመትህ በቤተ መቅደስ ሚዛን ይሁን እንጂ አንዱሚዛን ግን 20 አቦሊ ነው እንደዚህ ባለ መለኪያ ስዕለት ሁሉ ሊመጠን ይገባል ¹⁵⁴⁰ ነገር ግን በፍትሐ ነገሥት መግ በመግነቱ አዘውትሮ አይገኝም ምክንያቱም የመግ ድንጋጌዎች መጅ ሁነው ነው የሚገኙት ¹⁵⁴¹ ስለዚህ መግ መግ ሁኖ የምናገኘው ሁለት ጊዜ ብቻ ነው ¹⁵⁴²

1539. መግ 100—ፍትሐ ነገሥት እንቀጽ 18 ቁጥር 882 Lex Mosaicum ምዕራፍ 8 ዘኁልቁ 23-22-24 እንደ ፍትሐ ነገሥት ትዳ (ዘዳግም) 13
1340. መግ 100—ፍትሐ ነገሥት እንቀጽ 18 ቁጥር 679 Lex Mosaicum ምዕራፍ 12 ፡
1341. ለምሳሌ መጅ 4 መጅ 8 እና መጅ 24—ፍትሐ ነገሥት እንቀጽ 24 ቁጥሮች 946-950 እና 963
1342. ፍትሐ ነገሥት እንቀጽ 24 ቁጥር 930-931— መግ 100 እና መግ 108

እነዚህ የተዘረዘሩት ቀኖናት ከብሔረ አሪት መጥተዋል ምክንያቱም ፍትሐ ነገሥትን ለመተርጎም ሞክረን ቢሆን ኖሮ በመሠረቱ እነዚህ ሰነዶች ነበሩ የሚመለሱት

እንግዲህ እነዚህ ሁለት ሰነዶች በፍትሐ ነገሥት በተሳሳተ መንገድ እንደሚጠ ቀሱ ማለት በ“መግ” ፈንታ “መጅ” እየተባሉ ይጠቀሳሉ ምክንያቱም በመሠረቱ Les Mosaicum- ከሕገ ሙሴ ጋር ግንኙነት ያለው መግ እንጂ መጅ አይደለምና ነው ።

በአጠቃላይ የፍትሐ ነገሥት ጸሐፊ እብነ እል አሳል ፍትሐ ነገሥቱን ለማቀናበር ከ“መግ” የተወሰዱ ቀኖናት የተወሰኑ እንደነበሩ ይናገራል ። ይህም ቀኖናት ነገሥት ተብለውና በተለየ ለፍትሐ ነገሥት ሁለተኛው ክፍል—ሥጋዊ ሕግ መሠረታውያን ምንጮች ሁነው ከተጠቀሙት የሕግ ሰነዶች መካከል እንደተመለከተው ቀኖናት ነገሥት 3ኛ መግ (ሕገ ሙሴ ከአምላክ በሙሴ ለእስራኤል የተሰጠ ሕግ) የአምስቱ ብሔረ አሪት ሥርዐተ ቤተመቅደስ ፡ ሥነ ምግባራት ትእዛዛት እና የተወሰኑ ክርስቲያናውያት ትእዛዛት ምእላድ እንደመሆኑ መጠን ከዚህ ይዘቱ አንጻር ለፍትሐ ነገሥት ሁለተኛው ክፍል—ሥጋዊ ሕግ እንደፊተኞቹ ሦስት የሕግ ሰነዶች—ቀኖናት ነገሥት—“ጠስ” ፡ “መክ” እና “መጅ” ፡ መጠን ሆኖ እለመገኘቱ መልስ ሊሆን ይችላል ።

ቀጥሎም የፍትሐ ነገሥት ጸሐፊ እብነ እል አሳል ፍትሐ ነገሥት የመነጨባቸውን ምንጮች ቁጥሮች በሚመለከት በተለየ ልዩነቶችን ያመለክታል በተለየ ሐዋርያውያት ቀኖናትና ሲኖዶሳውያት ቀኖናት ወደ አንድ ወይም ወደ ሌላ ቋንቋ ሲተረጎሙ የይዘቶች መናጋት ብቻ ሳይሆን የቁጥሮች መለያየቶችም በቀላሉ የሚታዩ አይደሉም ለምሳሌ በመለካውያን ፡ ንስጥርሳውያን ፡ ያዕቆባውያን—ሶርያውያንና ግብጻውያን በተካሄዱ ዐረብኛ ፡ ሱርስጥና ቅብጥ ትርጉሞች ከዚያም በተለያዩ መድበላት ቀኖናት በተለየ ግብጥ የአሐዝ ልዩነቶች ተመልክተዋል ¹⁵⁴³

እንግዲህ በተጠቀሱት ቀኖናት ወይም ሌሎች ሰነዶች ከላይ እንደተባለው ¹⁵⁴⁴ የቁጥሮች ልዩነቶች የተከሰቱት ሁል ጊዜ ሁለትን ወይም የበለጡ ቀኖናትን ወደ አንድ ቀኖና ወይም ወደ አነሱ ቀኖናት በመጭመቅ ወይም አንድን ቀኖና ወደ ሁለት ወይም ከዚያ በላይ ቀኖናት ወይም ጥቂት ቀኖናትን ወደ ብዙ ቀኖናት በመበተን ወይም የተወሰኑ ቀኖናትን በመዝለል ወይም ሌሎችን በመጨመር ሊፈጠሩ እንደቻሉ

1543. ፍትሐ ነገሥት መቅድም ክፍል 2
1544. ከዚሁ ገጽ 148-149

መገንዘብ ይቻላል ።

ይዘቶችን ምንጮችን በሚመለከት ግን ከቅዱሳት መጻሕፍት የመጡ የተወሰዱ ትእዛዛት ቃል በቃልና የተወሰኑ ብቻ ዘንድ ምላሽ የተወሰዱ ሲሆኑ ከቤተክርስቲያናውያት ቀኖናት ከመጡት ከተወሰኑት በስተቀር ግን ፈጽሞ በነፃ ምላሽ ተወስደዋል¹⁵⁴⁵ ሆኖም በፍትሐ ነገሥት የሰፈሩትን ቀኖናት በአጠቃላይ ገጽታዎች በፅንሰ ሐሳብና በይዘቶችም ከሚጣጣሙት (በሌላ አነጋገር ከምንጮች) ማለት ሐዋርያውያትና ሲኖዶሳውያት ቀኖናት ጋር በማነጻጸር ማመልከቱ ከፍተኛ ትርጉም ይኖረው ነበር¹⁵⁴⁶ ቢሆንም ይህ ራሱን የቻለ ሌላ ሙከራ የሚያስፈልገው ሆኖ ነው የሚታየው ። በመጨረሻ እብነ እል አሳል ቀኖናት በፍትሐ ነገሥት በሰፈሩበት መልካቸው በአፈጻጸም ሂደት ርስ በርሳቸው የሚጋጨበት ወይም የሚፋሰሱበት ሁኔታ ቢፈጠር ከዚህ ተጨባጭ ሁኔታ ጋር የሚስማማውና ይበልጥ ለሥነ አእምሮ ቅርብ ሁኖ የሚገኘው ቀኖና ተፈጻሚነት እንዲኖረው እንደሚመረጥ ይደመደማል¹⁵⁴⁷

በሌላ በኩል ዘአንድ ግብዓዊ የሴፍ አሲማኖስ Assemaus ተዘጋጅቶ በቫቲካን ቤተ መጻሕፍት የሚገኝ አንድ ዐረብኛ ምዕላደ ቀኖናት Collectio Sacrorum Canonum Abu- Isaac II Ben-Assamani¹⁵⁴⁸ በሚል ርእስ በዐረብኛ ትርጉሙ አንድ የፍትሐ ነገሥት የእጅ ጽሑፍን ይዞ ይገኛል ። ይህም የእጅ ጽሑፍ በማመርመር ላይ ከሚገኘው ፍትሐ ነገሥት ሰነድ ጋር በይዘት አይለይም ነገር ግን የበሰጠ ዝርዝር ምንጮችን ይዞ ስለሚገኝ በዚህ በኩል ይለያል ።

ስለዚህ በዚህ Collectio Sacrorum Canonum Abu Isaac II Ben Assamani እጅ ጽሑፍ መግቢያ የተመዘገቡ ምንጮች እስከ አሁን ከተዘረዘሩት ምንጮች

ሀ. ቅዱሳት መጻሕፍት¹⁵⁴⁹

ለ. ሐዋርያውያት ቀኖናት¹⁵⁵⁰

1545. ከዚህ ገጽ 91-92

1546. STAN L. Eglise... ገጽ 335

1547. በዚህ ገጽ 95-96

1548. A. Maio. Scriptorum... TIV ገጽ 283-284

1549. በዚህ ገጽ 97-101

1550. በዚህ ገጽ 102

ሐ. ቤተክርስቲያናውያት — ሲኖዶሳውያት ቀኖናት¹⁵⁵¹

መ. ቀኖናተ አበው¹⁵⁵²

ሠ. ቀኖናተ ሊቃነ ጳጳሳት¹⁵⁵³

ረ. ሥጋውያን ሕጎች — Statuta imperatorum ወይም Canones Basilicorum¹⁵⁵⁴ በስተቀር የሚከተሉትን ምንጮች ይዞ ይታያል ።

1/ ሲኖዶሳውያት ቀኖናት

ሀ/ የቁስጥንጥንያ (ሁለተኛው ዐቢይ ሲኖዶስ)¹⁵⁵⁵

ለ/ የኤፌሶን (3ኛ ዐቢይ ሲኖዶስ)¹⁵⁵⁶

2/ ቀኖናተ አበው

ሀ. ዘጎርጎርዮስ ገባሬ ተአምራት (ቀኖናዊ መልዕክት)¹⁵⁵⁷

ለ. ዘኤጲፋንዮስ ዘቁስጥንጥንያ¹⁵⁵⁸

ሐ. ዘአትናቴዎስ ዘእስክንድርያ¹⁵⁵⁹

መ. ዘሚዛኤል ዘድምያጥ¹⁵⁶⁰

3/ ቀኖናትና ውሳኔያት ዘሊቃነ ጳጳሳት ዘእስክንድርያ

ሀ. ዘቁርሎስ ኢብን ላቅላቅ¹⁵⁶¹

ለ. ዘገብርኤል ኢብን ቱራይቅ¹⁵⁶²

4/ የአፍሪቃ ቤተክርስቲያን ሲኖዶስ ቀኖናት¹⁵⁶³

ነገር ግን ከዚህ የምንጮች ዝርዝር

ሀ. ቀኖናት ዘዲዮናስዮስ

ለ. መልዕክተ ኢጥሮስ ተዘለዋል

1551. በዚህ ገጽ 252-266

1552. ከዚህ ገጽ 257-259

1553. ከዚህ ገጽ 280-287

1554. ከዚህ ገጽ 288-322

1555. Riedel: Die Kirchenrechtsquellen ገጽ 313

1556. Riedel: Die Kirchenrechtsquellen ... ገጽ 313

1557. Χριστοφιλοπούλου, Ελληνικόν Εκκλησιαστικόν Δίκαιον 45

1558. Riedel: Die Kirchen rechtsquellen ገጽ 313

1559. Riedel: Die Kirchenrechtsquellen ... ገጽ 246, 336

1560. Riedel: Die kirchenrechtsquellen ... ገጽ 352

1561. Riedel: Die Kirchenrechtsquellen ... ገጽ 354

1562. Riedel: Die Kirchenrechtsquellen ... ገጽ 350

1563. Α. Αλιβεζατού, Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ገጽ 217 - 218

በመጨረሻ አጠራጣሪ ሲሆን አሁን ከአለው የበለጠ ዝርዝር ይዘት ያለው የግእዝ ትርጉም ፍትሐ ነገሥት እንደ አለ ይወራል።

ስለዚህ የተጠቀሱት ዜናዎች ቢረጋገጡ ምንጻልባት ይህ የበለጠ ዝርዝር ይዘት ያለው ፍትሐ ነገሥት አሁንም ከሚታወቁት የበለጠ ዝርዝር ምንጮችን ይዞ ይገኝ እንደሆነ ጥያቄ ሊነሳ ይችላል።

ነገር ግን ስለ አለመኖሩ ፍጹም ርግጠኛ ነን ለግለት ባንችልም ጥያቄው በቀረበበት መልኩ ይቆያል ምክንያቱም ይህን መሰል ሰነድ ጽሑፍ ግገኙቱ ካለም “ምን አልባት” ነው

ክፍል አራት

ምዕራፍ አሥራ አንድ

የፍትሐ ነገሥት ምንጮች መጠቃለልና ይዘት

1 እስከ አሁን በዝርዝር እንደተመለከተው ፍትሐ ነገሥት (ብሔረ ሕግ ወቀኖና) ከተለያዩ ትዳሳት መጻሕፍት፣ ቤተክርስቲያናውያት ቀናናትና ሥጋውያን ሕገጋት መመንጫቱ ታውቋል።

ሆኖም ሁሉም ቀናናውያንም ሆነ ሥጋውያን ሕገጋት እነሱም የፈለቁባቸው ምንጮችና የተዘጋጁባቸው የታወጁባቸው ጊዜያት ጥያቄዎች እንደተጠበቁ ሆነው ግን አንድ አንድ ጊዜ ፈጽሞ በተለየ ሁኔታ በራሱ በፍትሐ ነገሥቱ ይደናገራሉ።

በመጀመሪያ ከላይ እንደተባለው ፍትሐ ነገሥት የኒትያ ቢኖዶስ 318 አባቶች ሥራ እንደ ሆነ ይተረካል። ስለዚህም ከልዩ ልዩ ቀናናውያንና ፖለቲካውያን ሥጋዊያን ምንጮች የተወሰዱትንና በፍትሐ ነገሥቱ የተያዙትን ሁሉንም ምንጮች በግድ 1300 አባቶች ይሰጣሉ።¹⁵⁶⁴

ከዚህም በመነሳት አንድ ዓይነት መፍትሔ የሚሹና ቀናናዊም ሆነ ሥጋዊ ፖለቲካዊ ባሕርይ ያላቸው ችግሮች ምንጊዜም ቢፈጠሩ (ቢፈጠሩ) ይህን መፍትሔ እንዲሰጥ የሚገባው - የሚሻው አግባብ ሥልጣን ያለው አካል (ለምሳሌ ዳኛ) እንደነገሩ ሁኔታ በፍትሐ ነገሥት ውስጥ በተገቢው ቀናናዊም ሆነ ሥጋዊ ትእዛዝ በመደገፍ ለተፈጠረ ችግር መፍትሔውን ለመስጠት በመምክር ነበር። ስለዚህም አንድ የተፈጠረ ጉዳይንም የሚመለከት አግባብነት ያለው ድንጋጌ ሙሉ ሰነዱ ያለባቸውን ምንጮች ፍለጋ ለመሄድ አይገደድም ግለትም የጉዳዩ መፍትሔ የሚፈለግበት ፍትሐ ነገሥት በባሕርዩ መሠረት የተወሰኑ ምእላዳትን ወይም ጥቅሶችን ይዞ እንደመገኘቱ መጠን እንደ ሁኔታው ወደ ምንጭነቱ ከመሄድ ፈንታ በራሱ ብቻ ተወስኖ ውሳኔውን መስጠት ልምድ ሆኗል ለምሳሌ በኢትዮጵያ የፍትሐ ነገሥት መሠረታዊ ምንጭ ቢኖዶስ ከፍትሐ ነገሥት በፊት ወደ ኢትዮጵያ ገብቶ መኖሩ እያተወቀ

¹⁵⁶⁴ ስለ 318 አባቶች በሚጠቀሙበት ጊዜ ሁል ጊዜ የተለመደው ሙሉ ቁጥር 300 መጠራት